

**EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK
KİTAPLARINDA DEĞERLER**

Emine Nur BİRCAN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Erhan AKDAĞ
Eylül, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK KİTAPLARINDA
DEĞERLER

Hazırlayan
Emine Nur BİRCAN

Danışman
Doç. Dr. Erhan AKDAĞ

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Emin Özdemir’in Çocuk Kitaplarında Değerler**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/09/2024

İmza

Emine Nur BİRCAN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Emine Nur BİRCAN
	Numarası	2200648010
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
	Programı	Türkçe Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Emin Özdemir'in Çocuk Kitaplarında Değerler
Tez Savunma Sınav Tarihi		25/09/2024
Tez Savunma Sınav Saati		11:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK KİTAPLARINDA DEĞERLER

Emine Nur BİRCAN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Eylül, 2024

Danışman: Doç. Dr. Erhan AKDAĞ

Çocuk kitapları, hedef kitleyi oluşturan çocuklara edebî zevk ve estetik bir duyarlılık kazandırmada etkin role sahip ürünler arasında yer almaktadır. Çocukların gerek duygu ve düşünce gerek bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor beceri gerekse de dil duyarlılığı ve sözcük dağarcığı gelişiminde çocuk kitapları büyük önem taşır. Eserlerinde biçim, içerik, dil, eğitim, pedagoji vb. konularda gösterdiği özenle Emin Özdemir Türk çocuk edebiyatının öncü yazarları arasında bulunmaktadır. Yaşamı boyunca toplam 11 çocuk kitabı yayımlayan Emin Özdemir, çocuklara hem ana dili duyarlılığı kazandırma hem de ulusal ve kültürel değerleri sezdirme kaygısı güder.

Bu çalışmada, Türk dili ve edebiyatı üzerine birçok çalışması bulunan Emin Özdemir'in çocuk kitapları incelenmiştir. İncelenen eserlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine uygunluğu (kapak, çizim, cilt, konu, karakter, değer eğitimi, ileti vd.) değerlendirilmiştir. Bu sayede çocuk edebiyatı yazarlığı günümüze değin ihmal edilmiş olan Emin Özdemir'in söz konusu eserlerinin niteliği, okurlara uygunluğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Doküman incelemesine dayalı bu çalışmada, Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının gerek dış yapı-iç yapı (biçim-içerik) gerek ana dili ve değer eğitimi bakımından Türkçe derslerinde kullanışlı ve tavsiye edilebilir yayınlar arasında bulundukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, ana dili, değerler eğitimi, eğitsel iletiler, Emin Özdemir.

ABSTRACT

VALUES IN EMIN ÖZDEMİR'S CHILDREN'S BOOKS

Emine Nur BİRCAN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION**

September, 2024

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erhan AKDAĞ

Children's books are among the products that have an effective role in providing literary pleasure and aesthetic sensitivity to children who make up the target audience. Children's books are of great importance in the development of children's emotions and thoughts, cognitive, affective, and psycho-motor skills, language sensitivity, and vocabulary. Emin Özdemir is one of the pioneering writers of Turkish children's literature with his attention to form, content, language, education, pedagogy, etc. in his works. Emin Özdemir, who published a total of 11 children's books during his lifetime, is concerned with giving children both a sense of their mother tongue and a sense of national and cultural values. In this study, the children's books of Emin Özdemir, who has many studies on Turkish language and literature, are analyzed. The suitability of the analyzed works to the criteria of children's literature (cover, drawing, binding, subject, character, value education, message, etc.) was evaluated. In this way, it has been tried to reveal the quality and suitability of the works of Emin Özdemir, whose writing in children's literature has been neglected until today. In this study based on document analysis, it was determined that Emin Özdemir's children's books are among the useful and recommendable publications in Turkish lessons in terms of both external structure (form-content) and mother tongue and value education.

Keywords: Children's literature, mother tongue, values education, educational messages, Emin Özdemir.

ÖN SÖZ

Çocukların duygu ve düşünce gelişimlerini sağlamak ve eleştirel düşünmeyi çocuğun yaşamına yerleştirebilmek için çocuk edebiyatı ürünleri önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Çocuk edebiyatı, “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarının birlikteliğiyle düşünülmesi gerekli bir alandır. Çocuklar için kaleme alınan eserler çocuğa göre olma, çocuksuluğu yakalama, çocuğa farkındalık kazandırarak olay ve durumları sezdirme ve onu bilinçlendirmede başat rol oynar. Çocuk kitapları değerleri, iletileri, toplumsal kültür ve gelenekleri çocuklara kazandırmada ve çocuğun davranışlarını biçimlendirmede etkilidir. Okul-aile-eğitim üçgeninde çocuk edebiyatı ürünlerinin oldukça verimli ve kullanışlı oldukları söylenebilir. Çocuklara gerek bireysel gerek sosyal değer ve iletilerin sunulmasında sağladığı kolaylıkla çocuk kitapları eğitimde sık kullanılan araçlar arasında yer almaktadır.

Çocuk kitaplarında kullanılan dil; çocuğun sözcük dağarcığını ve farklı dil becerilerini kullanmalarını etkiler. Bu kitaplarda sözcük seçiminde gösterilen özen çocuğun ana dili bilinci ve farkındalığı kazanmasına katkı sağlar. İletişimin temel unsuru olan dile özellikle çocuk kitaplarında dikkat edilmeli ve çocuğa görelilik ilkesinden hareketle eserlerin kaleme alınmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca çocuk kitaplarında iç ve dış yapı bütünleşik olmalı, çocuğun dünyasını yansıtabilmeli, düşünmesini, öğrenmesini, yorumlamasını, sorgulamasını sağlamalıdır. Bu noktada, Emin Özdemir’in çocuk kitapları gerek Türkçenin özenli kullanımı gerekse de pedagojik duyarlılığıyla Türkçe eğitiminde öne çıkan eserler arasında yer almaktadır.

Bu çalışma Emin Özdemir’in masal, öykü ve roman türlerinde yazdığı on bir çocuk kitabının incelenmesine dayanmaktadır. Söz konusu kitapların çocuklara uygunluğunun ve taşıdığı niteliklerin ortaya çıkarılması amaçlanmış ve bunun için de Emin Özdemir’in çocuk kitapları; iç ve dış yapı, değerler, eğitsel iletiler başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, edebiyat, çocuk ve çocuk edebiyatı kavramları araştırılmış, Emin Özdemir’in yaşam öyküsü, eserleri ve eserlerindeki üslup özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca araştırmanın amacı, önemi, problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, sınırlıkları ve yöntemi ifade edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Emin Özdemir’in çocuk kitaplarının biçim ve içerik özellikleri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümde, incelenen çocuk kitaplarındaki değerler Türkçe öğretim programında yer alan on kök değer kapsamında ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümde, kitaplarda yer alan eğitsel iletiler incelenmiştir.

Bu çalışma sırasında danışmanlığımı üstlenerek bana inanan, yol gösteren, bilgi ve deneyimlerini aktaran, tez konunun belirlenmesinden yazımına kadarki süreçte ilgisini ve yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Erhan AKDAĞ’a, lisansüstü eğitimimde bana sağladıkları katkılarla çalışmanın temelini oluşturan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Kudret SAVAS’a, Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL’a, Dr. Öğr. Üyesi Bayram ÇETİNKAYA’ya teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Bu süreçte bana destek olan aileme, yorumlarıyla katkıda bulunan meslektaşlarım; Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇIKLA’ya, Akile GÜLİRMAK’a, Ayşe Gül GÖKBİNAR’a; yabancı dil konusunda benden yardımlarını esirgemeyen İpek KARAMAN’a çok teşekkür ederim.

Emine Nur BİRCAN
Afyonkarahisar, 2024

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI	4
1.1. ÇOCUK EDEBİYATINDA KULLANILAN DİL	6
1.2. ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ANA DİLİ BİLİNCİ.....	7
1.3. EMİN ÖZDEMİR'İN YAŞAMI	8
1.4. EMİN ÖZDEMİR'İN ANA DİLİ ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNİN ÇOCUK EDEBİYATINA YANSIMASI	9
1.5. EMİN ÖZDEMİR'İN ESERLERİNDE ANA DİLİ KULLANIMI.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

EMİN ÖZDEMİR'İN ESERLERİNDE BİÇİM VE İÇERİK

1. İÇYAPI UNSURLARI	13
1.1. KONU.....	13
1.2. KARAKTERLER.....	18
1.3. DİL VE ANLATIM.....	24
1.4. ÇATIŞMA UNSURLARI	29
2. DIŞ YAPI UNSURLARI.....	29
2.1. KAPAK	30
2.2. BOYUT	33
2.3. SAYFA DÜZENİ	34
2.4. RESİMLEME	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER KAVRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ

1. DEĞER.....	39
2. DEĞERLER EĞİTİMİ.....	40
3. TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDA DEĞERLER	41
4. EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK KİTAPLARINDA DEĞERLER	43

4.1. İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNDE KULLANILMAK ÜZERE MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN YAYIMLADIĞI EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK KİTAPLARI	44
4.1.1. Yüz Lira.....	45
4.1.2. Zeki ile Köpeği	45
4.1.3. Gurbet.....	45
4.1.4. Yangın.....	46
4.1.5. Nasıl Tavukçu Oldum?	46
4.1.6. Talih Kuşu	46
4.1.7. Bizler Büyüyünce.....	46
4.1.8. Mutlukent'in Yöneticisi	48
4.1.9. Ölümsüzlük Gezegeni.....	50
4.1.10. Yalnızlığı Seven Kırlangıç	51
4.1.11. Yarışmalar Kenti	53
5. EMİN ÖZDEMİR'İN BİREYSEL YÖNÜNÜN ESERLERİNDEKİ DEĞERLERE YANSIMASI	54
5.1. ANA DİLİ BİLİNCİ.....	55
5.2. ÖZ TÜRKÇECİLİK	56
5.3. DİL BECERİSİ KAZANDIRMA	58
5.4. ÖĞRETMEN SORUMLULUĞU VE DUYARLIĞI.....	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTSEL İLETİ

1. EĞİTSEL İLETİ KAVRAMI	65
2. EĞİTSEL İLETİ TÜRLERİ	66
2.1. DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER.....	67
2.2. KİŞİLİK GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER.....	68
2.3. EVRENSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER	70
2.4. SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER.....	71
2.5. ULUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER	72
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA.....	76

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. İncelenen Çocuk Kitaplarındaki Konular	16
Tablo 2. İncelenen Kitaplardaki Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı.....	23
Tablo 3. İncelenen Kitaplardaki Farklı Sözcük Öbeklerinin Sayısal Dağılımı	26
Tablo 4. İncelenen Kitapların Künye Bilgileri	44
Tablo 5. İncelenen Kitaplardaki Ana Dili Bilincine İlişkin Bulgular	55
Tablo 6. İncelenen Kitaplarda Dört Temel Dil Becerisine İlişkin Bulgular	61
Tablo 7. İncelenen Kitaplardaki Eğitsel İletilerin Sayısal Dağılımı	73

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1. Yüz Lira, Zeki ile Köpeği, Gurbet, Yangın, Nasıl Tavukçu Oldum? ve Talih Kuşu Adlı Eserlerin Kapakları	30
Resim 2. Bizler Büyüyünce Adlı Eserin Kapağı.....	31
Resim 3. Mutlukent'in Yöneticisi Adlı Eserin Kapağı	31
Resim 4. Ölümsüzlük Gezegeni Adlı Eserin Kapağı	32
Resim 5. Yarışmalar Kenti Adlı Eserin Kapağı	32
Resim 6. Yalnızlığı Seven Kırlangıç Adlı Eserin Kapağı.....	33
Resim 7. Yüz Lira Adlı Esere Ait Görseller	35
Resim 8. Zeki ile Köpeği Adlı Esere Ait Görseller	35
Resim 9. Gurbet Adlı Esere Ait Görseller	35
Resim 10. Yangın Adlı Esere Ait Görseller.....	35
Resim 11. Nasıl Tavukçu Oldum Adlı Esere Ait Görseller	36
Resim 12. Talih Kuşu Adlı Esere Ait Görseller.....	36
Resim 13. Mutlukent'in Yöneticisi Adlı Esere Ait Görseller	36
Resim 14. Ölümsüzlük Gezegeni Adlı Esere Ait Görsel	37
Resim 15. Yalnızlığı Seven Kırlangıç Adlı Esere Ait Görsel	37
Resim 16. Yarışmalar Kenti Adlı Esere Ait Görsel	37

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%:	Yüzde
BB:	Bizler Büyüyünce
f:	Frekans
G:	Gurbet
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
MY:	Mutlukent'in Yöneticisi
NTO:	Nasıl Tavukçu Oldum
ÖG:	Ölümsüzlük Gezegeni
TDK:	Türk Dil Kurumu
TK:	Talih Kuşu
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
vb.:	ve benzeri
vd.:	ve diğerleri
Y:	Yangın
YK:	Yarışmalar Kenti
YL:	Yüz Lira
YSK:	Yalnızlığı Seven Kırlangıç
ZK:	Zeki ile Köpeği

GİRİŞ

Çocuk; yetişkinlerden farklı düşünen, hayat algılayışlarında farklılık gösteren ve gelişim dönemleri göz önüne alındığında 2-18 yaş aralığındaki bireydir. Çocukların duygu ve düşüncelerini geliştirmek ve estetik beğenilerini artırmak için çocuk edebiyatı ürünlerine gereksinim duyulmaktadır. Çocukların edebî zevklerinin, sorgulama becerilerinin geliştirilmesiyle onlara eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasında çocuk kitapları önemli birer yol göstericidir.

Çocuk kitapları, çocukların çevrelerinde yaşanan olay ve durumları algılamaya başlamalarından itibaren kendilerini tanımalarında ve ifade edebilmelerinde büyük rol oynar. Bu eserler çocuklara sözcük dağarcıklarını geliştirme ve ana dillerinin doğru ve yetkin kullanımını kazanma olanağı sunar. Özellikle öykü, roman ve masal çocukların hayal dünyasını geliştirmede ve onlara anlama-anlatma becerisi kazandırmada başat rol üstlenen edebî türler arasında yer almaktadır. Söz konusu türlere ait metinlerle karşı karşıya gelen bir çocuk zaman, uzam, olay örgüsü ve kişi kadrosu hakkında çıkarımlar yaparak gündelik yaşamı daha kolay anlamlandırabilir.

Çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı aşılama nitelikli çocuk kitaplarına büyük gereksinim duyulur. Bu kitaplar çocuklara günlük yaşamda karşılaştıkları sorunları gösterme, bu sorunlara duyarlılık geliştirerek çözüm üretme noktasında yol göstericidir. Biçim ve içerik açısından çocuk edebiyatının temel ölçütlerine uygun hazırlanan eserler çocuğun dünyasına seslenerek hayal dünyasını besler. Çocuk edebiyatı yazarının çocuğa sağlıklı seslenebilmesinde öncelikle çocuğu iyi tanıması ve eserinde çocuksuluğu yakalaması gerekir. Çocuk için yazarken çocuk gerçekliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocuk edebiyatı yazarı olarak Emin Özdemir, dil alanında birçok çalışması bulunan önemli bir edebî kişiliktir. Eserlerinde Türkçe duyarlılığıyla hareket eden yazar çocuk edebiyatı alanında on bir kitap yayımlamıştır. Bu kitaplarda genel olarak çocuklara Türkçenin zenginliklerini göstererek ana dili bilinci aşılama esastır. Emin Özdemir kaleme aldığı eserlerle çocuklarla kitap arasında bir köprü kurmaya çalışmıştır.

Problem Durumu

Türk dili ve edebiyatına yönelik birçok eser kaleme alan Emin Özdemir'in çocuk kitapları üzerinde herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle yazarın çocuk

kitaplarının biçim ve içerik bakımından incelenmesi gerekli görülerek söz konusu çalışmaya gereksinim duyulmuştur.

Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesini “Emin Özdemir’in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı, değer eğitimi ve Türkçe öğretimindeki yeri nedir?” sorusu oluşturmaktadır.

Alt Problemler

1. Emin Özdemir’in çocuk kitapları kapak tasarımı ve resim özellikleri açısından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?
2. Emin Özdemir’in çocuk kitaplarının konuları çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?
3. Emin Özdemir’in çocuk kitaplarında yer alan dil ve anlatım özellikleri çocuk edebiyatının temel ilkeleriyle bağdaşmakta mıdır?
4. Emin Özdemir’in çocuk kitaplarındaki karakterler çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun mudur?
5. Emin Özdemir’in çocuk kitapları çocuklara hangi değerleri kazandırmaya çalışmaktadır?
6. Emin Özdemir’in çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletiler nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Çocukların nitelikli edebî eserlerle buluşması ve bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor beceriler kazanmasında çocuk kitaplarının önemli rolü bulunmaktadır. Bu kitaplarla çocuklara öncelikle okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırılır. Çocukların ilgileri, hayalleri ve düşünceleri onları kitaba çeken etkenlerdir. Emin Özdemir çocuklara eserlerinde nasıl seslenmesi gerektiğinin bilincinde olan ve bu yolda pedagojik özenle hareket eden bir yazardır. Alan yazın incelendiğinde, Emin Özdemir’in dil ve edebiyat alanındaki çalışmalarının yanı sıra okuma-yazma kitapları ve çocuk kitaplarının da bulunduğu görülür. Yazarın çocuk kitapları üzerine herhangi bir incelemenin yapılmamış olması Türk çocuk edebiyatı açısından önemli bir eksikliktir. Bu çalışmada Emin Özdemir’in çocuk kitapları çocuk edebiyatının temel niteliklerini oluşturan biçim-içerik özellikleriyle değer eğitimi ve eğitsel iletiler bakımından incelenmiştir. Alan yazındaki önemli bir boşluk doldurularak Emin Özdemir’in çocuk edebiyatındaki yeri ve önemini

ortaya koymaya çalışan bu çalışmanın başta çocuklar olmak üzere öğretmenler ve ailelere de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma Emin Özdemir'in sayısı 11 olan tüm çocuk kitaplarının incelenmesine dayanmaktadır. Bu kitaplar şunlardır: *Yüz Lira, Zeki ile Köpeği, Gurbet, Yangın, Nasıl Tavukçu Oldum?, Talih Kuşu, Bizler Büyüyünce, Mutlukent'in Yöneticisi, Ölümsüzlük Gezegeni, Yalnızlığı Seven Kırlangıç, Yarışmalar Kenti*.

Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının incelenmesinde, Sedat Sever'in çocuk kitaplarında bulunması gereken iç ve dış yapı özellikleri ölçüt alınmıştır. Söz konusu eserlerdeki değerler, Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı Türkçe öğretim programındaki on kök değerle sınırlandırılmıştır. Eğitsel iletilerde ise Muhsine Helimoğlu Yavuz'un eğitsel ileti sınıflandırması ölçüt alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın verileri doküman incelemesiyle elde edilmiştir. Bu yöntem “araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle elde edilen veriler, önceden belirlenen kavramsal çerçeveye göre özetlenir ve yorumlanır. “Betimsel analiz derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2018'den akt. Karataş, 2015: 69).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın verileri toplanırken öncelikle Emin Özdemir'in çocuk edebiyatı alanındaki 11 eseri tespit edilmiş ve bu eserler Ankara Millî Kütüphane, sahaflar ve kitapçılardan temin edilmiştir. Söz konusu eserler birçok kez taranıp gözden geçirilerek araştırma başlıkları oluşturulmuştur. Eserlerden elde edilen veriler çocuk edebiyatı ve eğitimle ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ögelere yer verilmiştir. İlk olarak çocuk ve edebiyat kavramlarına değinilmiş ve çocuk edebiyatı tanımı genel özellikleri ile ele alınmıştır. Ardından çocuk edebiyatı eserlerinde dil kullanımı ve çocuk edebiyatı eserlerinde ana dilin kullanımıyla ilgili bilgiler sunulmuştur.

1. ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuk edebiyatının edebiyat içindeki yerini ve önemini kavrayabilmek için “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Çocuk; evrene, dünyaya topluma ve çevresine yaşadığı ve yaşayabileceği olaylara/durumlara saf ve temiz bir algı ile yaklaşabilen bireydir. Çocukların ve yetişkinlerin algılama ve algıladıklarını ifade etme şekli arasında farklılık bulunur. Yetişkinler, yaşanan kimi olayları açık bir şekilde dile getiremezken çocuklar durum ve olaylar hakkındaki algılarını kolaylıkla dile getirirler.

Türkçe Sözlük'te çocuk maddesine ilişkin yedi tanım bulunmaktadır. Bunlar:

- “1. Küçük yaştaki kız veya erkek.
2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat.
3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak.
4. Genç erkek.
5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi.
6. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse.
7. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse” (TDK, 2011) şeklindedir.

Sever (2003: 16) çocuk hakkında “içinde bulunduğu duygu ve düşünce ortamında düş, düşünce ve imgeleme yetisi kullanabilen, araştıran, sorgulayan, karar verebilme yetisine sahip bir öznedir.” ifadesini kullanırken Oğuzkan (2010: 2) ise çocuğu “bebeklik çağı ve ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlar. “Genellikle bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk dendiği bilinmektedir. Ancak bu sınırlamanın her zaman ve her şartta geçerli olduğunu söylemek güçtür. Nitekim bazı bilim adamları, 0-14 yaş grubunu çocukluk dönemi olarak ele almaktadırlar.” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 13). Çocuğun tanımında dikkati çeken unsur, çocuğun gelişim dönemleri ve bu dönemler içerisindeki zihinsel, fiziksel, sosyal vb. boyutların belirli yaş aralıklarına göre sınıflandırılarak ifade edilmesidir.

Çocuk kavramının sınırları, çıkış yerine göre değişiklik gösterebilir. Fizyolojik, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişim ve hukukî bakış açısı bu değişiklikleri oluşturan en temel etmenlerdir. Fizyolojik açıdan ergenliğin başlaması, zihinsel açıdan soyut düşüncenin gelişimi, ruhsal açıdan benlik ve duygusal gelişim süreci, sosyal açıdan bireyin topluma intibakı, hukukî açıdan temel insanlık haklarının kazanım süreci, reşitlik vb. yönler çocuk kavramının sınırlarını değiştirmektedir. Bu açıdan çocuk ve doğal olarak çocukluk ülkeden ülkeye, kültürden kültüre, hatta aynı kültürün altındaki iç kültürler arasında bile farklı konumlara yerleştirilebilir ve değerlendirilebilir (Baş, 2015: 2-3).

Bu değerlendirmeden hareketle çocuğun toplum ve kültürle doğrudan ilişkili olduğu ve her toplumda farklı tanımlanabileceği sonucu ortaya çıkar.

Edebiyat, Arapça “edeb” sözcüğünden türetilmiştir. *Türkçe Sözlük*’te edebiyat sözcüğün tanımı şu şekilde yer almaktadır: “1. Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın. 2. Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür” (TDK, 2011).

Yalçın ve Aytas (2002: 5) edebiyat için “edebiyat, malzemesi dile dayanan, insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebî ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerdir.” açıklamasında bulunur. Eco (1992: 185) ise edebiyatı dünyanın bir görünümü olduğunu ve dünyayı anlamlandırma çabası olduğunu ifade eder. Gönen (2013: 1) edebiyat için “edebiyat, hayatı yansıtan ve düzenleyen, insanlara deneyimlerini şekillendirme gücü veren ifade sanatıdır.” diyerek edebiyatın temel ifadelerini vurgular. Yalçın ve Aytas’ın (2002: 5) “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce yeteneklerine, zevklerine hitap eden, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimler” olarak ele aldığı çocuk edebiyatı hedef kitlenin ilgi ve merakını karşılayan ürünler bütünüdür.

Çocuk edebiyatı kavramı tarihsel süreçte sık sık tartışma konusu edilmiştir. Meriç (1987: 3) “çocuk edebiyatının ne sınırları belli ne mahiyeti. Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılan kitapların bütününe kucaklıyor ama çocuk, büyükler için yazılan kitapları da okur.” diyerek çocuk edebiyatı kavramını kabul etmez. Bu konuda Enginün (1987: 56) de benzer düşünceler ileri sürer ve çocuk edebiyatının müstakil bir edebiyat olamayacağını şu sözlerle açıklar: “Öteden beri çocuk edebiyatı vb. ayrımlar beni rahatsız etmiştir. Çocuk edebiyatı, salon edebiyatı, kadın edebiyatı vs. gibi tasniflerle kastedilen edebiyat sadece o zümrenin belirli bir dönem için ihtiyacına cevap verir, yani o dönem geçildikten sonra bir kenara bırakılır. Bundan dolayı çocuklar için, sadece onların okuması için ayrı bir edebiyat yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum.”

Çocuk edebiyatı kavramına olumsuz yaklaşan düşünürlerin yanı sıra bu edebiyatın yenilikçi bir yaklaşım olduğunu savunanlar da vardır. Şirin (1998: 10) “çocuk edebiyatı, önce edebiyattır, çocuk edebiyatı edebiyat yönüyle yetişkin okurların da dikkatini çeker. Çocuk edebiyatının dili, anlatımı ve biçimi edebiyatın içinde yeni bir türdür.” diyerek çocuk edebiyatı kavramına yeni bir bakış açısı getirir. Çocuk edebiyatının gereksiz oluşuna dair atfedilen düşüncelere karşı bir duyarlılık gösterir.

Sever (2003: 9) çocuk edebiyatının “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı” olduğunu ifade ederken Şirin (2016: 24) de bu edebiyatla ilgili çocukların gelişim dönemleriyle paralel olarak hayal, duygu, düşünce duyarlılıklarına zevk vererek onların eğitilirken eğlenmesine hizmet eden çocuksu bir edebiyat değerlendirmesini yapar. Oğuzkan’a (2010: 3) göre “çocuk edebiyatı, usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel addır.”

Söz konusu tanımlardan hareketle çocuk edebiyatının, çocuğun ilgi ve gereksinimlerini karşılayan, olaylara ve durumlara karşı araştırmacı ve sorgulayıcı bakış açısı geliştirmesini sağlayan, algı dünyasındaki merak ögesini ön plana çıkaran ve çocuk gelişiminde oldukça kritik bir döneme denk düşen edebiyat olduğu söylenebilir.

Çocuk için “edebiyat” kavramı belirsiz bir unsurdur. Çocuk açısından bakıldığında, edebiyat çocuğun hayatına ailesiyle girer ve çevre koşullarıyla gelişir. Bu süreç okul yaşamıyla devam eder. Şirin (1998: 103) malzemesi dil olan edebiyatın çocuğun dünyasına zenginlikle beraber edebî zevk ve zenginlik kattığını belirtip kendisini ve çevresini tanımasında, konuşma ve yazma becerisi geliştirmesinde rol oynamasından bahsederek bu edebiyatın çocuk üzerindeki etkisine dikkat çeker. Çocuk için edebiyat düşüncesinden hareketle ortaya konan eserler, çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve bireysel yönden gelişim ve değişimlerine önemli katkılar sağlar.

1.1. ÇOCUK EDEBİYATINDA KULLANILAN DİL

Nitelikli bir çocuk edebiyatı eserinde başta dil ve anlatımın niteliği öne çıkar. Çocuk edebiyatında kullanılan dil duru, canlı ve içten olmalıdır. Çocuklar karmaşık cümleleri anlamlandıramazlar. Günlük dilde kullanmadıkları deyim ve atasözlerini, kalıplaşmış ifadeleri anlamlandırmakta zorlanırlar. Bu nedenle eserlerde kullanılan dil

çocuğa seslenebilmeli, onu esere davet etmeli ve sürükleyici bir anlatıma sahip olmalıdır. Çocuklar için yazılan eserler ve yetişkinler için yazılan eserler arasındaki en büyük fark çocuklar için olan eserlerin çocuksu duyarlılıkla yazılmasıdır. Dil, çocuğun dünyasına seslenebilmelidir. Şirin (1998: 22) “çocuklar için yazma yolculuğuna çıkan çocuk kitabı yazarı, içindeki çocuğa ihtiyaç duyar. Çocukla özdeşleşebilmesi, onu ciddiye alması, çocuk ruhuna açılması her şeyden önce içindeki çocukla mümkündür.” değerlendirmesinde bulunur.

Çocuk edebiyatında soyut konular, somut bir şekilde sunulur. Örneğin; ölüm konusu çocuklar için soyut ve korku barındıran bir kavramdır. Fakat çocuksuluk ve çocuk duyarlılığıyla hareket eden yazarlar, dili etkin bir şekilde kullanarak ölüm olgusunu çocuğa somutlaştırarak aktarırlar. Çocuk edebiyatı eserlerinde bilinçli ve sistemli olarak okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinin kullanımına dikkat edilmelidir. Bu becerilerin kazandırılmasında hem çocuğun eğitim aldığı okul hem de aile yapısı etkilidir. Bir çocuk dil becerilerine ne kadar hâkim olursa yaşam içerisinde kendini etkili ve doğru ifade etme, sözcükleri uygun seçme, araştırmacı ve sorgulayıcı bakış açısı kazanma, estetik zevkini geliştirme vb. kazanımları edinir.

1.2. ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE ANA DİLİ BİLİNCİ

Ana dili edinimi ve dil gelişimi aileden topluma uzanan bir süreçtir. Çocuklara ana dilinin kazandırılmasında ailelerin sorumlu ve bilinçli hareket etmeleri gerekir. Ailenin ardından okuldaki öğretmenin tutum ve davranışları çocuğun dil becerisinin gelişmesinde önemli yer tutar. Bilinçli, örnek tutum ve davranışlarının yanı sıra öğretmenler çocukları nitelikli kitaplarla bir araya getirmelidir. Ana dilini doğru, güzel ve etkili kullanan bireyler yetiştirmede çocuklara Türkçeyi özenli kullanan, ana diline hâkim olan yazarları önermek önem taşımaktadır. Aksan (2004: 175) ana dilini “başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dil” olarak tanımlar. Korkmaz (1992: 8) “anadili, insanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dildir.” açıklamasında bulunarak ana dilinin yakın çevreden uzağa ilkesinden hareketle topluma sıkı sıkıya bağlı olduğuna dikkat çeker. Özdemir (1983: 21) de ana dilin çevremizde gelişen olaylara bakış açımızı etkilediğini, duygu ve düşüncelerin ortaya çıkmasında rol aldığını vurgular. Bu tanımlardan hareketle ana dilinin yakından uzağa ilkesiyle kazanıldığı ve çocuğun toplum

ve kültür arasındaki ilişkiye dair farkındalığını geliştirdiği sonucuna ulaşılabilir. Millî Eğitim Bakanlığının Türkçe Programı (2019) aracılığıyla öğrencilere dört temel dil becerisiyle kazandırmaya çalıştığı bilgi ve becerilerin temelinde ana dili ve ana dilinin öğretilmesi büyük önem taşımaktadır. Baş'ın (2015: 2) çocuk edebiyatında ana dili bilinci üzerine şu tespiti önemlidir: “Bireyin ana dili edinme ve dil gelişimi süreci doğrudan doğruya o dilin edebiyatı ile bağlantılıdır. Bu nedenle Türkçe öğretiminin niteliği, çocuk edebiyatından faydalanma düzeyiyle ilişkilidir. Dil öğretiminde, temel dil becerilerini meydana getiren dinleme, konuşma, okuma ve yazma bunun yanında dil bilgisi öğretimi süreçlerinde, edebiyat ürünlerinden yararlanır. Ana dili bilinci çocuk, aile, öğretmen, yazar ve toplumun bu yöndeki tutumları ve düzeyleri ile sarmal bir döngü oluşturur.” Bu nedenle çocuk edebiyatı alanında eser verenlerin dil ve ana dili bilincini dikkate alarak yazmaları çocuklar için büyük önem taşır.

1.3. EMİN ÖZDEMİR'İN YAŞAMI

Emin Özdemir, 1931'de Erzincan'ın Kemaliye ilçesinde doğmuştur. İlk öğrenimi tamamladıktan sonra 1948'de Pamukpınar Köy Enstitüsü'nü, 1953'te de Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirmiştir. Eğitim enstitüsünden mezun olduktan sonra memleketi Kemaliye'de üç yıl edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Emin Özdemir, Köy Enstitüsü'nde yaşadığı çevreyi ve öğrencileri ile ilgili gözlemlerini anlatan yazılarını dönemin ünlü dergisi olan *Varlık*'a gönderir. Derginin yönetmeni Yaşar Nabi Nayır, Özdemir'in yazılarını beğenir ve yazılar dergide yayımlanmaya başlar (Atılğan, 2011: 132). *Varlık* dergisinde ilk çıkan yazısı “Köyden Notlar” adıyla yayımlanır. Ayrıca Özdemir'in dil ve edebiyat sorunlarına ilişkin yazıları ve eleştirileri başta *Varlık* olmak üzere; *Kaynak*, *Pazar Postası*, *Türk Dili*, *Sanat Olayı*, *Çağdaş Eleştiri* dergilerde de yayımlanır. Emin Özdemir, Türk dilinin sorunları üzerine düşünen, ana dili kullanımına özen gösteren ve çevresini bu konuda bilinçlendirmeye çalışan eğitimci bir yazardır. Yaptığı akademik çalışmaları ve dergilerde çıkan yazılarının temelinde dil duyarlılığının önemli payı vardır. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğrenim gördüğü yıllarda eleştirel okuma, düşünceyi geliştirme, dili güzel ve etkili kullanma üzerine denemeler yazar.

Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne asistan olan Emin Özdemir'in dil üzerine düşüncelerini destekleyen Mustafa Nihat Özön, Özdemir'in yanında olarak ona yol gösterir. Emin Özdemir 1960'ta Amerikan Columbia ve Indiana Üniversitelerine “Değişik Düzeylere Göre Metin Hazırlama ve Anlatım Teknikleri” konusunda eğitim görmesi için gönderilir. Amerika'dan döndükten sonra 1961-1964

yılları arasında okuma ve yazma öğretimi projesinde yer alır ve altı eser yayımlar. Proje kapsamında Türkçede en çok kullanılan sözcükler kullanılarak kısa öyküler yazma hedeflenir. Bu projede kaleme aldığı eserlerin yazılma amacını “*Yazma Tekniği*” adlı çalışmasıyla açıklar. Emin Özdemir, Amerika’dan döndükten sonra Türk Dil Kurumuna üye olur. Üyelikten sonra kurumun Yönetim Kurulu’na girer, 1973’te de Terim Kolu Başkanlığına seçilir. Terim Kolu’nun kurumun amaçlarını gerçekleştirmede özel bir yeri vardır. Türkçe bilim dilini oluşturma, bilimsel kavramları Türkçe sözcüklerle karşılama, Terim Kolu’nun çalışma alanını oluşturur.

1969’da Hacettepe Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi Temel Türkçe Bölüm Başkanı olur. Bölümün amacı; ana dilini güzel, doğru ve etkili biçimde kullanma gücünü öğrencilere kazandırmak, onların okuduğunu, dinlediğini anlama, anladıklarını sözle ve yazıyla anlatma yetilerini geliştirmektir (Atılın, 2011: 134). Bu bilinçle hareket ederek dil üzerine birçok çalışma yapar. 1996’da Ankara Üniversitesi’ndeki öğretim üyeliğinden emekliye ayrılır. 1997’de TÜBİTAK’ın çıkardığı *Bilim ve Teknik*, *Bilim ve Çocuk* dergilerinde yayın danışmanlığı yapar. *Varlık*, *Türk Dili* gibi dergilerde Türkçenin özleştirilmesi, geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi konularında yazılarıyla öne çıkan, TRT’de uzun yıllar “Bir Kelime Bir İşlem” programında görev alan Özdemir 2017’de yaşamını yitirir. Dil Derneği 2018’den itibaren Emin Özdemir Ödülü düzenlemektedir.

1.4. EMİN ÖZDEMİR’İN ANA DİLİ ÜZERİNE GÖRÜŞLERİNİN ÇOCUK EDEBİYATINA YANSIMASI

Emin Özdemir Türkçe üzerine yaptığı çalışmaların yanı sıra çocuk edebiyatı alanında yayımladığı eserlerle ana dil bilinci oluşturmaya çalışan bir yazardır. Özdemir, dilin canlı bir varlık olduğunu ve gelişiminin süreklilik arz ettiğini göz önünde bulundurarak eserlerinde Türkçeyi doğru, etkin ve güzel kullanmaya özen gösterir. Yazarın Türkçe konusunda gösterdiği özeni şu sözleri açıkça ortaya koymaktadır:

Toplumun büyük bir çoğunluğu dilin anlatım olanaklarını genişletme ya da geliştirme gereksinimi duymaz. Dili, var olan biçimiyle benimser, öylecene kullanabilir. Oysa bu, sanatçılar, yaratıcılar araştırmacı ve düşünürler için böyle değildir. Onlar, var olanla yetinmezler; dahası, arayış ve yaratışlarını dilin kalıplaşmış yapısı içine sığdıramazlar. Böyle olunca da dili işlemeye, değiştirmeye yönelirler. Görülüyor ki dil ve düşünce bağlantısı, öz Türkçeciliği oluşturan ana nedenlerden biri olarak çıkıyor karşımıza. Bu da dilbilimin doğruladığı bir gerçektir. Çünkü insan, bir dilde, ancak kendi anadilinde yetkince düşünebilir. Bu bağlamda öz Türkçecilik, anadili bilincinin eyleme dönüşmesidir. Ozanlarımız, yazarlarımız, araştırmacılarımız bu bilincin etkisiyle yeni sözcükler yaratıyor, onlara yeni düşün, düş ve imge değerleri yüklüyorlar. Doğal olarak, dilimizde yeni bir kavramlar dizgesi doğuyor, böylecene dilimizin dokusu değişiyor (Özdemir, 2004: 50).

Ona göre “toplumun dil beğenisini, yazarlar, ozanlar kurar; bu yönden ortaya ilk kez çıkan bir sözcüğün geleceği birtakım kurallara değil, yazarların, ozanların tutumuna bağlıdır. Başka bir deyişle sözcüklerin alinyazısı dilbilgisinin donuk kurallarıyla saptanamaz. Bu yargımızın doğruluğunu, bugüne değin öz Türkçe akımının getirdiği yeni sözcükler üzerindeki tartışmalar açıkça gösterir” (Özdemir, 1969: 769’dan akt. Atılğan, 2011: 75). Sever (2003: 10) de edebî eserlerde Türkçenin güzelliklerinin yansıtılmasının çocukların kavramsal gelişimine ve dilsel beğenilerine katkı sağlayacağını ifade eder. Çocuğun dilsel beğenilerini ana dilinin anlatım olanaklarıyla eğitime anlayışından uzak çocuksu yayınlar ile çocuğu bir yetişkinin kendince oluşturduğu doğrulara bağımlı kılmak isteyen güdümlü yayınlar; çocuklarda kitap ve edebiyat adına yanlış kanıların oluşmasına, zamanla, çocuğun okuma isteğinin körelmesine, sonuçta, çocukla kitap arasında engellerin oluşmasına yol açabilir. Bu nedenle, özellikle, çocuğun dil ve anlam evrenine uygun olmayan, yapay ve çocuksu bir biçimin kullanıldığı kitaplar, ana dili sevgisinin ve bilincinin gelişimini engelleyici bir etken olarak görülmelidir (Sever, 2003: 10-11).

Emin Özdemir eserleriyle çocuklara öz Türkçeyi aşlamaya çalışarak onları dil konusunda bilinçlendirmeye çalışır. Duru ve özenli bir dil kullanımını ana dilin gelişimi için eğitimin bir ön koşulu olarak görür. Çocukların kişisel ve sosyal gelişimi için dil bir araçtır. Dili kullanma düzeyi çocuğun çevresindeki olay ve düşünceleri doğru yorumlamasını kolaylaştırır. Ona göre ana dili dersleri bir bilgi dersinden ziyade beceri dersidir. Özdemir eğitim ve dil olgusunu bir bütün olarak ele alarak çocuk kitaplarının dört temel dil becerisini, ana dili eğitimi desteklemesine özen gösterir. O, ana dili eğitiminin öğrencilere sunacağı katkıyı şu sözlerle ifade eder:

- Anadili öğretiminde çocuğun dilsel evreni çıkış noktası olacaktır. Çocuğun dilsel evreniyse çevresiyle, ilgi ve gereksinimleriyle sınırlıdır. Eğitimin değişik aşamalarında bu sınır aşamalı bir biçimde geliştirilecektir.
- Anadili etkinlikleri belli bir ilişki ağı içinde bir bütün oluşturur: konuşma dinlemeyi, dinleme anlamayı, anlama söze veya yazıya dönüştürmeyi gerektirir. Etkinlikler arasındaki ilişki ağı, derslerin akışını ve değişkenliğini oluşturmaktadır.
- Anadili dersi bir bilgi dersi değil, bir beceri ve alışkanlık dersidir. Alışkanlığın oluşması, becerilerin kazanılması ise yapmayı ve uygulamayı gerektirir.
- Anadili dersi, bir alışkanlık ve beceri dersi olduğu kadar insan kişiliğini kurma, geliştirme dersidir. Bu derste incelenecek metinler, bunlar üzerinde yaptırılacak çalışmalar, kişiliğin oluşumunda önemli bir yeri olan ulusal bilinci ve coşkuyu kazanma, olayları neden sonuç ilişkisi içinde ele alarak yargılama gücünü geliştirme, güzel metinler aracılığıyla, dil beğenisini yerleştirme, yazma ve okuma etkinliğiyle imgelem gücünü besleme, güzel ve etkili anlatma amacına yönelik olmalıdır.

- Anadili dersi hem bir amaç hem de bir araç dersidir. Bu bağlamda her ders bir ölçüde anadili dersi, her öğretmen de anadili öğretmenidir. Biçimsel bir benzetme değildir bu. Anadili öğretiminde sürdürülen ve alışkanlığa dönüştürülmek istenen davranışlar tüm öteki dersleri de kuşatır (Özdemir, 1983: 27).

Ana dili eğitimi önemseyen yazar bu konu üzerine yayımladığı eserleriyle okurlarında ana dilinin önemi, gelişimi ve kullanımına yönelik farkındalık oluşturmaya çalışır.

1.5. EMİN ÖZDEMİR'İN ESERLERİNDE ANA DİLİ KULLANIMI

İletişimin en önemli unsuru dildir. Çocuklar çevreleriyle iletişim kurdukları kadar çocuk kitaplarıyla da iletişim hâlindeyler. Eserlerdeki söz varlığı çocukların dilisel gelişimine zemin hazırlar. Emin Özdemir çocuk kitaplarını hedef kitlenin bireysel, toplumsal, evrensel ve dilisel gelişimine katkıda bulunabilecek bir duyarlılıkla yazar. O, Türkçeyi yalın ve duru bir biçimde kullanmak gerektiğine inanır. Özdemir'e (1981: 471) göre dil, ancak kendi bütünlüğü ve sahip olduğu özellikler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Öz Türkçeciliğin, sözcük yaratma, dili yalınlaştırma ve sözcükleri toplumun bir parçası durumuna getirebilme amacı olduğunu, toplumun bu amacı benimseyip dilin anlatım olanaklarını kullanabilmesi gerektiğini belirtir.

Çocuk edebiyatı eserleri çocuğun düşünce ve hayal dünyasını harekete geçirerek ona araştırmacı ve sorgulayıcı bir bakış açısı kazandırır. Çocuk edebiyatı eserlerinde kullanan dil de çocuğun düşünme, araştırma ve sorgulama yetisini geliştirir. Özdemir (2004: 50) “bir çocuk, ancak kendi anadilinde yetkince düşünebilir ve öz Türkçecilik, anadili bilincinin eyleme dönüşmesidir. Ozanlarımız, yazarlarımız, araştırmacılarımız bu bilincin etkisiyle yeni sözcükler yaratıyor, onlara yeni düşün, düş ve imge değerleri yüklüyorlar. Doğal olarak, dilimizde yeni bir kavramlar dizgesi doğuyor, böylecene dilimizin dokusu değişiyor” diyerek eserlerinde kullandığı dile yönelik ipucu verir. Emin Özdemir çocuklar için yazdığı kitaplarda hedef kitlenin dil gelişimini göz önünde bulundurur. Yazar, *Mutlukent'in Yöneticisi* adlı eserinde yaşamın anlamının okumak olduğunu ve ancak okuyan insanın kendisini geliştirebileceğini söyler. İnsanların okuyarak bilgi ve görgü sahibi olabileceklerini çocuklara duyumsatır. Yazar, babasının Emircan'a yazdığı mektuptaki “Okuma, tutkuların en soylusudur. Ekmek nasıl bedeni beslerse o da öylece ruhumuzu besler, duygu ve düşünce dünyamızı zenginleştirir.” (Özdemir, 2008: 3) sözleriyle okumaya verdiği değeri gözler önüne serer. Yine, eserin girişindeki “Derler ki çok, çok eskilerde, bir kentte çok okuyan, çok düşünen bir adam varmış. Öyle ki evinin her odası kocaman bir kitaplık gibiymiş. Zamanının büyük

bölümünü kitapları arasında okumakla geçirmiş. Bilinen bir gerçektir okumak insanın bilgisini arttırır; düşünmek de insanı bilgeleştirir.” (Özdemir, 2008: 6) ifadesi yazarın çocuklara okumanın önemini sezdirme çabasını örnekler.

Emin Özdemir’in “Yalnızlığı Seven Kırlangıç” adlı eseri çocuğun söz varlığını geliştirecek deyim ve atasözleriyle örülüdür. *Ölümsüzlük Gezegeni, Bizler Büyüyünce ve Yarışmalar Kenti* adlı eserlerinde de yazar dil kullanımına büyük özen gösterir. Atılgan’a göre (2011: 95) yazarın kullandığı sözcükler yalın, kolay ve anlaşılırdır; eserlerinde tekdüze bir anlayışla çocuğa seslenilmez ve eğitsellikle edebîlik bir arada bulunur.

İKİNCİ BÖLÜM

EMİN ÖZDEMİR'İN ESERLERİNDE BİÇİM VE İÇERİK

1. İÇYAPI UNSURLARI

Çocuk edebiyatı ürünlerinin incelenmesini Sever (2003) iç yapı ve dış yapı unsurları olarak iki başlık altında sınıflandırır. Eserin iç yapı unsurları; konu, karakter/eyleyen, dil ve anlatımdır.

1.1. KONU

Çocuk edebiyatı ürünlerinde konu seçimi önemlidir; çünkü konu çocukların ilgi ve beklentilerinin karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Çocuğun yaş ve gelişim özellikleri bu noktada belirleyicidir. Yalçın ve Aytaş (2002: 24) çocuk gelişiminde 0-5 yaşın okul öncesi dönem, 6-8 yaşın 1. kademe 1. dönem, 9-12 yaşın 2. kademe 2. dönem, 13-15 yaşın ise ilk gençlik dönemi olduğunu belirtir. Bu dört farklı dönemde çocukların bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerilerinde farklılıklar bulunur. Söz konusu dönemleri göz önünde bulundurarak eser üreten bir çocuk edebiyatı yazarı çocukların ilgi ve beklentilerini karşılama konusunda öne çıkar. Çocuğun anlama ve kavramasında gelişim dönemleri etkilidir. Okul öncesi dönemi için yazılan bir eserle ilk gençlik dönemi için yazılmış eserin aynı olması beklenemez. Bu nedenle konu seçimine çocuğun yaşı dikkate alınmalıdır. Konunun çocuk için anlaşılır olması okuduğu eserlerdeki olaylara, durumlara ve düşüncelere yaklaşımını da belirler. Konu çocuğun ilgi, ihtiyaç ve merak unsurlarını harekete geçirecek nitelikte olmalıdır. Çocuğun ilgisini çekmeyen bir eserin ona sağlayacağı herhangi bir kazanımdan söz edilemez. Çocuk kitaplarındaki konuların özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Çocukların ilgilerini, beğenilerini, okuma eğilimlerini tespit ederek konularını bu tespit etrafında işlemelidirler. Bu yüzden çocuk kitaplarında tema ile konu arasındaki ilişki çok güçlü olmalıdır.
2. Çocuk kitaplarında konuların ele alınışında onların güvenlerini arttırıcı, geleceğe ümitle bakmalarını sağlayan, insan ve tabiat sevgisi gibi değerleri pekiştirici inançlar yerleştirilmelidir.
3. Çocuk kitaplarında, millî değerlere önem verilmeli, çocukların demokratik anlayışa sahip ve saygın bir kişiliğe sahip olmasına özen gösterilmelidir. Seçilen temalarda onları eğlendirip dinlendirirken yeni duygu ve düşüncelerin kazandırılması da ihmal edilmemelidir (Yalçın ve Aytaş, 2002: 32).

Emin Özdemir'in incelenen eserlerinde konu seçiminin çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğu görülür. Yazarın konu seçimindeki özeni çocukların eseri

okurken merakını artıracak ve onu düşündürerek yanıtlaması gereken sorularla baş başa bırakacak niteliktedir.

Emin Özdemir'in *Yüz Lira* adlı eseri kısa bir durum öyküsüdür. Eser içerisinde yardımlaşma ve dürüstlük konusu işlenmiştir. Ekrem adlı bir gencin pazar yerinde bulduğu yüz lirayı alıp karakola teslim etmesi anlatılır. Parayı kaybeden yaşlı teyze, parasını teslim almaya geldiğinde Ekrem'e teşekkür etmek için para vermek ister. Nitekim Ekrem kendisine verilmek istenen parayı kabul etmez. *Zeki ile Köpeği* adlı eser kısa bir olay öyküsüdür. Eserde Zeki adlı bir genç ile köpeği arasındaki sevgi işlenir. Zeki bir gün nehirde yüzerken dengesini kaybeder. Bunu fark eden köpeği, Zeki'ye yardım etmek için bir ağaç dalı uzatarak onu boğulmaktan kurtarır. Zeki, köpeğinin bu hareketini etrafındakilere anlatır. Bir maceraya ve insan-hayvan sevgisine dayanan eserin konusu çocuklar için uygundur. *Gurbet* adlı eser de kısa bir olay öyküsüdür. Veli ailesiyle birlikte köyde kendi tarlasında çalışmaktadır. Veli'ye kendi tarlasından kazandığı para yetmez, o daha çok para kazanma hırsına kapılır. İstanbul'a bir arkadaşının yanına çalışmaya gider. İlk başta gurbette olmak Veli'ye zor gelmez; çünkü aklında zengin olmak ve yeni yerler görmek vardır. Fakat zaman geçtikçe Veli yanlış bir karar verdiğini anlayarak köye döner. Eserin konusu çocuklar için uygundur.

Yangın adlı eser kısa bir durum öyküsüdür. Eser içerisinde yardımlaşma ve dayanışma konusu işlenir. Eserde, eşi askerde olan Güllü'nün kırsaldaki evinin yanması, köy halkının toplanarak imece usulüyle Güllü ve oğlu için yeni bir ev yapması anlatılır. Eserin konusu ve işlenişi çocuk edebiyatı için uygun olsa da -yazılma nedeni olan okumayı öğretme ve olaylardaki rastlantısallık- estetik yönden zayıftır.

Emin Özdemir'in *Nasıl Tavukçu Oldum?* adlı eseri kısa bir olay öyküsüdür. Eserde başarı, azim ve sabır değerleri işlenmiştir. Osman adlı bir gencin iş hayatındaki girişimciliğini anlatan öyküde, askerden dönen Osman köyde tavukçuluk yapmaya başlar. Tavukçulukta aldığı dersleri ve bilimi dikkate alarak bir hayli ilerler. Eserin konusu çocukları çalışmaya ve yeni iş kollarını düşünmeye sevk ettiğinden ilgi çekicidir. Yazarın *Talih Kuşu* adlı eseri ise kısa bir masaldan oluşmaktadır. Bu masal bir padişahın oğullarının kendisini ne kadar sevdiğini merak etmesiyle başlar. Padişah üç oğluna, "Beni ne kadar seviyorsunuz?" diye sorar. Büyük ve ortanca çocuklarının yanıtlarını beğenen padişah, küçük oğlunun yanıtını beğenmez ve onu ölüm cezasına çarptırır. Cellat, padişahın yanlış yaptığını düşünerek küçük çocuğa kıyamaz ve onun kaçmasına izin verir. Padişahı çocuğunu öldürdüğüne inandırır. Küçük çocuk başka bir ülkeye kaçar ve yaşlı

bir kadının yanında yaşamaya başlar. Küçük çocuğun kaçtığı yerdeki padişah kısa bir süre sonra ölür. Ülkeye yeni bir padişah seçilmelidir; fakat padişahın hiç çocuğu yoktur. Bu yüzden bütün halk meydanda toplanır. Talih kuşu kimin başına konarsa o yeni padişah olacaktır. Talih kuşu, kendi ülkesinden ve padişahın zulmünden kaçan küçük çocuğun başına konar. Küçük çocuk yeni padişah olur, bir zaman sonra babasını kendi ülkesine davet eder. Babası bu davete katılır; ama oğlunu tanımaz. Küçük çocuk akşam yemeği hazırlar; ancak yemeklere tuz koydurmaz. Bunu fark eden babası “Burada yemeklere tuz koymaz mısınız?” diye sorar. Küçük çocuk babasına zamanında “Seni tuz kadar seviyorum.” diyerek verdiği cevabı hatırlar. Bunun üzerine padişah oğlunu tanır ve ondan af diler. Eserin konusu çocuklar açısından oldukça ilgi çekicidir.

Emin Özdemir’in *Bizler Büyüyünce* adlı romanı, Yeter ile Özgür adlı iki çocuğun mektup arkadaşlığına dayanmaktadır. Her ikisi de ilkökul öğrencisi olan çocukların birbirlerine yazdıkları mektuplarda; sevgi, saygı, empati gibi değerlerle başlarından geçen ilginç konular okurların ilgisini çekecek niteliktedir. Yeter ile Özgür’ün Çukurca ile Ankara arasındaki saf arkadaşlıkları oldukça içtenlikli mektuplarla gözler önüne serilir. *Mutlukent’in Yöneticisi* adlı masal kitabında okuma, dil özeni ve sevgi gibi konular işlenir. Özellikle eser içerisinde dili kullanmanın insan hayatındaki yeri üzerine durulur ve masal aracılığıyla okurlara aktarılır. İnsanlar iletişimlerini dil aracılığıyla gerçekleştirirler ve kullanılan üslup karşındaki insanla olan ilişki ve etkileşimi belirler. *Mutlukent’in Yöneticisi*’nde yazar bu konuya ışık tutar. Eserin konusu dilin önemi, sözcük seçiminin iletişimi yönlendirmesi vb. unsurlar çerçevesindedir. Konuyu sürükleyici bir anlatımla sunan yazar, birbirine zıt iki kardeşe dayandırır. Büyük kardeş okuma ve yazma becerilerinden uzakta, para ve hırs içerisinde. Küçük kardeş ise okuma ve yazma becerisi gelişmiş, araştıran ve sorgulayan bir kişi olarak betimlenir. İki kardeşin özellikleri ışığında kişisel gelişime, farklı bakış açıları kazanmaya, hayatı sorgulamaya, okumaya, yazmaya vb. yönelik çıkarımlarda bulunulur.

Yazarın *Ölümsüzlük Gezegeni* adlı romanda hayal gücü gelişmiş olan Sadako ve Can adlı iki çocuğun birbirleri ile kesişen hayatları anlatılır. İki çocuk arasındaki dostluk, sevgi gibi manevî konular öne çıkarılır. Ayrıca Sadako’nun hayatı üzerinden çocuk ve çocuk hakları konusuna değinilir. Emin Özdemir’in *Ölümsüzlük Gezegeni* adlı eserini diğer eserlerinden farklı bir yaklaşımla ele aldığı görülür. Yazar bu eserinde özellikle toplumsal konulara değinmektedir. Yine, *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* adlı eserindeki otuz bir öyküde yazar oldukça özgün ve farklı konuları işler. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç*’taki

her bir öykünün konusu çocukların ilgisini çekecek ve merak unsurunu ön planda tutacak şekilde kaleme alınmıştır. Ayrıca her öykünün sonunda durumu özetleyen bir atasözünün olması Türkçe öğretimi açısından önem taşımaktadır.

2019 Türkçe öğretim programı çerçevesinde Emin Özdemir'in eserlerinde yer alan konular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. İncelenen Çocuk Kitaplarındaki Konular

Sıra Nu.	Öykü Adı	Doğrudan İşlenen Konular	Örtük İşlenen Konular
1	Yalnızlığı Seven Kırangıç	Özgür olma hissi, pişmanlık	Birliktelik
2	Ah Şu İnsanoğlu	İleriyi düşünmeden hareket etme	-
3	Bir Sınav Anısı	Adaletsizlik, katı tutum	Sorumsuzluk
4	Ben mi Suçluyum?	Yardımlaşma, beraberlik	-
5	Yaşlı Adam ve Deniz	Öğrenmeyi öğrenme, okuma sevgisi	İnsanlarla iletişim
6	Büyük Yarış	Yeterlilik	Hırs, kazanma isteği
7	Yol	İkinci Kuşak Haklar	Kişi dokunulmazlığı, insan hakları
8	Sazlık	Farklı düşüncelere saygı, karar verme	İletişim becerileri
9	Yarın İçin	Birikim, ileri düşünme	-
10	Koca Çınar	Birliktelik, Doğa	Kıskançlık
11	Pay	Açgözlülük, paylaşma, adalet	Özgürlük
12	Kimse Anlamadı Beni	Yalnızlık, iletişim	İnsanlarla iletişim
13	Yıllar Sonra	Dostluk, sevgi	-
14	Karınca ile Kumru	Dayanışma, paylaşma	-
15	Kolay Olmadı	Dayanışma, birikim	-
16	Oduncu ile Hermes	Dürüstlük, alçak gönüllülük	Çalışkanlık
17	Bozgun	Korku, kaygı	-
18	Nasıl Anlatayım	Düşünce özgürlüğü	Hukuk, adalet
19	Ayının Öğüdü	Güven, dostluk	-
20	Kara Ceylan	Hayvan sevgisi	Saygı, sevgi
21	Değişim	Sosyal gelişim	Olumsuz rol model
22	Düşüş	Savurganlık	Öz eleştiri

Tablo 1 (Devam). İncelenen Çocuk Kitaplarındaki Konular

Sıra Nu.	Öykü Adı	Doğrudan İşlenen Konular	Örtük İşlenen Konular
23	Ders	Berberlik, aile iletişimi	-
24	Demircinin Çırağı	Kendini tanıma, başarı	Küçük görme
25	İkisi Birden	Zaman yönetimi	Motivasyon
26	Suç Kimde?	Yardımlaşma, dayanışma	İleri düşünme
27	Fare ile Aslan	Yardımlaşma, dayanışma	Sadakat
28	Yorgan Altında	Duygu yönetimi	-
29	Yılanla Tilki	Güven	Sitem, doğa
30	Sevginin Gücü	Öz veri, özgüven, kararlılık	-
31	Yoldaki Kaya	İletişim, beraberlik, karar verme	Doğal afetler, afet bilinci

Emin Özdemir *Yarışmalar Kenti*’nde hayal dünyası zengin ve yazı yazmaya meraklı bir çocuk olan Erdem’in yazma tutkusuna yönelik maceralarını anlatır. Erdem’in rüyası üzerine inşa edilen eserde, bir ses onu “*Yarışmalar Kenti*”ne yarışmaya katılması için götürür. Kent içerisinde çeşitli yarışmaları izleyen Erdem, hayranlık ve şaşkınlık içinde kendi katılacağı yarışmayı bekler. Erdem’i kente getiren ses, onu yazma evinin kapısına bırakır. Erdem heyecanla ve yarışmayı kazanma coşkusuyla aşamaları tek tek geçerek yarışmayı kazanır. Fakat aniden uyandığında bunun bir rüya olduğunu anlar. Yine de rüyada yaşadığı büyük heyecanı ve coşkuyu ailesi ile paylaşır. Günlük hayatta *yarışma* kavramı içerisinde; hırs, istek, kazanma güdüsü vb. birçok duygu yer alır. Bu duygular, insanın; cömertlik, empati vb. duyguları köreltir. Erdem, hırslarını ve isteklerini yönetmeyi bilen, bilinçli bir çocuktur.

Güçlü bir alkış koptu. Belli ki dinleyenler çok beğenmişlerdi. Nehir gülümseyerek salondakileri alkışladı, geldi yerine oturdu. Çok alkışlamıştı ama bakalım Seçiciler Kurulu da beğenmiş miydi? Kuşların, kaçakçıları kovaladığı bölüm doğrusu benim de hoşuma gitmedi değil; yine de benim öykümle karşılaştırılmaz. Belli olmaz bir de bakmışsın Nehir’inki kazanmış... Bu bir yarışma. Ne demişti Tonton Amca, “Yarışmaya katılmak, yarışma heyecanını duymaktır önemli olan! (Özdemir, 2018: 140-141).

Eserin, “*Seçiciler Salonu*’nda” adlı bölümünde yarışmaya katılmaya hak kazanan altı kişinin sırası ile tek tek yazdıkları öyküleri okunur. Erdem, her öyküden sonra kendi düşüncelerini dile getirir. Kendisinin kazanacağına inanmak ister. Ama yine de okunan öyküler ile kendi öyküsünü kıyaslamaktan geri duramaz. Her insanda olduğu gibi yarışmayı kazanma isteği Erdem de içinde taşır. Erdem, yarışma için yazılan yazıları kendi süzgecinden geçirerek sonuç hakkında tahminlerde bulunur. Bu tahminleri

yaparken bile yarışma olgusunun ne olduğunun bilincinde olarak hareket eder. Erdem karakteri üzerinden çocuklara yarışma olgusuna farklı açıdan bakmalarına olanak verilir.

Emin Özdemir, eserlerinde yer verdiği konular, çocuk dünyasını harekete geçiren, zenginleştiren, yönlendiren iletilere ve ana düşüncelere sahip kitaplardır. Eserlerin yazılma üslubunun; samimiliği, içtenliği, açıklığı ve yalınlığı konuları çocuk okur üzerinde daha etkili kılmaktadır. Yazarın incelenmiş olan; *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Gurbet*, *Yangın*, *Nasıl Tavukçu Oldum* ve *Talih Kuşu* adlı eserleri Millî Eğitimin yayımlamış olduğu çocuk kitapları listesinde olan ve çocuklara ve yetişkinlere okuma ve yazma öğretimi için yazılan eserler sınıflamasında yer almaktadırlar. Bu eserler, çocukların gelişim özellikleri ve gereksinimlerini karşılayabilecek; dil ve anlatım, konu ve karakter ilkeleri açısından eksiklikleri vardır. Özdemir'in kurgusal olarak güçlü ve çocuk edebiyatı ilkelerine uygun olan eserleri; *Bizler Büyüyünce*, *Mutlukent'in Yöneticisi*, *Ölümsüzlük Gezegeni*, *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* ve *Yarışmalar Kenti* adlı kitapları edebî değeri olan, çocukların duygu ve düşünce dünyasına seslenen; özgün, yaratıcı ve okur üzerinde iz bırakabilecek eserlerdir.

1.2. KARAKTERLER

Genellikle birbiri yerine kullanılan karakter ve kahraman kavramları aslında farklı anlamlara gelmektedir. Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse “karakter”; roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi “kahraman” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Her eserde başından olay geçen kahramanlar, çeşitli karakterleri canlandırır. Sever’e (2003: 63-64) göre; karakter, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimleriyle, birikimleriyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği kişiliktir.

Çocuk edebiyatı eserlerinde dikkat edilmesi gereken önemli bir konu karakter seçimidir. Bunun başlıca nedeni, çocukların kendilerini karakterin yerine koyarak karakter ile özdeşim kurmalarıdır. Sever’e (2003: 65) göre çocuk kitaplarında çocukların yeni yaşantılar kazanmalarına olanak sağlayan en temel öğelerden biri de öykündükleri kahraman/kahramanlar ve onların nitelikleridir. Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinin abartıya kaçılmadan iyi geliştirilmiş olması, kahramanların öyküdeki olaylara yön veren etkin kişiliği, çocukları kahraman/kahramanlara özdeşim kurmaya yöneltir. Çocuk edebiyatının temel ilkeleri gözetilerek yazılan bir eserde karakter

tamamen kusursuz olmamalıdır. Eser içerisinde evrilebilmelidir ve bu değişim okura sezdirilmelidir.

Çocuk, karakter ile kendi arasında bir bağ oluşturur ve bu bağ karakter ile özdeşim kuran çocuğun kişilik gelişimini etkiler. Ayrıca kurmaca metinlerde karaktere atfedilen konuşma ve dil kullanımlarına dikkat edilmelidir. Çünkü karakterin söylemleri çocuğun dil ve sosyo-kültürel gelişiminde önemli bir paya sahiptir.

Karakterin eser içerisindeki çocuğa doğru aktarılabilirliği önemli bir noktadır. Okur, karakteri sadece metinde yer alan diyaloglardan tanıyamaz ve onunla özdeşim kuramaz. Bunun için eserde karakterin iç dünyasına yer verilmelidir. Bu durum çocuğu, karakter üzerine düşünmeye iter. Karakterin davranışlarını ve söylemlerini zihninde sorgular. Bunun ışığında karakter ile ilgili nihai kararını kendi düşüncesine göre verir. Genellikle eserde yer alan kahramanlar ulaşılmaz olmamalıdır. Çocuğun; okulundaki arkadaşları, mahalle arkadaşları, ailesi vb. yakın çevresi temele alınarak kahramanlar oluşturulmalıdır. Sever (2003: 64) “çocukların ilişki alanları çevresinde yer alan insanlar ile sınırlıdır. Genellikle çocuğun çevresinde; annesi, babası, kardeşiyle yaşadığı için çevresindeki olaylar bu insanlar ile şekillenmektedir ve eserlerde konular bu kişiler etrafında çeşitlendirilmektedir. Ayrıca çocuk kitaplarında karakter/eyleyen sayısı çocuğun bilişsel dönemine uygun olarak belirlenmelidir. Karakterlerin/eyleyenlerin karmaşık bir yapıda olduğu eserleri, kavrayamayacak ve yorumlayamayacak düzeyde olmamalıdır.” açıklamasında bulunurken Yalçın ve Aytaş (2002: 32) ise “çocuk kitaplarında çok fazla kahraman bulunmamalı, diğer kahramanlar bir ana kahraman çerçevesinde açık tanımlarla ilişkilendirilerek okuyucuya sunulmalıdır.” diyerek çocuk edebiyatı eserlerinde karakter/eyleyen sayısının eser içerisindeki önemine dikkat çeker.

Sever (2003: 96) karakterleri kapalı (geliştirilmemiş), açık (geliştirilmiş), devingen ve durağan karakterler olarak sınıflandırır.

Kapalı karakter, özellikle yüzeysel olarak tanıtılan, okurun iyi tanımadığı karakterdir. Bu karakterlerin, çocuklara insan doğasını kavratma, yaşam gerçekliğini anlatmada çok az katkısı vardır. Açık karakter ise; roman, öykü, masal ve anlatılarda birçok özelliği ile okura tanıtılan, inandırıcı niteliğiyle öne çıkan, okurun iyi bildiği karakterdir. Bu karakter, yazarın aktarmak istediği iletilerin okurla paylaşmasında etkin bir sorumluluk üstlenir (Sever, 2003: 96).

Devingen karakterler; çocuk edebiyatında en önemli etken, değişim geçiren kahramanın, bu değişiminin okur tarafından inandırıcı bulunmasıdır. Kahramanların kişiliklerinde, kısa sürede oluşan; ancak nedenlerinin yeterince açıklanmadığı ani ve büyük değişimler çocuk okurun, kahramana olan güvenini sarsabilir. Durağan karakter ise; öykü boyunca büyük kişilik değişimleri yaşanmaz; kahramanların yaşadığı küçük, önemsiz değişimler de okur tarafından yeterince önemsenmez (Sever, 2003: 106-108).

Sever'e (2010) göre, eser içerisinde açık karakter kadar kapalı karaktere de yer verilmelidir. Çünkü açık karakterle hem anlaşılabilirlik artar hem de okura iletilmek istenen mesajın verilmesi kolaylaşır (105). Kapalı karakterler eserde tek yönlü olarak ilerler. Tembel, yalnız, çalışkan, kötü gibi tek yönlü bir kişilik oluşturur. Açık karakter ile genellikle zıt düşen kapalı karakter, eser içerisinde yazarın yüklediği göreve göre farklı amaçlarda kullanılır. Kimi zaman açık karakterin davranışları ön plana çıkarılmak istenir kimi zaman da aralarındaki zıtlıktan yararlanılıp olaylarda farklı bakış açıları geliştirilmeye çalışılır. Bu da okurun sorgulama ve araştırma becerilerini geliştirir.

Emin Özdemir'in çocuk kitapları incelendiğinde açık, kapalı, devingen ve durağan karakterlerin var olduğu görülür. Eserlerde yer alan açık ve kapalı karakterler/eyleyenler çocuk okura olaylar, durumlar ve düşünceler hakkında yol gösterirler. Eserlere yönelik çıkarımı kolaylaştırma ve eserlerin anlaşılabilirliğini artırmaya yönelik açık ve kapalı karakterlerin davranış ve düşüncelerine yer verilir. Yazarın eserlerinde karakterler/eyleyenler çocukların kolaylıkla özdeşim kurabileceği niteliktedir.

Yüz Lira adlı eserin ana karakteri Ekrem, açık karakter özelliği göstermektedir. Ekrem, dürüst ve yardımsever davranışlarıyla çocuklar üzerinde örnek davranışlar oluşturabilecek bir kişiliktir.

Zeki ile Köpeği adlı eserde Zeki açık karakter özelliği gösterir. Zeki ile köpeği arasında sevgi değerinin işlenmesi çocuklar üzerinde örnek davranışlar oluşturabilir.

Gurbet adlı eserde yer alan Ali, açık karakter özelliği gösterir. Ali'nin duygu ve düşünce dünyası açık ifadeler ile okura sunulmaktadır. Ali'nin aldığı kararları sorgulaması okura örnek oluşturacak bir davranıştır. Ali'nin İstanbul'daki arkadaşı da eser içerisinde devingen karakter özelliği göstererek Ali'nin karar verme sürecini etkiler.

Yangın adlı eserde yer alan ana karakter Güllü'dür. Güllü örtük olarak tanılan bir karakterdir. Güllü'nün başından geçen yangın felaketinden hareketle çocuklar Güllü hakkında yorum yapabilirler. Güllü'nün çocuğunu yangından kurtaran Ömer hakkında da okura ayrıntılı bilgi verilmez. Nitekim Ömer yardımseverliği ve kahramanlığıyla çocuklara örnek davranışlar sergiler.

Nasıl Tavukçu Oldum? adlı eserdeki Osman açık karakter özelliği gösterir. Osman'ın düşünce ve davranışları açık bir dille eserde ifade edilir. Osman'ın başarısı ve azmi eseri okuyan çocuklar üzerinde olumlu etki sağlayabilir. Osman'ı girişimciliğe

yönlendiren ve bu yolda dersler almasını sağlayan öğretmeni ve babası eserde devingen karakterler olarak yer alır.

Talih Kuşu adlı eserde padişahın küçük oğlu açık karakter özelliği göstermektedir. Onun düşüncelerini korkusuzca ifade edebilmesi çocuklara örnek bir davranış oluşturabilir. Eserde padişah ve cellat devingen karakterlere sahip olup küçük oğlun davranışlarına yön verir.

Bizler Büyüyünce adlı eser Yeter ve Özgür adlı iki çocuğun mektuplaşmalarından oluşur. Mektuplaşma sayesinde Yeter ve Özgür'ün hayata bakış açıları gelişir. Her iki çocuğun arasında kişisel gelişim, toplumsal ve kültürel faktörler vb. bakımından önemli farklar bulunsa da mektup arkadaşlığı sonucu oluşan dostluk, saygı, sevgi, samimi duygular okur üzerinde olumlu etki bırakır. Okur söz konusu karakterlerle özdeşim kurabilir. Karakterlerin yaşadıkları coğrafyanın farklı olması ve aralarındaki kültürel farklar arkadaşlıklarına engel olmaz. Her iki eyleyen de açık karakter özelliği göstermektedir ve okura tüm yönleriyle sunulmuştur. Eserde Yeter ve Özgür'ün aileleri kapalı karakter özelliği sergilemektedir.

“Babam ‘köyde yaşayanlar için çok çocuklu olmak bir zorunluluktur. Her doğan çocuk aile gelirini yükseltir ileride,’ dedi.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 14).

“Devletin ilk görevi, büyük yerleşme merkezlerinin eksiklerini tamamlamaktır. Önce insanlarımızın daha yoğun yaşadığı yerlere el atılacak. Sonra köylere sıra gelecek.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 50).

“Hani sizin mayolu dediğin fotoğrafına bizimkiler çok şaşılar. Anam, ‘Abovv! Cıscıplak mı ne bunlar? Tövbe tövbe’ diyip durdu.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 77).

Eserde Yeter'in Almanya'da çalışan ve orada yaşayan bir kişi olan abisi devingen bir karakterdir. O, Yeter'i hayata atılması ve hayatı hakkında karar vermesi noktasında yönlendirir.

Mutlukent'in Yöneticisi adlı eser geleneksel masal anlatımı içerisine gerçek adları olup olağanüstü özellikleri olmayan karakterler içermektedir. Bu durum masal gibi gerçeklik algılarını zorlayan bir türü, çocuklar için kolay kavranabilir bir düzeye ulaştırmıştır. Eserde yer alan Emircan ve bilge adam karakterlerinin okurun dil gelişimi ve kişilik gelişimi üzerinde önemli bir etkisi vardır. Eserde açık karakter özelliği gösteren Emircan üzerinden okurlara dili doğru, güzel ve etkili bir şekilde kullanmaları gerektiği sezdirilmektedir. Ayrıca dilin etkin kullanımının insanlar ve toplumlar arasındaki

sorunları çözmeye etkili rol oynadığı vurgulanır. Eserin mesajının iletilmesinde düşüncelerinden faydalanılan bilge adam rolündeki Emircan'ın babası devingen bir karakterdir. Emircan'ın ağabeyi hem kapalı hem de devingen karakter özelliği göstermektedir. Demircan eserde tembel, okuma sevgisinden uzak, hayatının merkezinde para olan bir kişi olarak tek yönlü çizilmiştir. Parası bitince hayatta her şeyin para demek olmadığını anlamış ve kendi hatalarından ders çıkarmıştır. Kitapta Emircan karakteri ön planda olsa da Demircan da önemli bir karakterdir. Çocuklar Demircan karakteriyle -her ne kadar Emircan'la zıt kişilikler olsa da- özdeşim kurarak onun hayata tekdüze bakışından ve yaptığı hatalardan önemli dersler çıkarabilirler. Yine bu masalda yer alan tek olağanüstü varlık Çiçekçe ve onun güvercinleridir. Güvercinlerinden ise İpekçe ön plana çıkar. Yazarın İpekçe'yi ön plana çıkarmasının nedeni ise dili etkili kullanması ve okumaya olan tutkusudur. Çiçekçe herhangi bir konu hakkında istişare ederek davranmayı, başkalarını dinlemeyi, iletişimin önemini okurlara sezdirir.

Ölümsüzlük Gezegeni adlı romanda iki ana karakter/eyleyen vardır. Bunlar: *Ölümsüzlük Gezegeni*'nde yaşayan Japon küçük kız Sadako ve Sadako'nun Dünya'daki ikizi olan Can'dır. Sadako karakteri gerçek hayatta atom bombasından etkilenen bir genç kızın adıdır. Japonya'da Sadako Sasati adında heykeli mevcuttur. Ayrıca Eleanor Coerr'in yazdığı *Sadako ve Kâğıttan Bir Turna Kuşu* adlı eserle *Ölümsüzlük Gezegeni* adlı eser arasında metinler arası söz konusudur. Sadako hastalığını öğrenmeden önce hayata karşı sevgi dolu, insanlarla etkileşim içerisinde ve hayalleri olan bir çocuktur. Sadako Sasati karakteri, her iki eserde de atom bombasından etkilenerek lösemiye yakalanır. Her iki eserde de Sadako'nun hastaneye soğuk bakması ve hastane ortamını sevmemesi göze çarpar. Coerr'in eserin ana başlığında yer verdiği gibi turna kuşu öyküsü her iki eserde de yer alır ve turna kuşunun efsanesi umut ışığı doğurur. Okurlarda eğer bin turna kuşu tamamlanırsa Sadako'nun iyileşeceği düşüncesi oluşur. Fakat Sadako, bin turna kuşunu tamamlayamadan ölür. Eserlerdeki her iki karakter de açık karakter özelliği göstermektedir. Sadako ve Can çocuk okurun kolay özdeşim kurabileceği ve aralarında geçen olayları ve düşünceleri kavrayıp yorumlayabilecekleri nitelikteki kişilerdir. Emin Özdemir'in eserinde kurgusal olarak yer verdiği Sadako karakterinin Can'a yazdığı mektuplarda Japonya hakkında bilgiler vermesi önemlidir; çünkü çocuklar bu yolla Japonya hakkında bilgi sahibi olmaktadır. *Ölümsüzlük Gezegeni*'nde Can'ın kuşu, devingen bir karakter olarak eserde yerini alır. Bu kuş, Can'ın davranışlarını sorgulamasını sağlar.

Yalnızlığı Seven Kır Langıç adlı eserde farklı öyküler yer almaktadır. Bu öyküler içerisindeki karakterler genellikle açık karakter özelliğine sahiptir. Fakat bazı öykülerde ise hem açık hem kapalı karaktere yer verilmiştir. Açık ve kapalı karakterleri yönlendiren devingen ya da durağan hareketler öykü içerisinde yer almamaktadır.

Yarışmalar Kenti'nde yer alan karakterler çocukların kolay bir şekilde özdeşim kurabileceği kişilerdir. Eserde bu karakterlerin okura hem fiziksel hem de ruhsal açıdan tanıtılması amaçlanmıştır. Eserin başkarakteri olan Erdem, açık karakter özelliği göstermektedir. Bu niteliğiyle okurun olaylara bakış açısını zenginleştirir. Özellikle eserin merkezindeki yarışma olgusuna farklı açılardan bakılmasını sağlar. Erdem; yaratıcı kişiliği ve düşünce dünyasının zenginliğiyle ön plana çıkan, yazma ve okuma tutkusu eserde her fırsatta vurgulanan bir çocuktur. Yarışma, insanlardaki hırs tutkusunu açığa çıkarır. Erdem'de de başlangıçta bu hırs varken zamanla körelerek yerini empatiye bırakır. Erdem araştıran, sorgulayan ve öğrendiklerini değerlendiren bir çocuktur. Bu yönüyle Erdem okurlar için özdeşim kurabilecekleri, düşüncelerini ve davranışlarını değerlendirip rol model alabilecekleri bir karakterdir. Erdem'le dedesi arasında sıkı bir bağ vardır. Dedesi, Erdem'e tabiatın güzelliği, hayvanların ve çiçeklerin eşsizliğini öykülerle anlatır. Dedesiyle bahçede çiçeklerle ilgilenmesi Erdem'e doğa sevgisi aşılar. Yine, Erdem'i Yarışmalar Kenti'ne götüren ses ona bir ayna tutarak onun yazma tutkusunu artırır.

Emin Özdemir'in incelenen eserlerinde yer alan karakterler, çocukların özdeşim kurabileceği kişiliklerdir. Bu karakterler fiziksel ve ruhsal özellikleri ile tanıtılması bakımından açık karakter özelliği göstermektedir. Kitaplarda başkarakterin yaşadıklarıyla bağlantılı kapalı karakterler de yer almaktadır.

Emin Özdemir'in incelenen eserlerindeki karakter özelliklerinin sayısal dağılımı şu şekildedir:

Tablo 2. İncelenen Kitaplardaki Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Kitaplar	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Bizler Büyüyünce	3	37,5	2	25	1	12,5	2	25
Mutlukent'in Yöneticisi	2	40	1	20	2	40	0	0
Ölümsüzlük Gezegeni	2	40	2	40	1	20	0	0
Yarışmalar Kenti	1	5,5	8	44,5	1	5,5	8	44,5

Tablo 2 (Devam). İncelenen Kitaplardaki Karakter Özelliklerinin Sayısal Dağılımı

Kitaplar	Açık		Kapalı		Devingen		Durağan	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yüz Lira	1	0	0	0	1	0	0	0
Zeki ile Köpeği	1	0	0	0	0	0	0	0
Gurbet	1	0	0	0	2	0	0	0
Yangın	0	0	2	100	0	0	0	0
Nasıl Tavukçu Oldum	1	0	0	0	2	0	0	0
Talih Kuşu	1	0	2	0	2	0	0	0
Toplam	8	28,5	15	39,4	5	13,1	10	26,3

1.3. DİL VE ANLATIM

Çocuk edebiyatı eserlerinde dil ve anlatım büyük önem taşımaktadır; çünkü bu eserlerde kullanılan dille çocuğun sözcük dağarcığı geliştirilmeye çalışılarak onda ana dili bilinci oluşturulmaya çalışılır.

Bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme ögeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak sözvarlığı adı altında ele alınır. Bu terimle anılan varlık, aynı zamanda, o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de yansıtır (Aksan, 2002: 13).

Yalçın ve Aytaş'a (2002: 33) göre çocuk edebiyatı alanında yazılan eserlerin anlatımında sadeliğe dikkat edilmeli, gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalıdır. Eser içerisindeki anlatımda; duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin dili öncelikle çocuklar için anlaşılır olmalıdır. Eserlerde kullanılan sözcüklerin çocukların yaş seviyesine uygun olmasına, anlamı bilinmeyen sözcüklerin de bağlamdan çıkarılabilir düzeyde olmasına dikkat edilmelidir. Çocuğun anlamını bilmediği çok fazla sözcük kullanımı eserin anlaşılabilirliğini olumsuz etkiler. Çocuğun anlamayacağı bir sözcük kullanılıyorsa bile bu sözcüğün anlamını cümledeki bağlamından hareketle anlaması ve yorumlaması gerekmektedir. Şirin (1998: 212) bu konudaki görüşünü şu sözlerle açıklar:

Çocuklar yalın ve duru bir anlatımdan hoşlanırlar. Günlük dilde pek kullanılmayan sözcük ve deyimleri anlamakta güçlük çekerler. Uzun ve karmaşık paragrafları zor okur ve kavrarlar. Yersiz benzetme ve tasvir canları sıkılır. Çok kez metinde bu bölümleri atlama eğilimi gösterirler. Çocuk kitabı yazarı, bu hususları daima dikkate alarak eserlerinde duru, yalın ve akıcı bir dil kullanarak Türkçemizin anlatım gücünü ortaya koyan örnekler vermeye çalışmalıdır.

Çocuk kitaplarında anlatıcı bakış açısı üzerinde durulması gereken niteliklerdendir. Eserlerde genel kabul görmüş yargıya göre üçüncü kişi ağzıyla anlatım sağlanmaktadır. Yalçın ve Aytaş'a (2002: 33) göre, eserlerde üçüncü kişi anlatımı karakterin iç konuşmasını duraksatmaktadır. Birinci kişi ağzı ile yapılan anlatımların çocuklar tarafından daha içten olduğu görülmektedir. Buradan hareketle anlatımlarda farklı bakış açılarının olması çocuğun okuma zevkini harekete geçirmektedir. Ayrıca eserlerdeki farklı bakış açıları çocuğun kendi bakış açısının oluşmasını da sağlamaktadır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan ikileme, atasözü, deyim vb. söz varlığı çocuğun Türkçe anlatım gücünü geliştirmesine yardımcı olur. Ayrıca 2019 Türkçe öğretim programında öğrencilerin “okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması” (MEB, 2019: 8) hedeflenmektedir. Çocuk kitaplarının Türkçe öğretiminde yer alan dört temel dil becerisinin (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) geliştirilmesinde, söz varlığının artırılmasında önemli rolü bulunur.

Emin Özdemir'in çocuk kitapları göz önüne alındığında bu eserlerin okurun söz varlığının geliştirilmesinde etkin rol oynayabileceği saptanmıştır.

Yarışmalar Kenti adlı eser, çocukların dil gelişimini destekleyecek özellikleri barındıran bir anlatıma sahiptir. Ayrıca kitapta yer alan farklı edebî türler de esere zenginlik katmakta ve edebî türleri tanıma noktasında zemin oluşturmaktadır. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* adlı öykü kitabı çocukların sözcük dağarcığını geliştirmek ve onlara atasözlerini sezdirerek öğretmek amacıyla yazılmış bir eserdir. Bu nedenle çocukların söz varlığını geliştirmede etkili bir eserdir. *Mutlukent'in Yöneticisi* adlı eser başlı başı dil unsuru üzerine kuruludur. Eserde dilin günlük hayatta kullanımı, sözcük seçimlerinin insanlar ile aramızda olan iletişime etkisi vb. iletiler işlenmektedir. *Ölümsüzlük Gezegeni*'nde çocukların söz varlığını geliştirecek ikileme, deyim ve atasözlerine sıkça yer verilmiştir. Ayrıca bu eserde okuma ve yazma becerilerinin önemi üzerine özellikle durulmuştur. *Bizler Büyüyünce* adlı eserde farklı coğrafyalarda yaşayan kişilerin günlük hayattaki dil kullanımları göze çarpar. Kır ve kent hayatında yaşayan kişilerin dil kullanımını mektuplar aracılığıyla çocukların fark etmesi sağlanır. Eserdeki yerel ağız özellikleri çocuklar açısından önem arz etmektedir.

Emin Özdemir'in *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Gurbet*, *Yangın*, *Nasıl Tavukçu Oldum* ve *Talih Kuşu* adlı kitapları okuma ve yazma öğretimi için kaleme alınan

eserlerdir. Bu eserler dil ve anlatım noktasında bazı yanlışlar içermektedir. Bu eserlerde yer alan yanlışlara örnek olarak şunlar gösterilebilir:

“Güllünün evinde lâmba vardı.” (Yangın, 1964: 3).

“Mustafa Ömerin odasına giremedi.” (Yangın, 1964: 4).

“Osman, Veliyi görünce çok sevindi.” (Gurbet, 1964: 7).

“Veli ne uyudu, ne rahat etti.” (Gurbet, 1964: 18).

“Zekinin köpeği daha çok havladı” (*Zeki ile Köpeği*, 1963: 12).

İncelenen eserlerdeki ikilemeler, deyim ve atasözleri dil ve anlatım noktasında zenginlik barındırmaktır. Ayrıca Emin Özdemir’in ana dili bilinci üzerine yapmış olduğu çalışmalarda ve çocuk kitaplarında kullandığı öz Türkçe kelimeler de ana dili eğitimi açısından önem taşımaktadır. Yazarın incelenen eserlerinin tamamında çocuğun dil gelişimini destekleyen farklı söz ve sözcük öbeklerine yer verildiği saptanmıştır. Türkçe dersi öğretim programında (2019) okuma becerisi alanının söz varlığı alt başlığındaki “bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.” kazanımı sarmal olarak müfredat içerisinde yer almaktadır. Bu kazanımdan hareketle incelenen eserlerde yer alan söz ve söz öbeklerinin sayısal dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 3. İncelenen Kitaplardaki Farklı Sözcük Öbeklerinin Sayısal Dağılımı

Kitaplar	İkilemeler		Deyim		Atasözleri	
	F	%	f	%	f	%
Bizler Büyüyünce	17	51,5	13	39,4	3	9,1
Mutlukent’in Yöneticisi	16	42,1	15	39,5	7	18,4
Yalnızlığı Seven Kırlangıç	23	33,3	14	20,3	32	46,4
Ölümsüzlük Gezegeni	16	55,2	12	41,4	1	3,4
Yarışmalar Kenti	37	74	11	22	2	4
Yüz Lira	0	0	0	0	0	0
Zeki ile Köpeği	0	0	0	0	0	0
Gurbet	4	0	0	0	0	0
Yangın	0	0	0	0	0	0
Nasıl Tavukçu Oldum	0	0	0	0	0	0
Talih Kuşu	1	0	0	0	0	0
Toplam	109	49,7	65	29,6	45	20,5

Yazarın incelenen eserlerinin tamamında çocuğun dil gelişimini destekleyen farklı söz ve sözcük öbeklerine yer verildiği saptanmıştır. İncelenen kitaplarda ikileme, deyim ve atasözüne ilişkin birçok örnek bulunmaktadır. Tablo 3’e bakıldığında incelenen kitaplarda toplam 109 ikileme (%49,7), 65 deyim (%29,6) yer almaktadır. Bu eserlerde 45 atasözü oransal olarak en az yüzdeyle (%20,5) yer bulmaktadır. Eserlerdeki deyim, atasözü ve ikilemelere ilişkin kullanım örnekleri şu şekildedir:

“Nasıl birine arkadaşlık edecektim? Birbirimizi sevebilecek miydik? Merak ediyordum. İçim içimi yiyordu.” (Yarışmalar Kenti, 2018: 53).

“Dedemden duyduğum bir söz vardı: “Az ateş çok odunu yakar.” (Yarışmalar Kenti, 2018: 73).

“Sanki kafasına bir balyoz yemişti. Dizlerinin bağı çözülde.” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 42).

“Düzlüğe ulaşınca gözleri kamaşmış.” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 107).

“... bir kedi gözlerini Cancan’a dikmiş, karnı nerdeyse yere degecek, sinsi sinsi ona doğru yaklaşıyor.” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 155).

“Dahası iyice susamıştı. Dili damağı kurumuştu.” (Yalnızlığı Seven Kırangıç, 2011: 55).

“Beni inandırmak için bin dereden su getirirlerdi.” (Yalnızlığı Seven Kırangıç, 2011: 30).

“Pırıl pırıl bir denizi var. Dalga malga yok.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 73).

“Anlayacağın tek öğretmenle bile doğru dürüst ders yapamıyoruz ki...” (Bizler Büyüyünce, 2010: 20).

“Arifiye’ye gelince, onun da ağzı var, dili yoktur.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 87).

“Babasının söylediklerine de pek kulak asmazmış.” (Mutlukent’in Yöneticisi, 2018: 8).

“Sokaklarda aylak aylak dolaşan bir sürü insan varmış.” (Mutlukent’in Yöneticisi, 2018: 69).

Emin Özdemir’in çocuk kitaplarındaki noktalama yanlışları genellikle birbirini tekrar eden bağlaçlar arasına konulan virgülden kaynaklanmaktadır. Yazım yanlışlarıysa

taamlama eki eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Eserlerdeki yazım ve noktalama yanlışlarına örnekler şu şekilde sıralanabilir:

“..... ya oduna gideriz, ya da tarlaların duvarını ören ağabeylerimize, babalarımıza yardım ederiz.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 13).

“Ne adaklar adanmışlar, ne kurban kesmişler.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 18).

“Annem de, babam da şaşırdılar.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 23).

“Anam, ‘Her şey gelir geçer,’ diyor.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 29).

“Yaz neyse ama kışın köyün sıkıntısı daha da artıyor.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 36).

“Kitabın adına da iki çiçeğin adını koymuş.” (Bizler Büyüyünce, 2010: 98).

“Sık sık sana da, ağabeyine de söylemişimdir.” (Mutlukent’in Yöneticisi, 2018: 27).

“Yedinci doğum gününü kutlama törenlerden sonra oğlu hastalanmış.” (Mutlukent’in Yöneticisi, 2018: 112).

“Ağaçlar yaprakları, meyveleriyle konuşur, çiçekler renkleri, kokularıyla, kuşlar öterek...” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 8).

“Korkma, yaklaş, sana kötülük edecek değiliz, burası Barış Gezegenidir.” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 20).

“Elbette, muhabbetkuşu bu, bilmez mi onu kimin daha çok sevdiğini.” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 25).

“Filimde hangi sahneler sizi çok heyecanlandırdı?” (Ölümsüzlük Gezegeni, 2009: 56).

“İlçeye de haber salacağız ki ya yolumuzu yaparlar, ya da seni salmayacağız.” (Yalnızlığı Seven Kırlandığı, 2011: 32).

“Ne acımasız, ne taş yürekli, ne bencil varlıklı insanlar.” (Yalnızlığı Seven Kırlandığı, 2011: 98).

“Senden ne para bekliyoruz, ne mal, ne mülk.” (Yarışmalar Kenti, 2018: 15).

“Arkadaşlarının benzetmesinden hem hoşlanmış, hem de utanmıştı.” (Yarışmalar Kenti, 2018: 25).

“Nerdeyse bütün sınıf ‘Erdem! Erdem!’ diyerek parmakla seni göstermişti.”
(Yarışmalar Kenti, 2018: 25).

Emin Özdemir’in çocuk kitaplarındaki söz konusu yazım ve noktalama yanlışlarının düzeltilmesi okurların Türkçenin kullanımı konusunda daha bilinçli ve duyarlı bireyler olmalarının önünü açacaktır.

1.4. ÇATIŞMA UNSURLARI

Çocuk edebiyatı eserlerinde çatışma unsurları okurun esere karşı olan tavrını, merak ve ilgisini belirler. Çocuk kitaplarında kendisiyle, çevresiyle ve toplumla çatışma içerisinde olan karakterler yer alabilir. Bu karakterlerin başından geçen olayların anlatımında kullanılan çatışma unsurları belli bir çizgide ve dengede ele alınmalıdır. Çocukların, bir edebiyat metnini okuma eyleminde zevk alabilmesi için, çatışmayı yaşayan kahramanla özdeşim kurması ve öykülenen olaydaki gerilimi duyumsayabilmesi gerekir (Sever, 2003: 119). Çocuk edebiyatında çatışma unsurları dört başlık altında sınıflandırılır: kişi-kişi çatışması, kişinin kendisiyle çatışması, kişi-doğa çatışması ve kişi-toplum çatışması.

Çocuk edebiyatı eserlerinde çatışma unsurları yazarın seçimine ve konunun içeriğiyle alakalı olarak belirlenir. Bu eserlerde genellikle kullanılan çatışma unsuru kişi-kişi çatışması ve kişinin kendisiyle çatışmasıdır. Bu çatışma unsurlarının bulunduğu eserlerde okurla eser arasında etkileşim diğer çatışma unsurlarına göre ön plana çıkmaktadır. Kişi-toplum çatışması üzerine kurulu olan bir eser, okurun anlama ve yorumlama becerisi noktasında sorun oluşturabilir.

Emin Özdemir’in eserlerinde insana, yaşama ve doğaya ilişkin toplumsal konular, farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Seçilen konularda çocuğun yaşamda karşılaşılabileceği sorunlara ilişkin örneklerin sunulduğu görülmektedir. Bu bakımdan eserlerde ele alınan konular, çocukların karşılaştığı sorunlara yaratıcı çözümler araması bakımından onu destekleyici niteliktedir.

2. DIŞ YAPI UNSURLARI

Çocuk edebiyatında eserlerin dış yapı unsurları incelenirken kapak, sayfa düzeni, boyut ve eser içerisindeki resimlerin niteliği dikkate alınmaktadır.

2.1. KAPAK

Çocukları kitaplara yönlendiren ilk öge eserin kapak tasarımıdır. Çocuğun esere yönelmesini sağlayan kapak, okuma isteğinin oluşmasında dikkat çeken en mühim noktadır. Estetik bir zevkle tasarlanan kapak resmi, okur üzerinde esere yönelim isteğini artırır. Çocukların duygu ve düşünce dünyasını harekete geçiren kapak resimleri, onları eserde ne anlatıldığını tahmin etmeye yönlendirmede ve çocuklarda okuma isteğini harekete geçirmede etkili bir faktördür. Ayrıca eserin arka kapak ve sırt künyesindeki bilgiler, eser hakkında çocuğun bilgi edinmesine yol gösterici belirleyicilerdir. Şirin (1998: 213) çocuk kitaplarında kapağın sağlam olması gerektiğini, kullanılan kâğıdın da en az ikinci hamur adı verilen cinsten ve mat olması gerektiğini belirtir. Buradan hareketle çocuk edebiyatında okurların yaş seviyeleri göz önüne alındığında, kapağın kalitesi kitabın uzun süre kullanılmasına olanak sağlar.

Emin Özdemir'in incelenen eserlerinde kapak tasarımları çocuğu kitaba yönlendirme noktasında başarılı ve dikkat çekicidir. Kitapların kapak tasarımları eser hakkında bilgi vericidir ve okur üzerinde ilgi ve merak unsuru bırakmaktadır.

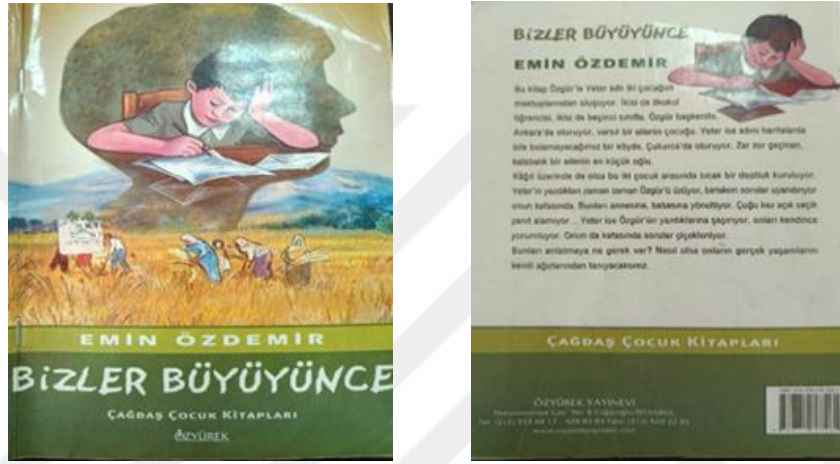
Emin Özdemir'in okuma ve yazma öğretimi için yazdığı ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Gurbet*, *Yangın*, *Nasıl Tavukçu Oldum* ve *Talih Kuşu* adlı eserlerinin kapak resimlemeleri dönemine göre ilgi çekicidir. 1960'larda, eserlerin resimlemeleri ve kapakları genellikle siyah beyaz iken Amerika destekli bu eserlerin resimlemeleri ve kapakları renkli baskı ile yapılmıştır. Kapak resimleri eser içerisindeki konuyu çağrıştıracak bir şekilde betimlenerek resmedilmiştir.

Resim 1. Yüz Lira, Zeki ile Köpeği, Gurbet, Yangın, Nasıl Tavukçu Oldum? ve Talih Kuşu Adlı Eserlerin Kapakları

Emin Özdemir'in *Bizler Büyüyünce* adlı eserinin kapağını Fusun İyicil tasarlamıştır. Eserde, Yeter ve Özgür'ün mektuplaşması ve eser içerisindeki iki farklı toplumsal yapının (köylü-kentli) işlenmesi, ön kapağa görsel olarak aktarılmıştır. Eserin kapağı çocuğun dikkatini çekecek, merak olgusunu ortaya çıkaracak ve onda okuma isteği uyandıracak nitelikte resmedilmiştir. Eserin içeriği hakkında arka kapağında merak unsurunu artıracak bilgi verilmektedir. Kapak, çocuğa okuma isteği aşılayan ilk adım olduğu düşüncesinden hareket edildiğinde, verilen bilginin; samimi, içten ve açık bir şekilde ifade edilmesi okuru esere çekmektedir.

Resim 2. Bizler Büyüyünce Adlı Eserin Kapağı

Emin Özdemir'in *Mutlukent'in Yöneticisi* adlı eserinin kapağını Ferit Avcı tasarlamıştır. Ön ve arka kapağın tasarımı, görsellerin canlılığı okur üzerinde olumlu etki bırakır. Ön kapakta bir kentin önünde mutlu bir insan resmedilmiştir. Kapak üzerinde yer alan görsel ile içerik bir bütünlük oluşturmaktadır.

Resim 3. Mutlukent'in Yöneticisi Adlı Eserin Kapağı

Emin Özdemir'in *Ölümsüzlük Gezegeni* adlı eserinin kapağını Ferit Avcı tasarlamıştır. Kapakta uzay ve uzaylı kavramlarını çağrıştıran görseller kullanılmıştır. Bu

görseller çocukların ilgisini çekebilecek niteliktedir. Ön kapaktaki görselde bir gezegenin üzerine oturan kız ve erkek çocuğu resmedilmiştir ve aralarında uçak şeklinde bir kâğıt parçası geçer. Bu kâğıt parçasının eseri okuduğumuz zaman bir mektup olduğunu anlaşılr.

Resim 4. Ölümsüzlük Gezegeni Adlı Eserin Kapağı

Emin Özdemir'in *Yarışmalar Kenti* eserinin kapak ve resimleme tasarımını Murat Sayın yapmıştır. Eserin kapağı görsel etki açısından çocuğun kitap ile ilgilenmesi sağlar ve de merak olgunu harekete geçirir. Eserin arka ve ön kapağında yer alan yazı ve görseller, eserin içeriğini yansıtmaktadır.

Kitabın ön kapağında yer alan görselin renginin canlılığı çocukların dikkatini çekecek niteliktedir. Eserin ismi ile kapakta yer alan görsel arasında bağlantının olması çocuğa kitap hakkında bir izlenim vermektedir. Arka kapakta ise eseri okumaya yöneltecek ve çocuğun ilgisini çekecek bir ifade kullanılmıştır.

Resim 5. Yarışmalar Kenti Adlı Eserin Kapağı

Yalnızlığı Seven Kırlangıç adlı eserde 31 öykü bulunmaktadır. Eser içerisindeki ilk öykü *Yalnızlığı Seven Kırlangıç*'tir. Kitabın resimlemesini yapan Ferit Avcı gökyüzünde tek başına uçan bir kırlangıç çizerek öyküyü betimlemiştir.

Resim 6. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* Adlı Eserin Kapağı

Emin Özdemir'in çocuk kitaplarındaki kapak tasarımları hedef kitlenin merak unsurunu harekete geçiren, onda okuma isteği uyandıran çizimlerden oluşmaktadır. Söz konusu kitapların hangi yaş grubuna yönelik olduğuna dair bir bilgi bulunmaması dikkat çekmektedir. Çocuk kitaplarında eserin hangi yaş grubuna hitap ettiğinin belirtilmesi ebeveyn ve okur açısından önem taşımaktadır.

2.2. BOYUT

Çocuk kitaplarında okurların yaş ve gelişim özelliklerine göre eser boyutları farklılaşmaktadır. Sever, Çocukların sürekli değişen ilgilerini kitaba yöneltebilmek için çocuğun ilk yıllarda değişik boyuttaki kitaplara yönlendirilmesini ve çocuğun kitapla olan ilişkisi sürekli kılmak için kitap boyutlarındaki çeşitlilik çocuğa düzen ile kütüphane oluşturma fikri aşılmalıdır (2006, 45). Okul öncesi dönemde boyutlar büyükken sınıf kademeleri büyüdükçe kitap boyutları küçülmeye başlar. Başlangıçta kitap boyutlarının büyük olmasını nedeni, çocukların kitabı kavrayabilecek şekilde tutabilmesidir. Kitaplar, çocuğun kucak boyundan büyük bir genişlikte olmamalı ve onun kitaplık oluşturmaya engel olacak bir boyutta tasarlanmamalıdır.

Emin Özdemir'in *Yarışmalar Kenti* adlı eseri 9x15,5 cm boyutundadır. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* adlı eserin boyutu 15,50 x 20,50 cm, *Bizler Büyüyünce* adlı eserin boyutu 12x17 cm, *Mutlukent'in Yöneticisi* ve *Ölümsüzlük Gezegeni* eserlerinin boyutları 13x17 cm'dir. *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Gurbet*, *Yangın*, *Nasıl Tavukçu Oldum* ve *Talih Kuşu* adlı eserlerse 17x22 cm boyutundadır.

2.3. SAYFA DÜZENİ

Çocuk kitaplarının sayfalarında yer alan tüm öğeler; resim, rakam, yazılar arasındaki uyum ile sayfa kenarlarındaki izleme-okuma rahatlığı sağlayan boşlukların yarattığı bütünlük sayfa düzeninin estetik bütünlüğünü belirler (Sever, 2003: 45). Ayrıca bu bileşenler kitabın bir bütünlük ortaya koymasında etkindir. Eserlerde kullanılan punto büyüklükleri, sayfa düzenini etkileyen ilk unsurdur. Çocuk kitaplarında, yaş düzeylerine uygun olarak farklı büyüklükte harfler kullanılmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitaplarının incelenmesine ilişkin yönergede İlköğretim birinci sınıf için 20 punto, ikinci sınıf için 18, üçüncü sınıf için 14, dördüncü sınıf için 12, beşinci sınıf için 11, daha üst kademelerde ise 10 puntodan küçük harflerin kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2012). Bu şekilde tasarlanan eserlerin sayfa düzeni, metin ve görseller arasında bir uyum sağlayarak çocuğun kitabı rahat okumasına olanak sağlar.

Emin Özdemir'in incelenen eserlerinin tamamında harf boyutunun 12 punto olduğu görülmektedir. Eserlerin sayfa düzenleri, çocukların rahat okuyabileceği şekilde tasarlanmıştır. Eserde yer alan görseller, okuru olay içerisine çekmektedir ve hayal dünyasında eseri canlandırmasına yardımcı olacak niteliktedir.

2.4. RESİMLEME

Çocuk kitaplarında yer alan resimler ve bu resimlerin yarattığı izlenimler okurun dilsel ve bilişsel gelişimini etkileyen bir unsurdur. Çocuk kitaplarında kullanılan resimler, okurun estetik zevkini ve olaylara bakış akışını zenginleştireceğinden bu görsellerin çocuğa görelilik ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekir. Resimler, okurun ilgisi çekmelidir ve metinleri desteklemelidir. Sever (2013: 122) çocuk kitaplarındaki resimleme ilkesi için şu ifadeleri kullanır:

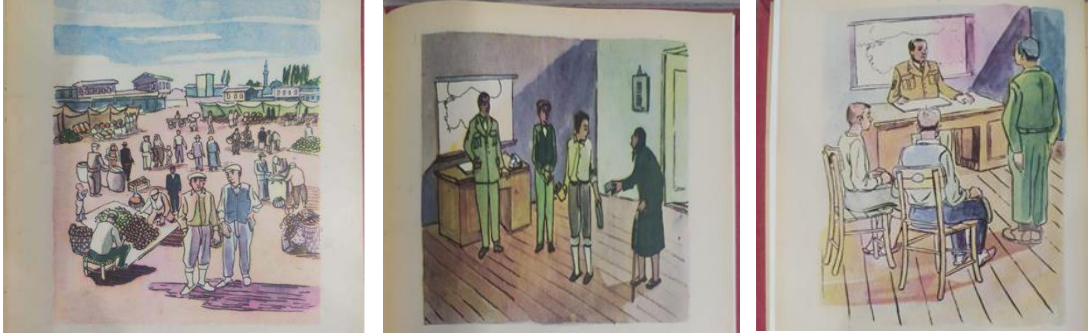
Çocuklar için resim önemli bir görsel uyarandır. Sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış resimler, çocukların duyu algılarının eğitilmesine, geliştirilmesine katkı sağlar. Çocuklar, yazıyla aktarılanlara renk ve çizginin estetik diliyle görsel yorum katan resimlerin kılavuzluğunda, duyma ve düşünme serüvenlerine çıkarlar.

Görseller, çocuğun düşünce dünyasını harekete geçirirken onu hem eğlendirir hem de ona görsel okuma becerisi kazandırır. Çocuk, görsel okuma becerisini kullanırken sözcükleri doğru kullanma ve dilin güzelliklerini sezme imkânını keşfeder.

Emin Özdemir'in okuma ve yazma öğretmek amacıyla yazılan eserlerindeki görseller incelendiğinde dönemin şartlarına göre resimlerin kaliteli olduğu söylenebilir.

Eserlerdeki resimler olay akışı ile paralel ilerlemektedir. Bu durum okurun görselle yazı arasında bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır.

Resim 7. Yüz Lira Adlı Esere Ait Görseller

Resim 8. Zeki ile Köpeği Adlı Esere Ait Görseller

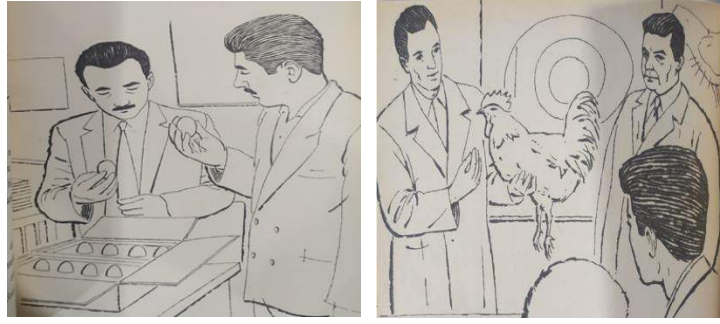
Resim 9. Gurbet Adlı Esere Ait Görseller

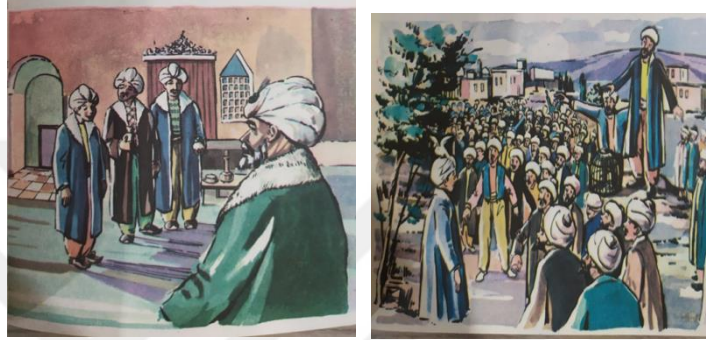
Resim 10. Yangın Adlı Esere Ait Görseller

Resim 11. Nasıl Tavukçu Oldum Adlı Esere Ait Görseller

Resim 12. Talih Kuşu Adlı Esere Ait Görseller

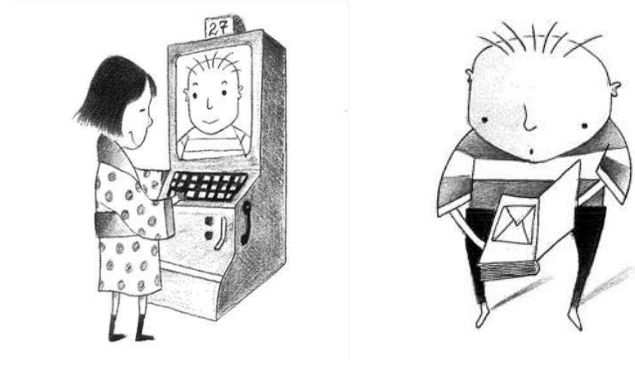

Emin Özdemir'in *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Gurbet* ve *Yangın* adlı eserlerinin görsellerini Adnan Turanî resimlemiştir. *Nasıl Tavukçu Oldum* adlı metni Vural Türker ve *Talih Kuşu* adlı metni ise Ziya Ünal resimlemiştir. Resimler, edebî metinlerle uygun ve bütünlük içerisindedir. Resimlerin rengindeki canlılık çocuğu okumaya karşı istekli kılacak niteliktedir. Yazarın diğer eserlerinin görselleri incelendiğinde okuma ve yazma öğretimi için yazılan eserlerinin görselleri yanında zayıf kaldığı göze çarpar. *Mutlukent'in Yöneticisi*, *Ölümsüzlük Gezegeni*, *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* ve *Yarışmalar Kenti* adlı eserlerdeki görsellerde renk kullanılmamıştır, bu görseller siyah beyaz çizim şeklindedir. *Bizler Büyüyünce* adlı eserde hiçbir görsele yer verilmemiştir. Görseller ile betimlemeler arasında paralellik vardır. Görseller ve yazılar birbirini destekleyecek nitelikte resimlenmiştir.

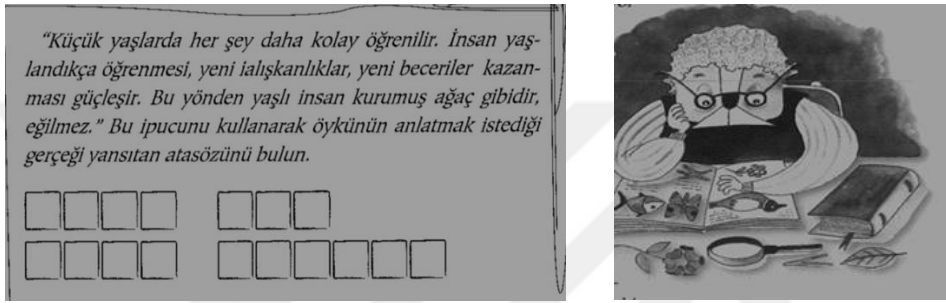
Resim 13. Mutlukent'in Yöneticisi Adlı Esere Ait Görseller

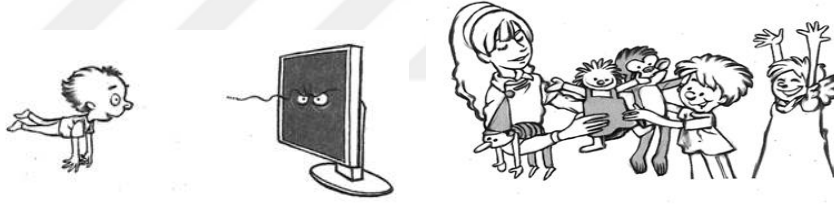
Resim 14. Ölümsüzlük Gezegeni Adlı Esere Ait Görsel

Resim 15. Yalnızlığı Seven Kırlangıç Adlı Esere Ait Görsel

Resim 16. Yarışmalar Kenti Adlı Esere Ait Görsel

Çocuk kitaplarındaki resim/görsel çocuklara okuma zevki, isteği ve duyuşsal beceri kazandırmada önemlidir. Bu kitaplarda resimler ve yazılar arasında bir bütünlük oluşturulmalıdır. Emin Özdemir'in eserlerdeki resimler/görseller, çocuksu duyarlığa, anlama düzeyine uygun; çocuğun duygu ve düşünce dünyasını harekete geçirecek niteliktedir. Görseller, çocuğa görelilik ilkesinden hareketle okurun seviyesine uygun bir şekilde resmedilmiştir.

Çocuk edebiyatı yazarlarının eserlerinde dikkat etmeleri gereken iç yapı ve dış yapı unsurları bulunmaktadır. Bunlar, eserin okunurluğunu etkilemektedir. Bu unsurların eserlerde dikkatle ve özenle işlenmesi, çocuklara okuma alışkanlığı, okuma sevgisi ve okuma kültürü kazandırır. Eserlerde, içerik ve biçim ilkeleri arasındaki bütünlük kitabı nitelikli bir çocuk edebiyatı eseri kılar.

Emin Özdemir'in eserlerindeki iç ve dış yapı unsurları incelendiğinde kitapların çocuklara uygun olduğu görülmektedir. Söz konusu eserler dil ve anlatım, sözcük dağarcığını geliştirme, edebî tür çeşitliliğine dair farkındalık kazandırma, dil bilinci edindirme bakımından zengin bir anlatıma sahiptir. Yazar, konularını çocuğu merkeze alarak belirlemiştir ve çocukların etrafındaki bireysel ve sosyal konulara değinmiştir. Eserlerdeki karakterler çocuklara örnek davranış gösterebilecek nitelikte ve okurun empati kurabileceğı özelliktedir. Kitaplardaki görseller okuru kitaba yönlendirmede etkilidir. Emin Özdemir, okurlarını samimi ve içten bir üslupla eleştirel düşünmeye, akıl yürütmeye, düşünce ve davranışlarını sorgulayarak davranmaya davet etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞER KAVRAMI VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Bu bölümde, araştırmada incelenen kitapların değerler ve eğitsel iletiler açısından irdelenmesine yer verilmiştir. Öncelikle değer kavramı, değerler eğitimi, Türkçe öğretim programındaki değerler hakkında bilgi verilmiştir. Emin Özdemir'in incelenen eserlerindeki değerler ile ilgili değerlendirilmeye de yer verilmiştir.

1. DEĞER

Değer sözcüğü *Türkçe Sözlük*'te şu şekilde tanımlanmaktadır:

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı; kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet; kıymet. 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse. 5. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü. 6. Uğrunda belli bir bedel ödenecek veya belli bir zahmet göze alınacak nicelik veya nitelikte olan. 7. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey. 8. Matematik Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı (TDK, 2011).

Değer, insanların algılarını ve düşünce dünyalarını biçimlendiren en önemli unsurlardandır. Değer, insanların davranışlarını, düşüncelerini belirleyen ve etkileyen temel kavramdır. Çocuk edebiyatı eserlerinde değerler alt temelinin oluşturarak çocukların davranışlarını biçimlendirmeyi sağlar. Ulusoy ve Dilmaç'a (2016: 13) göre değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir. Çağlar (2005: 11) değerleri bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olarak tanımlarken Güngör (2010: 27) ise değeri bir şeyin arzu edilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak görür. Cevizci (1999: 201) değerlerin olanla olması gerekenin ayrımını içerdiğini belirtirken Aktepe ve Tahiroğlu (2016: 380) da değer hakkında şu açıklamada bulunur:

Değerler eğitimi soyut kavramlardan oluşan bir yapıdır ve bilişsel süreçteki eğitimlerin yöntem ve stratejilerden farklı bir yöntem ve stratejiye sahiptir. Çünkü değerler eğitimi, duyuşsal alana hitap eder. Bilişsel süreçte bilgi, kavram, beceri ve metotlar çeşitli yöntemlerle öğretilir sadece bilgi, kavram, beceri ve metotların öğretilmesi yeterli değildir. Bunun yanında değerlerin bireyler tarafından kabullenilmesi, yaşantısıyla ve düşünceleriyle özdeşleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu yüzden değerler eğitiminin etkinlik temelli olarak uygulanması, ilgili değerlerin benimsenmesini kolaylaştıracaktır.

Bu tanımlar göz önüne alındığında değer, bireylerin davranışlarını ve düşüncelerini yönlendiren temel bir olgu ve bireylerin davranışlarını bilinçlendiren davranışlar bütünü olarak adlandırılır.

Çocuk; duygu, ahlak, düşünce, davranış ve değer konusunda bireysel ve toplumsal gelişimini kapsar. Çocuk, bilişsel ve duyuşsal eğitimini öncelikle aile içinde sonrasında eğitim hayatında devam eder. Çocuğun hayat içindeki olaylara yaklaşımını çevresindeki bireylerin davranış ve düşünceleri belirler. Bu nedenle çocuğun gelişim özelliklerine dikkat edilmeli ve çocuğun tutum ve davranışlarına olumlu dönüt olacak örnek davranışlar ile çocuğun dikkati çekilmelidir. Ulusoy ve Dilmaç'a (2016: 4) göre değerleri incelemek çoğu zaman tutum ve davranışları incelemekten daha işlevseldir. Çünkü tutumlardan yola çıkarak değerlere ulaşmak yerine değerlerden hareket ederek tutumlara ulaşmak daha güvenilir ve geçerli bir yoldur. Buradan hareketle değerleri çocuğa aktarırken dikte yöntemi yerine örtük bir yaklaşım benimsenmelidir. Çocuğa değerleri örtük olarak sunacak ve tanıtacak olan en faydalı araç çocuk kitaplarıdır. Çocuk; okuduğu, dinlediği kitapların içindeki olay ve karakterlerden hareketle davranış ve düşünce dünyası şekillenir. Değerlerin çocuğa bir kitap aracılığıyla aktarılması, öğüt vermekten daha faydalıdır. Çünkü çocuk kitapla arasında bir bağ kurar ve kitabın içindeki karakterleri özümser, kendi davranış ve düşünce dünyasında olaylara karşı verilen tepkileri yerleştirir. Böylece çocuk kitapları, çocuğun kitap içerisindeki değerleri düşünmesi, tanınması ve hayatına yansıtmasına yardımcı olur.

Türkçe derslerinde çocuklara doğru ve güzel okuyup yazma, dinleme, konuşma ve dil bilgisi kurallarına uyma öğretiminin yanında, sosyal, bireysel, evrensel, millî ve manevî değerlerin eğitimi de verilmektedir. Bu eğitim, çocuğun benliği ve kişilik gelişimi için önemli bir adımdır. Çocuk kitaplarında yer alan değerlerin çocuğa aktarımı doğru, etkili ve gelişime yönelik olmalıdır. İçeriğinde millî ve evrensel değerler barındıran eserler seçilerek çocuklara kazandırılması amaçlanmalıdır. Bu konuda çocuklara yol gösterme görevini üstlenecek en önemli kişi aile ve öğretmendir. Çocuklara okutulacak kitapları öncelikle aile ya da öğretmen okumalı, daha sonra çocuklara okuması için tavsiye etmelidir.

2. DEĞERLER EĞİTİMİ

Değerler eğitimi; manevî, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitimi; kişisel ve sosyal eğitim; dinî eğitim; çok kültürcü/ırkçılık karşıtı eğitim; program ötesi temalar, özellikle

vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevî özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı: öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimdir (Keskin, 2008: 20'den akt. Ekşi ve Katılmış, 2015: 13). Değerler eğitimi özünde toplumsal ve bireysel hayatı bilişsel ve duyuşsal beceriler yönünden etkileyen tutum ve davranışları etkileyen bir kavramdır. Toplumsal ve bireysel unsurlardan hareketle, birey kendi düşünce sistemine uygun değer yaklaşımını oluşturur. Türkçe eğitim programlarının çerçevesi oluşturulurken yakın hedefler ve uzak hedefler belirlenir. Eğitim sistemi içerisinde yer alan değerler eğitimi de bu hedeflerden etkilenir. Değerler eğitimi üzerine önemle durulur ve değerler eğitiminin programa yansması hedeflerin amaçları doğrultusunda verilir.

Değerler eğitimi, eğitimdeki değerler transferini güçlendirme yolları arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlaki atmosferle ilgilidir. Eleştirel düşünme, düşüncelerin analizi ve karşılaştırılması aracılığıyla değerler ve değer gelişimi hakkındaki düşüncelerini geliştirmeyi amaçlar (Veugelers, 2000: 37'den akt. Dilmaç, 2016: 55). Değerler eğitimi hem aile hem okul ortamında yapılan etkinlikler ile çocuğa aktarılır. Çocuklar, bu etkinliklerden ya da yaşanan durum ve olaylardan yola çıkarak değerler ve değerler öğretimi hakkında bir farkındalık kazanır. Değerler eğitimi çocuğa tanıtılırken teorik olmamalı, hayatında işlevsel olmasına olanak sağlanmalıdır. Bunun için çocuğa sorumluluk verilmeli, karar alması sağlanmalı, grup etkinliklerine katılımı sağlanmalı, arkadaşları ile tartışma ve paylaşma ortamı oluşturulmalıdır. Ayrıca çocuklara okutulacak kitaplar dikkatle seçilmelidir. Olumsuz örnek oluşturacak değer ve tutumlardan kaçınılmalıdır.

3. TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMINDA DEĞERLER

Türkçe öğretim programı, insan gelişiminin belirli bir dönemde sonlanmadığı ve gelişimin hayat boyu sürdüğü ilkesinden hareketle yapılandırmacı yaklaşımı temel alarak hazırlanmıştır. Öğretim programında öğrencinin öğrenme süreci öncesinde içinde bulunduğu sosyal hayatta yaşadığı, edindiği, bilgi ve becerilerin tamamının öğrenmeyi etkilediği kabul edilmiştir. Çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak program yenilenmiştir. 2019 Türkçe Öğretim Programı'nın bireysel gelişim başlığında, "Öğretim programlarında insan gelişiminin bir bütün olduğu ilkesi ile hareket edilmiştir." (6) ibaresinden hareketle amaç ve kazanımlar şekillendirilmiştir. İnsanın dilsel, sosyal, bireysel, evrensel, kültürel gelişimi çocuğun farklı bilişsel ve duyuşsal beceri alanlarını

etkiler. Bu gelişim alanlarının farkındalığının çocuğa gizil öğrenme yoluyla aktarılması öğrenmeyi kalıcı hâle getirir. Gelişimsel alanlarla ilgili farkındalık oluşturmak, kazandırmak ve bilinçlendirmek için değerler işe koşulabilir.

Türkçe öğretim programında değerlerin önemi şu şekilde ifade edilir:

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. “Eğitim programı”; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır (TÖP, 2019: 4).

Türkçe öğretim programında değerler, öğretim programının perspektifi içerisinde yer almaktadır. Öğretim programının amaç ve kazanımları, programda belirlenen değerler ile bütünleştirilerek bilgi, beceri, davranış ve tutumları olumlu yönde çocuklar yetiştirmeyi hedefler. Türkçe öğretim programında değerler için “Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarmıza aktaracağımız öz mirasımızdır.” (3) denilerek çocuklara değerlerin kazandırılması ve onların değerlerle ilgili bilinçlendirilmesinin önemi vurgulanır.

Türkçe öğretim programının genel amaçları doğrultusunda 9. ve 10. maddelerinde değerlerle ilgili şu ibare yer almaktadır:

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,

Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır (TÖP, 2019: 8).

Türkçe öğretim programında on kök değer bulunmaktadır. Bunlar; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Amaç ve kazanımlar, derste kullanılan materyallerin içeriği bu kök değerlerden

oluşmakla birlikte öğrenme sürecinde bu değerlerin alt değerleriyle de ilişkilendirilmektedir.

4. EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK KİTAPLARINDA DEĞERLER

Emin Özdemir, çocuk kitaplarında okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırma ilkesini benimseyerek çocukların düş ve düşünce dünyalarına seslenerek onları okuma kültürü edinen, yazmaya istekli, dinlediklerini içsel sorgulamaya tabi tutan, konuşmalarına özen gösteren okurlar olmalarını amaçlar. Karagöz'e (2018: 68) göre Emin Özdemir, çocuk okurun zihinsel becerilerini destekleyerek onun gereksinim ve beklentilerini karşılamak ister. Eserlerinde yaşama ilişkin duyarlıklar kazandırmayı ilke olarak benimser. Böylece özneleşen çocuk, kitaplarda sezinletilen iletileri belleğiyle kavrar, yüreğinde özümser ve bu inançla yaşamda uygulamaya çalışır. Yazar eserlerinde günlük hayattaki olay ve durumları merkeze alır. Çocuğu hayatın içindeki olaylardan uzak tutmaz. Ayrıca Özdemir bu anlatı tarzının içerisine okumanın önemini, ana dil sevgisini ve bilincini, kitapların insan hayatında önemli bir yeri olduğunu hem açık bir ifadeler hem de örtük ifadelerle okurlarına aktarır.

Çocuk, değeri aile ortamında edinmeye başlar ve okul hayatı, medya, arkadaş çevresinden doğrudan ya da dolaylı yoldan edinir. Çocuklara değer kavramını özümseten önemli bir kaynak da kitaplardır. Değerler eğitiminde çocuk kitapları yararlanılabilecek pedagojik araçlardan biridir. Zira çocuk kitapları, “metnin konusu ile öğrencinin yaşantıları arasında ilişkiler kurarak öğrencinin kişisel ve sosyal değerlerini geliştirir” (Aşıcı, 2006: 248'den akt. Karagöz, 2018: 69). Emin Özdemir'in “*Bizler Büyüyünce* (1983), *Mutlukent'in Yöneticisi* (2005), *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* (2007), *Ölümsüzlük Gezegeni* (2008) ve *Yarışmalar Kenti* (2014) adlı eserleri çocuklara değerlerin kazandırılması ve öğretimi açısından önemli kitaplardır. Değerler eğitimi açısından incelenen bu eserler, Türkçe öğretim programında yer alan on kök değer ve kök değerlerin alt değerlerine bağlı olarak değerlendirilmiştir. Emin Özdemir'in 1961 ve 1964 yılları arasında “*Ordu Temel Okuma Yazma Eğitimi*” için yazmış olduğu; *Yüz Lira* (1961), *Zeki ile Köpeği* (1963) *Yangın* (1964), *Gurbet* (1964), *Nasıl Tavukçu Oldum?* (1964) ve *Talih Kuşu* (1964) adlı eserleri çocuğun gelişim düzeyine uygunluk, kurgusallık ve yazılış amacından dolayı “İlk Okuma Yazma Öğretiminde Kullanılmak Üzere Millî Eğitim'in Yayımladığı Çocuk Kitapları” başlığı altında değerlendirilmiştir. Yazarın on bir çocuk kitabı bulunmaktadır ve bunların 3'ü roman, 2'si masal, 6'sı öykü türündedir. Belirlenen eserlerin künye bilgileri şu şekildedir:

Tablo 4. İncelenen Kitapların Künye Bilgileri

Eser Adı	Yayınevi	Yayın Yılı	Türü	Resimleyen	Sayfa Sayısı
Yüz Lira	Millî Eğitim Bakanlığı	1961	Öykü	Adnan Turani	11
Zeki ile Köpeği	Millî Eğitim Bakanlığı	1963	Öykü	Adnan Turani	13
Gurbet	Millî Eğitim Bakanlığı	1964	Öykü	Adnan Turani	21
Yangın	Millî Eğitim Bakanlığı	1964	Öykü	Adnan Turani	13
Nasıl Tavukçu Oldum?	Millî Eğitim Bakanlığı	1964	Öykü	Vural Türker	20
Talih Kuşu	Millî Eğitim Bakanlığı	1964	Masal	Ziya Ünal	13
Bizler Büyüyünce	Özyürek	2010	Roman	Fusun İyicil	112
Mutlukent'in Yöneticisi	Kök	2008	Masal	Ferit Avcı	135
Ölümsüzlük Gezegeni	Kök	2009	Roman	Ferit Avcı	184
Yalnızlığı Seven Kırlangıç	Kök	2011	Öykü	Ferit Avcı	120
Yarışmalar Kenti	Bilgi	2018	Roman	Murat Sayın	180

4.1. İLK OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİNDE KULLANILMAK ÜZERE MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN YAYIMLADIĞI EMİN ÖZDEMİR'İN ÇOCUK KİTAPLARI

Emin Özdemir yazarlık hayatına Gazi Eğitim Enstitüsü'nde asistanken “Ordu Temel Okuma Yazma Eğitimi” için hazırlanan kitapları yazarak başlar. Yazarın kaleme aldığı *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Yangın*, *Gurbet*, *Nasıl Tavukçu Oldum?* ve *Talih Kuşu* adlı eserler basit kurgusu, dil ve anlatım yönünden sınırlılığıyla dikkati çeker. Ancak kitapların kapak ve iç resimleri oldukça kaliteli ve dikkat çekicidir. Bu eserlerin tamamının ön girişinde şu ibare yer almaktadır: “Yardımcı Okuma Kitapları serisi, Millî Savunma Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Amerika İktisadî Yardım heyetinin işbirliği ve Georgetown Üniversitesi'nin yardımıyla hazırlanmıştır. Kitaplar, Okuma Yazma Materyali Hazırlama Grubu tarafından, Turhan Oğuzkan ile Eloise Enata'nın idaresiyle yazılmıştır. Teknik yardım, Amerikan İktisadî Yardım Heyeti Eğitim Malzemeleri Müşavirliği Dr. Paul T. Luebke ve Lora T. Tibbetts tarafından yapılmıştır”.

Emin Özdemir'in *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Yangın*, *Gurbet*, *Nasıl Tavukçu Oldum?* ve *Talih Kuşu* adlı eserlerindeki değerlere ilişkin örnek bulgular şu şekildedir:

4.1.1. Yüz Lira

Yüz Lira adlı eserde dürüstlük ve yardımseverlik öne çıkmaktadır. Eser pazarda yaşlı bir teyzenin parasını düşürmesiyle başlar ve Ekrem parayı bulur. Paranın sahibine ulaşması için karakola giden Ekrem'in "*Pazarda yüz lira buldum, İşte yüz lira. Onu yerde buldum, getirdim.*" (YL, 1961: 6) ifadesi doğruluk ve dürüstlüğü vurgulamaktadır. Ayrıca yaşlı kadının parasını bulup "*Ben bu yüz lirayı pazarda buldum. Getirdim karakola verdim. Yirmi lirayı bana verme.*" (YL, 1961: 11) sözleriyle yardımseverliğe dikkat çeker.

4.1.2. Zeki ile Köpeği

Zeki ile Köpeği adlı eserde sevgi değeri üst başlığı altındaki hayvan sevgisi çocuklara aşılacak istenmiştir. Eserde Zeki ve köpeği arasındaki sevgi bağı işlenmiş ve çocuklara hayvan sevgisi sezdirilmeye çalışılmıştır. Anlatıcı, Zeki'nin köpeğinden bahsederken "*Zeki'nin bir köpeği var. Güzel bir köpeği var.*" (ZK, 1963: 1) diyerek çocuklarda hayvanlara karşı sevgi oluşturmaya çalışır. Ayrıca eserde boğulmak üzere olan Zeki'ye hem köpeğinin hem de arkadaşı Mustafa'nın yardım etmesi yardımseverlik değerini örnekler. Öyküdeki "*Mustafa yardım etti. Zeki biraz iyi oldu. Zekiye araba ile eve getirdi.*" (ZK, 1963: 13) ifadesi yardımseverliği anlatır.

4.1.3. Gurbet

Gurbet adlı eser içerisinde sevgi ve yardımseverlik değerleri öne çıkmaktadır. Ayrıca dostluk değeri de eser içerisinde saptanmıştır. Dostluk çocuk için başlangıçta soyut bir kavramdır ve dostluğun, arkadaşlığın ne olduğunu anlayabilmesi için somutlaştırılması gerekir. Bunun içinse en iyi araç okuma kitaplarıdır. Emin Özdemir, Osman ve Veli karakterleri arasındaki konuşmalardan hareketle dostluğa yer verdiği eserinde "*Osman, Veliyi görünce çok sevindi. İki arkadaş birlikte yemek yediler. Uzun uzun köyden konuştular.*" (G, 1964: 7) diyerek çocuklara dostluk değerini aşılar. Ayrıca eserde Osman, Veli'ye iş konusunda yardımcı olur ve "*Veli, sana bir yapıda iş buldum. Yarın hemen bu işe başla.*" (G, 1964: 9) ifadesiyle yardımseverlik değerine değinilir. Veli gurbette kaldığı dönemde ailesini ve köyünü çok özler. Ailesine mektuplar yazar ancak mektuplara cevap alamayınca içinden "*Neden cevap gelmiyor? Anam mı hasta, babam mı hasta!*" (G, 1964: 14) diye düşünür. Bu cümlede aile ve memlekete duyulan sevgi öne çıkar.

4.1.4. Yangın

Yangın adlı eserde yardımseverlik ve sevgi değerleri öne çıkmaktadır. Köyde gelişen bu eserde komşusu “Güllü, bu akşam biraz bize gel. Evde hasta var.” (Y, 1964: 2) diyerek Güllü’den yardım ister. Güllü bu isteği kırmayarak komşusuna yardıma gider. Yine, “Birçok kişi çalıştı, para verdi. Güllü için güzel bir ev yaptılar.” (Y, 1964: 13) ifadesiyle evi yanan Güllü’ye bütün köylü yardım ederek yeni bir ev yapar. Bu cümlelerde yardımseverlik öne çıkar. Ayrıca Güllü’nün yanmakta olan evindeki çocuğuna sağ salım kavuştuktan sonra söylediği “— Oğlum! Güzel oğlum! Bir tane oğlum! dedi.” (Y, 1964: 11) cümlesi sevgi değerine örnektir.

4.1.5. Nasıl Tavukçu Oldum?

Nasıl Tavukçu Oldum adlı eserde bireysel değerleri öne çıkaran iletiler yer alır. Öyküde girişimcilik ve yardımseverlik değerleri öne çıkmaktadır. Eserde Osman’ın babasına “Baba bugün tarım memuru ile konuştuk. Ben tavukçu olacağım.” (NTO, 1964: 3) diyerek bu meslek hakkında birçok ders alarak çalışması girişimciliğe örnektir. Babasının bu süreçte Osman’a desteği “Babam geldi yardım etti. Önce bir güzel kümes yaptık.” (NTO, 1964: 7) ifadesiyle anlatılır. Bu cümleyle yazar yardımseverlik değerini işler.

4.1.6. Talih Kuşu

Talih Kuşu adlı eserde sevgi ve yardımseverlik değerleri dikkat çeker. Padişah üç oğlunu etrafında toplar ve onların kendisini ne kadar sevdiğini anlamak ister. Bunun üzerine “Üç oğlum var. Bu üç oğlum beni seviyor mu? Az mı seviyor, çok mu seviyor?” (TK, 1964: 1) diye düşünür ve çocuklarından sırayla kendisini ne kadar sevdiklerini betimlemelerini ister. Padişah, küçük oğlunun cevabını beğenmez ve öldürülmesi için emir verir. Cellat, küçük oğlu öldürmek istemez ve ona “Gömleğini çıkart bana ver. Sonra da buradan kaç git!” (TK, 1964: 5) diyerek yardım eder.

4.1.7. Bizler Büyüyünce

Bizler Büyüyünce Emin Özdemir’in 112 sayfalık bir çocuk romanıdır. Roman, Özgür ve Yeter adlı farklı sosyo-kültürel yapıda yetişen çocukların mektuplaşmasından meydana gelmektedir. İki çocuğun mektup arkadaşlığıyla başlayan roman, her ne kadar çocuklar günlük hayatlarından bahsetseler de, toplumsal ve kültürel fark, hayata bakış, gelecek beklentisi üzerine konuşmalardan oluşmaktadır. Romanda yer alan değerler

çocuklara hem dikkatlerini hem de samimi anlatımla ilgilerini çekecek şekilde sunulmuştur.

Özgür, Yeter’e yazdığı mektupta hayvanlara olan ilgi ve sevgisini “Az kaldı söylemeyi unutuyordum, benim bir merakım da hayvanlardır. Hepsine çok ilgi duyarım. Annem diyor ki, ‘Böyle olacağın belliydi. Küçükken en çok oyuncak hayvanları severdin. Köpek, at, fil gibi oyuncaklara bayılırdın.’ Öyledir, hayvanları çok severim.” (BB, 2010: 8) sözleriyle anlatır. Eserin ilerleyen bölümlerinde ise Yeter “Bizim kedi ağabeyimin keklğini yemişti. Ağabeyim döve döve öldürdü kediyi. Ölen kedinin ardından gizli gizli ağladım, inanır mısınız?” (BB, 2010: 37) sözleriyle hayvanlara karşı hassasiyetini dile getirir.

Çocuk kitaplarında çocukları kişisel yönden destekleyecek değerlere de yer verilmelidir. Emin Özdemir, eserde sorumluluk ve özdenetim değerlerini doğrudan ya da dolaylı olarak çocuklara aktarır. Yeter, köy hayatının nasıl olduğunu anlatırken “Bir de boş zamanımız yoktur bizim. Boş zaman nedir, bilmeyiz. Evde, tarlada yapılacak sürüyle iş vardır. Sabah erkenden kalkarız. Ahırdaki malların yemlerini veririz. Sonra onları köyün çeşmesine götürür, sularız.” (BB, 2010: 12) diyerek köyde bir günü özetler. Yeter her ne kadar köyde yaşayan bir çocuk olsa da etrafındaki çoğu olayı sorgulayan bir kişilik özelliğine sahiptir. Yeter’in köydeki imam hakkındaki düşünceleri “Çağırdım imamı. Oldum olası sevmem bu adamı. Okuldan sonra bize dua öğretir. Okulda öğrendiklerimizin ıvır zıvır şeyler olduğunu, beş para etmez şeyler olduğunu söyler durur. Nedense babam da dahil, şu bizim köyde herkes öğretmenden çok, bu imama inanır, onun sözünü dinler.” (BB, 2010: 28) söylemiyle olaylara ya da durumlara eleştirel bakışla yaklaştığını göstermektedir.

Bizler Büyünce adlı eserin temelinde Yeter ve Özgür’ün mektup arkadaşlığının sıcak ve samimi bir dostluğa dönüşümü vardır. Bu mektuplaşma hakkındaki “Bu mektuplar bizi birbirimize öylesine bağladı ki, her mektubu alısta içim sevgiyle doluyor.” (BB, 2010: 93) ifadesi aralarındaki çıkarsız sevgi ve dostluğu açıklamaktadır. Ayrıca birbirlerinin acılarına ortak olabilme, karşı tarafı anlayabilme noktasındaki “Selim Şahin’in boğuluşu, onu arayışınız, ölüsünü buluşunuz hep gözümün önünde canlandı. Nasıl anlatsam sana okudukça boğazımda bir şeyler düğümlendi.” (BB, 2010: 49) sözleriyle çocuklara empati aşılanır. Bir diğer empati örneğini Özgür’ün Yeter’in eğitim olanağını sorgulayarak bölgesel ve ekonomik farklılığa duyduğu tepki örnekler. Özgür’ün “Mektubunda beni asıl şaşırtan yön de beş sınıfın bir arada, tek öğretmenle ders görmesi.

Düşündüm, düşündüm bir türlü nedenini bulamadım. Neriman Öğretmen’e soracam. Evdekilerle bu konuyu tartıştık. Babama bakılırsa Türkiye’nin koşulları bunu gerektiriyormuş. Her okula bir köy açmak, her açılan sınıf için bir öğretmen vermek olanaksızmış.” (BB, 2010: 15) ifadeleri eşitsizlikten duyduğu sıkıntıyı göstermektedir.

Bizler Büyüyünce adlı eserin temelinde vatanseverlik yer almasa da yazar, çocukların anılarıyla bu değere de yer vermiştir. Özgür’ün oynadığı bir tiyatro piyesini anlatırken “Sonunda bizimkilerin yanına ulaşıyor. Türk Yüzbaşı, Hasan’ı gözlerinden öpüyor, ‘Aferin sana, küçük kahraman,’ diyor. Düşmanların planı da gerçekleşmiyor.” (BB, 2010: 43) sözleri çocuklara vatan sevgisini aşılamaktadır.

Bizler Büyüyünce’de en sık yer verilen değer, arkadaşlık/dostluktur. İki farklı coğrafyada yetişen çocukların çikarsız mektuplaşması, içtenlik ve samimiyeti yazılarına yansımıştır. Çocuklara dostluk değeri aşılamak için *Bizler Büyüyünce* adlı eser okutulabilir. Romanda dostluk değerinden sonra en sık işlenen değer sevgidir. Hayvan sevgisi, doğa sevgisi, yurt sevgisi, okuma sevgisi ve insan sevgisi işlenen sevgi örnekleri arasındadır.

4.1.8. Mutlukent’in Yöneticisi

Emin Özdemir’in *Mutlukent’in Yöneticisi* adlı eseri 135 sayfadan oluşan bir masaldır. Bu masalın içerisinde bilge bir adam ve iki farklı karakterdeki oğlu -Demircan ve Emircan- yer almaktadır. Masal; kişi kadrosundaki isimlerin gerçek şahıs isimleri olmasıyla kurgusal masal formundan ayrılır, gerçek ve kurgu bu masalda birleştirilir. Masalda Emircan babasının vasiyetini yerine getirir ve okuma sevgisi, yazma ve dinleme becerileri geliştirir. Bu sayede Dertlikent’e yönetici olur ve artık kentin adı Mutlukent’tir.

Masal içerisinde yer alan olay ve durumlar, karakterlerin olaylara yaklaşımı eseri değerler eğitimi açısından önemli kılmaktadır. Eserdeki değerler, çocukların ilgi ve dikkatini çekecek niteliktedir. Eserde en baskın değer sevgidir. Sevgi değerinin alt dalı eserde yer yer işlenmiştir. Eser çocuklara dil becerilerinin ne olduğunu kavrayabilmesi ve bu becerilere ilgi ve merakının artırılması için sevgi değeri ile bütünleştirilerek aktarılmıştır. Okuma becerisi için “Okuyan, düşünen insan sorgular. Bizim bilge kişimizde böyleymiş.” (MY, 2008: 6) denilerek çocuklar dil becerilerine yönlendirilir. Emircan’ın doğaya olan sevgisi “Ağaçları kuşları çok severmiş. Ağabeyinin kuşlara, kedi ve köpek yavrularına yaptıklarını gördükçe yüreği sızlarmış.” (MY, 2008: 8) ifadesiyle sunulur. Bilge adam, Emircan’a vasiyetini genellikle doğadan örnekler vererek aktarır.

Yine “... okudukça çevrendeki güzelliklerin ayırımına varacaksın. Gökyüzü başka türlü gözükecek gözüne. Ağaçları, kuşları, çiçekleri, böcekleri değişik yönleriyle göreceksin.” (MY, 2008: 33) cümlesi doğa sevgisini çocuklara aşılamaktadır. Emin Özdemir, sevgi değerini anlatabilmek için “Sevgi insanı yüceltir, yönlendirir. Çiçekleri sevmeyen biri çiçek yetiştiremez. Okumayı sevmeyen biri, okumaz.” (MY, 2008: 98) sözleriyle bu duyguyu çocuklar için somut hâle getirir ve sevginin hayat içindeki önemine dikkat çeker.

Mutlukent’in Yöneticisi’nde kişisel gelişimi destekleyecek sabır, özveri, empati, yardımseverlik vb. birçok değer sezdirme yöntemiyle karakterler ya da olaylar etrafında çocuklara aktarılır. Bilge kişinin özelliklerinden bahsedilirken “Bilge kişinin bir özelliği de bildiklerini başkasıyla paylaşmasıymış. İnsanlara yardım etmeyi severmiş; bunu insan olmanın bir gereği sayarmış.” (MY, 2008: 7) ifadesiyle yardımseverlik çocuklara örnek gösterilir. Bir konuda başarılı olmak için insanın çabalaması ve sabretmesi gerekir. Eserdeki bilge kişi, Emircan’a vasiyetinde “Önce de belirttim, insanı başarılı kılan koşullardan biri de budur işte: İnsanın kendine inanması, kendine güvenmesi.” (MY, 2008: 42) sözleriyle oğluna özverili olması ve kendine inanması gerektiğini öğütler. Yine bilge adam vasiyetinde “Hiçbir zaman yılmayacaksın, güçlükler karşısında direneceksin, karamsarlığa düşmeyeceksin.” (MY, 2008: 25) sözleriyle sabırlı olmaya dikkat çeker. Bilge adam, Emircan’a “Önemli olan insanın kendi gücünü, kendi becerilerini, daha doğrusu kendi kişiliğidir; kendisini yetiştirmesi, geliştirmesidir.” (MY, 2008: 22) diyerek özdenetim değerini çocuklara sezdirir. Bilge adam gerçek arkadaşlığı anlatırken “Gerçek dost, kendini düşündüğü kadar dostunu da düşünendir. Onun sevincini, acısını paylaşabilendir.” (MY, 2008: 46) cümlesiyle dostluk değerine dikkat çeker ve bu değerinin önemini vurgular.

Mutlukent’in Yöneticisi’nde olaylar ve karakterler aracılığıyla çocuklara saygı değeri de sezdirilir. Çiçekçe, arkadaşlarıyla karar alırken “Çiçekçe sabah akşam onlarla söyleşir, dertleşirmiş. Yapacakları her işe beraber karar verirlermiş.” (MY, 2008: 57) cümlesiyle saygı değeri okura aktarılır.

Emircan, babasının tüm parasını ağabeyine bırakmasına anlam veremez ve bunu “Okumayı, kitapları sevse de ağabeyinin tutumuna kızıyormuş, daha doğrusunun onun haksızlık ettiğini düşünüyormuş.” (MY, 2008: 14) ifadesiyle sorgulayarak onun adaletini anlamaya çalışır. Ayrıca eserde Emircan, Dertlikent’e kral olunca “Kendi koyduğum yasaları kendim çiğneyemem.” (MY, 2008: 133) cümlesiyle adaleti yeniden vurgular. Emircan, Dertlikent’e yeni yasalar getirir ve bu yasaları uygularken “Yaşlı, genç, kadın,

erkek çok kişiyle konuştum.” (MY, 2008: 120) ifadesiyle toplumda herkesin görüşüne yer verdiğine dikkat çekerek eşitliği vurgular.

Mutlukent'in Yöneticisi adlı masalda üzerinde en çok durulan değer sevgidir. Sevgi değeri; doğa, hayvan, insan ve en önemli ana dili sevgisi ve okuma sevgisi olarak yer bulur. Sevgi değerinden sonra masalda, arkadaşlık ve dostluğa yer verilir.

4.1.9. Ölümsüzlük Gezegeni

Ölümsüzlük Gezegeni kitabı 184 sayfalık bir çocuk romandır. Romanda Sadako'nun düş ikizi olan Can'ı bulup mektuplaşması konu edilir. Sadako ve Can arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. Bu benzerlikler ikili arasındaki ilişkiyi pekiştirir. Romanda okuma sevgisi ve çocuk hakları üzerine kurulan düşünce ve değerler işlenmekte, sevgi ve dostluk öne çıkarılmaktadır.

Ölümsüzlük Gezegeni'nde Sadako'nun Can'a yazdığı mektuplarda sık sık sevgiye değinilmiştir. Can “Ağaçların, çiçeklerin, kuşların dili yoktur diyorlar. İnanmıyorum, olur mu öyle şey? Bana göre var. Ağaçların yaprakları, meyveleriyle konuşur, çiçeklerin renkleri, kokularıyla, kuşlar ötüşerek...” (ÖG, 2009: 8) diyerek hem doğaya hayranlığını hem de doğa sevgisini çocuklara aktarır. Can ailesi için “Ailem benim her şeyimdir. Bana devredeceğin fabrika yine senin olsun, ben fabrikayı aileme değişmem.” (ÖG, 2009: 74) cümlesiyle ailesine olan bağını ve sevgisini dile getirir. Sadako da sevgisini yazdığı mektuplarda sık sık olay ya da karakter üzerinden Can'a anlatır. Sadako bir anısında “Evcilleştirdiğim bir sincabım vardı. Hiç ayrılmazdı benden. Birlikte yatar, birlikte kalkardık, kardeşlerimden daha yakındı bana.” (ÖG, 2009: 133) cümlesiyle hayvan sevgisine değinir. Sadako'nun Can'a ilk yazdığı mektupların temelinde “Hangi işte olursa olsun insanı başarılı kılan güç sevgidir.” (ÖG, 2009: 130) görüşünü anlatmaya çalışır ve sevginin insan hayatını yönlendiren en önemli güç olduğunu söyler.

Eser toplumsal olayları içermekte ve okurlara bunların yanı sıra kişisel ve toplumsal gelişimi destekleyecek değerler aşılamaktadır. Can birçok konuda yeniliklere açık ve öğrenmeye aç bir çocuktur. Romandaki “Başarısız olduğu durumlarda bunun nedenini düşünüyor, denemekten hiçbir zaman yılmıyor, vazgeçmiyor.” (ÖG, 2009: 41) sözleriyle yazar, Can'ın öz verili ve kararlı bir çocuk olduğunu belirterek onun okurlara rol model olmasını amaçlar. Romanda kendisiyle sık sık iç konuşmalar yapan Can'ın kardeşiyle yaşadığı bir durum üzerine söylediği “İnsanın kendisini tanıması çok güç bir işmiş. Bunu dün anladım.” (ÖG, 2009: 5) sözü öz denetime örnektir.

Sadako, Can'a Japonya'ya atom bombası atıldıktan sonraki süreci anlatır ve Can internetten araştırırken “Bombanın izlerini bedenlerinde taşıyanların fotoğrafları. Baktıkça içim bulanır gibi oldu. Kapadım interneti. Kapadım ya, canım sıkılmış, üzülmüştüm.” (ÖG, 2009: 51) ifadesiyle Sadako'nun yaşadıklarıyla empati kurar. Sadako, Can'ın meraklı, hareketli, içi içine sığmayan bir çocuk olduğunu bilir ve sabır değerini Can'a sezdirmek için ilk mektubunun sonunda “Ancak hangi aralıkla yazacağımı söylememiştim sana. Böylece hem beklemeyi öğreneceksin hem de yazdıklarımın üzerine düşünmeyi.” (ÖG, 2009: 46) cümlesini kullanır.

Romanda toplumsal olaylardan hareketle vatanseverlik ve barış değeri çocuklara sunulur. Sadako, “Yabancı bir ülke ne kadar güzel olursa olsun insanın kendi yurdu başka. İnsan yurdunu özlüyor.” (ÖG, 2009: 141) cümlesiyle kendi vatanına olan sevgisini dile getirir. Ayrıca Can, Sadako'nun yaşadıkları üzerine bir öykü yazar ve “Her yerde her zaman barış sevgisini yeşertmeye çalışalım.” (ÖG, 2009: 172) cümlesiyle barışın önemine dikkat çeker.

Ölümsüzlük Gezegeni'nde en sık yer verilen değer sevgidir. Arkadaşlık/dostluk romanda bulunan diğer değerlerdir.

4.1.10. Yalnızlığı Seven Kırlangıç

Yalnızlığı Seven Kırlangıç adlı eser, içinde 31 öykü bulunan 120 sayfalık kitaptır. Öykülerin her birinin sonunda, öykünün temelinde yer alan bir atasözü bulmaca şeklinde yer alır. Öykülerin bir kısmı bireysel, bir kısmı ise toplumsal temaları içermektedir. Öykülerdeki değerler çocuklara değerler eğitimi konusunda fayda sağlayacak niteliktedir.

“Yalnızlığı Seven Kırlangıç” öyküsündeki kırlangıç sürü hâlinde yaşamaktan sıkılarak kendi düşünce ve davranışlarına göre yaşamak ister. Kırlangıç “Ben sürüyle uçmaktan, sürü yaşamından bezdim. Biraz kendi başıma kalmak, yalnızlığı yaşamak istiyorum.” (YSK, 2011: 9) diyerek hem öz denetimini sorgular hem de içinde bulunduğu olay hakkında düşüncelerini ifade eder.

“*Bir Sınav Anısı*” Öykünün ilerleyen bölümlerinde sınavda kopya çeken iki öğrenci nedeniyle öğretmen bütün öğrencilere ceza verir. Bunun üzerine bir öğrenci “İyi de bu işi Özgür'le Erdinç planlamış, onlar yapmıştı. Suç onlarındı. Bizim ne suçumuz vardı?” (YSK, 2011: 20) diyerek öğretmenine adaletli olması konusunda sitem eder.

“*Ben Mi Suçluyum?*” Merkeze uzak bir köyde yaşayan bir kişi, köylülere merkezden alınacak ihtiyaçları olup olmadığını şu sözlerle sorar: “Komşulara, eşe dosta

iyilik olsun diye Dutluca'ya gideceğimi duyurdum. Herkese haber üstüne haber saldı. Bir ihtiyacı olan varsa parasını getirsin isteklerinizi getireyim.” (YSK, 2011: 21). Öyküde yardımseverlik değeri çocuklara sezdirilir.

“*Büyük Yarış*” Bir nine ve torunu dikiş dikme yarışması yapar. Nine, torununun kendisini geçemeyeceğini, örgüyü tamamlayamayacağını düşünür fakat torunu daha önce bitirir. Bunun üzerine nine, “Demek ki yaşlılık, çok gezip görme, aklın ölçüsü oluyor. İşte seksenime merdiven dayadım ben. Sekiz yaşında bir kız, benim düşünemediğimi düşünüyor.” (YSK, 2011: 26) diyerek kendisine öz eleştiride bulunur.

“*Koca Çınar*” Bir ağacın insan olan minnet ve sevgisi “Onlar toprağa kazmayı vurdukça benim sevincimden dallarım yapraklarım titriyor. ‘Ne güzel, ne güzel!..’ diyordum. ‘Artık benim de yanım yörem yeşerecek, kurtulacağım yalnızlıktan.’” (YSK, 2011: 42) ifadesiyle çocuklara sevgi değeri aktarılır.

“*Pay*” Hem derslerinde hem işinde hem de ev hayatına yardımcı olmayan bir genç, yaşadıkları karşısında sabır ve azimle çalışmaya devam eder. Anlatıcı, genç adam için “Genç adam yılmıyordu.” (YSK, 2011: 46) diyerek onun zorluklarla başa çıkmasını ve sabrını sezdirmeye çalışır.

“*Kimse Anlamadı Beni*” Yalnızlık kalmaktan sıkıldığı için sürekli kurtların sürüye saldırdığı yalanını söyleyen çoban günün birinde gerçekten kurt saldırısına uğrar. Öyküde çobanın yardım istediğine karşılık “Köylülerin yardıma gelmesi için çok bağırdım, çok yalvardım ancak kimse gelmedi. Eskisi gibi oyun yaptığımı sandılar.” (YSK, 2011: 51) denilerek okura dürüst olunması gerektiği anlatılır.

“*Yıllar Sonra*” Yaşlı bir adamın askerde tanıdığı ve uzun yıllar görüşmese bile güzel anılarla hatırladığı bir arkadaşını görmesiyle başlayan öykü “Unutulmayan dostluklar, arkadaşlıklar vardır. Okul arkadaşlıkları, çocukluk arkadaşlıkları, askerlik arkadaşlıkları gibi. Benliğimize bilincimize işler. Nice yıllar geçse aradan unutamayız.” (YSK, 2011: 52) ifadesiyle başlar ve çocuklara dostluk değerinin önemini anlatır.

“*Kolay Olmadı*” Bir ailenin geçimini anlatan öyküde “Karımın el işlerinden aldığımız paraları da ötekilere ekledim. Elimizden böyle böyle epeyce para birikmişti. Bunu bir banka yatırdık. ‘Paramız çoğaldı.’ diye artık çalışmayalım demedik. Çalışma düzenimizi hiç ama hiç bozmadık.” (YSK, 2011: 60) ifadesiyle ailedeki sorumluluk ve paylaşım anlatılır.

“*Ders*” Çocuklarına birlikteliğin önemini anlatmak isteyen bir dede “İşte gördünüz oğullarım, gelinlerim, torunlarım, kendi gözünüzle gördünüz. Tek tek kalırsanız kolayca kırılır, hiçbir zorluğa dayanamazsınız.” (YSK, 2011: 90) cümlesiyle küçüklere birlik ve beraberlik vurgusu yapar.

Yalnızlığı Seven Kırangıç adlı öyküye ilişkin kitapta ağırlıklı olarak sevgi ve arkadaşlığa yer verilmiştir. Yazar ayrıca yardımlaşma ve dürüstlük değerleri üzerinde de durmuştur.

4.1.11. Yarışmalar Kenti

Yarışmalar Kenti adlı kitap 180 sayfalık bir romandır. Roman hayal gücü zengin, okuma sevgisi olan Erdem’in yeteneklerini keşfetme yolculuğu üzerine kurulu düşsel bir anlatıdır. Emin Özdemir, roman karakterinin tutum ve davranışlardan hareketle eserinde birçok değere yer vermiştir.

Erdem’in dedesi çiçeklerle bir insan gibi ilgilenip konuşan ve onlara büyük sevgi besleyen bir kişidir. Torunu Erdem’e de doğaya karşı sevgi aşılama ister. Erdem de “Bahçe, ikinci okulum benim, dedem de öğretmenim. Neler neler anlatıyor ki bana hem de göstererek. Ağaçları, kuşları, çiçekleri çok seviyor. Bana da sevdirmeye çalışıyor.” (YK, 2018: 11) sözleriyle dedesinin ona aktarmak istediği sevgiyi gözler önüne serer.

Eserde çocuklara verilen değer öne çıkmaktadır. Erdem, Yarışmalar Kenti’nde çocukların da söz hakkı olduğunu “İki meclis vardı kentte. Biri Çocuk Meclisi’ydi. Çocukların temsilcileri bu mecliste toplanıyor, isteklerini, sorunlarını dile getiriyorlardı.” (YK, 2018: 24) sözleriyle açıklar. Yazar, çocukların da düşüncelerine saygı duyulması gerektiğini eserinde özellikle vurgular.

Erdem yazı yazmayı çok seven ve yazar olmak isteyen bir çocuktur. Ünlü kişilerin yaşam öykülerini okur ve kendisine “Çünkü hiçbir başarı, kolayca elde edilemez. Çok çalışmak, yılgınlığa düşmemek ister.” (YK, 2018: 29) diyerek iyi bir yazar olmak için sabretmek gerektiğini telkin eder. Yazar bu noktada okura sabırlı olmayı aşılır.

Ses, Erdem’e “Başarılı kişilerin yaratılarını tanıyın; ama onların sesi ya da gölgesi olmayın.” (YK, 2018: 36) diyerek başarıya ulaşmasında yol gösterir. Yine, bir kuş sürüsünün ormanı korumasının anlatıldığı romanda kuşların sözcüsü “Elbette biz insanların yaşamında olduğu gibi kuşların yaşamında da yardımlaşma vardır, birbirini koruma duygusu vardır.” (YK, 2018: 85) diyerek yardımlaşmanın önemine dikkat çeker.

Yarışmalar Kenti'nde bir ailenin çocuklarını baskıcı bir tutumla yetiştirdiği, bu tutumdan rahatsız olan çocuğun “Yattığım odanın duvarlarına, koyduğum resimlere bile... Dinlediğim müziğe karışıyorlardı, giydiklerime karışıyorlardı, yediklerime karışıyorlardı.” (YK, 2018: 113) sözleri çocukların kendi özel alanlarının olması gerektiğini anlatır. Yazar, saygıyı hak eden çocuk aracılığıyla tüm çocuklara saygı duyulması gerektiği uyarısında bulunur.

Erdem okuduğu bir öyküyü değerlendirirken orada geçen bir bölüm için “Öykü kahramanının Cancan’a duyduğu sevgiyi ne güzel anlatmıştı?” (YK, 2018: 118) sözüyle hem hayvan sevgisine hem de iyi yazmanın değerine değinir. Romanda yarışmaya giren herkes öyküsünü okuduktan sonra Erdem bu öyküleri kendi öyküsüyle kıyaslar. Kimi yerde bunun bir yarışma olduğunu kendisine hatırlatsa da kimi yerde “İçimden benim öykümle karşılaştırıyordum. Benimkisi de ondan aşağı kalmazdı. Aşağı kalmak ne, ondan üstündür?” (YK, 2018: 130) diyerek diğer öykülere karşı eleştirel bir tutum takınır. Yazar bu sayede çocuklara eleştirel düşünmeyi kavratmaya çalışır.

Yarışmalar Kenti'nde sevgi ve saygıya ağırlık verilerek çocuklara bu değerler sezdirilmeye çalışılır. Ayrıca eserdeki yarışmadan hareketle çocuklara adalet ve dürüstlük değerleri de aşılanmaktadır.

5. EMİN ÖZDEMİR’İN BİREYSEL YÖNÜNÜN ESERLERİNDEKİ DEĞERLERE YANSIMASI

Emin Özdemir eserlerinde dili toplumsal ve bireysel yapının temel dinamiği olarak gören bir eğitimci ve yazardır. Bu düşüncesinden hareketle eserlerindeki dil duru ve anlaşırıdır. Yazar, dilin insanın kimliğı olduğunu düşünerek okurlarına Türkçe bilinci kazandırmaya çalışır. Özdemir’e (1973: 15) göre ana dili sevgisi yazarlığın da ozanlığın da ön koşuludur. Bu sevgiyi içinde çiçeklendiren, büyüten kişidir yazar. Ana dilinin yürek vuruşunu kaleminin ucunda duyan kişidir. Bu sözleriyle yazar, eserlerindeki dil kullanımının önemine dikkat çeker.

Ana dili bilinci ve dilin özlü kullanımı ailede başlayan, okulda devam eden bir süreçtir. Toplumun temelini oluşturan ve kültürün yapı taşı olan dil, bireylerin yaşamını -duygu, düşünce ve davranışlarını- şekillendirici bir etkiye sahiptir. Özdemir’e (1972: 361’den akt. Atılgan, 2011: 48) göre başarımız, çevremizle ilişkimiz; duyma, düşünme, okuma, anlama, yazma ve konuşma gibi ana dili yeteneklerimizle söz dağarcığımız

sürekli bir etkileşim içindedir. Yazar eserlerinin tümünü bu bilinç ve duyarlılıkla oluşturmuştur.

Emin Özdemir'in *Bizler Büyüyünce*, *Mutlukent'in Yöneticisi*, *Yalnızlığı Seven Kırlangıç*, *Ölümsüzlük Gezegeni* ve *Yarışmalar Kenti* adlı eserlerinin merkezinde ana dili bilinci, öz Türkçecilik, dört temel dil becerisi ve öğretmenlik yer almaktadır.

5.1. ANA DİLİ BİLİNCİ

Emin Özdemir'in çocuk kitapları ana dili bilinci çatısı altında kaleme alınmış eserlerden oluşmaktadır. Yazar eserlerini çocuklara bu bilinci aşlamak ve onları geliştirmek için doğal, içten bir anlatımla kaleme almıştır. İncelenen kitaplarda oluşturulmaya çalışılan ana dili bilinci doğrudan ya da örtük olarak şu şekilde listelenebilir:

Tablo 5. İncelenen Kitaplardaki Ana Dili Bilincine İlişkin Bulgular

ESERLER	Doğrudan	Örtük	Toplam
Bizler Büyüyünce	0	2	2
Mutlukent'in Yöneticisi	9	3	12
Ölümsüzlük Gezegeni	1	0	1
Yalnızlığı Seven Kırlangıç	0	0	0
Yarışmalar Kenti	1	2	3

Emin Özdemir, karakterlerine ad verirken Türkçe kökenli adlar vermeye özen göstermektedir. Özgür, mektupta “Önce kendimi tanıtayım sana. Adım Özgür. Adımın anlamını sözcükler şöyle açıklıyor: ‘Herhangi bir biçimde herhangi bir koşula bağlı olmayan, başkasının kölesi olamayan...’ (BB, 2010: 6) diyerek adının anlamını açıklar.

Bilge adam, sözcüklerin insan hayatındaki önemi büyüktür ve vasiyetinde sözcükler için, “Çünkü biz, sözcüklerle düşünür, sözcükler ile duyarız; duygularımızı, düşüncelerimizi sözcüklerle anlatırız. Sözdağarcığımız zengin oldu mu çok yönlü düşünürüz.” (MY, 2008: 35) ifadesiyle söz varlığına vurgu yapılır.

Konuşurken sözcüklerin önemi vardır ve ifadelerin değerini belirler. Bilge adam, “Sözcükler de güçlü bir kaldıraç gibidir. Onları yerli yerinde, güzel ve etkili biçimde kullanın, her güçlüğü kolayca yenersiniz.” (MY, 2008: 36) cümlesiyle Özdemir, konuşma esnasında sözcüklerin önemine değinir. Emircan babasının vasiyetinden yola çıkarak, “Kullanmasını bilen elinde en büyük güçtür söz.” (MY, 2008: 40) diyerek sözcüklerin önemi çocuklara sezdirir.

Çiçekçe'nin düzenlediği yarışmada, “Sınavda da özellikle katılan adayların, ‘dili tanıma, dili kullanma gücü’ ölçülüyormuş. Çünkü insanı insan kılan en büyük gücün dil olduğu daha o zamanlar da biliniyormuş.” (MY, 2008: 64) ifadesiyle dil becerilerinin önemi ve değeri vurgulanır. Emircan yarışmada, “Derler ya söz, yararlanmasını bilenlerin elinde en etkili silahtır. Yönetici de bu gerçeği çok iyi biliyormuş. Sözü, sözcüklerin gücünden yararlanıyormuş.” (MY, 2008: 124) diye düşüncesini sık sık kendine telkin etmektedir ve söz ve sözcüklerin önemine değinir.

Can, yazmayı seven bir öğrencidir. Öğretmeni Can'ın yazdığı bir yazı için, “Türkçeyi güzel kullandığımı söyledi, övdü, ‘Her alanda başarılı olmak için dilimize özen göstermemiz gerekir.’ dedi.” (ÖG, 2009: 22) diyerek Can'a söz varlığının önemine değinir.

Erdem'in öğretmeni, öğrencilerin iyi yazılar yazabilmeleri için, “Sözcükler, duyma, düşünme, düş kurma gücümüzün sınırlarını genişletir; sözdağarcığınızı geliştirin.” (YK, 2018: 36) diyerek sözcük dağarcıklarını geliştirmeleri yönünde yol gösterir.

Erdem, yarışmanın son aşamasına geçebilmek için bazı aşamalardan geçmesi gerekir. Son aşamaya gelmeden önceki aşamada erdeme bir resim gösterilir. Resim hakkında, “O resmin sana düşündürdüğü sözcükleri söyleyeceksin. Biliyorsun, sözcükler arasında kardeşlik bağı da vardır, karşıtlık ilişkisi de.” (YK, 2018: 63) ifadesiyle Erdem'in aklına ilk gelen sözcüklerin söylenmesi istenir.

5.2. ÖZ TÜRKÇECİLİK

Emin Özdemir, eserlerini yazarken Türkçe kelimeleri kullanmaya özen ve titizlik gösteren bir yazardır. Bu yaklaşımı benimseyerek çocukların hem sözcük dağarcığını zenginleştirmekte hem de yabancı sözcüklerin etkisini kırmaktadır. Eserlerin genelinde öz Türkçe kullanımına dikkat eden Özdemir'in, eserlerindeki sözcüklerin üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır. Yazar, “isim, kelime, tavsiye” vb. sözcükler yerine “ad, sözcük, öğüt, buyruk, tanrı” vb. sözcükleri kullanmaktadır. Eserlerde karakter adlarının da Türkçe olmasına özen göstermektedir.

Emin Özdemir öncelikle karakter adlarında Türkçe adları önceler. Bizler Büyünce adlı eserde Özgür “Önce kendimi tanıtayım sana. **Adım Özgür.**” (BB, 2010: 6) der. Mutlukent'in Yöneticisi adlı eserde Bilge adam çocuklarını tanıtırken, “Büyüğünün adı **Demircan**, küçüğünün **Emircan**'mış.” (MY, 2008: 8) diyerek tanıtır.

Özgür, Yeter’e doğum günü yerine “**Yaş günü** yapıyor musun?” (BB, 2010: 9), otobiyografi yerine, “Ben Milliyet Çocuk dergisinde bir romancımızın **yaşamöyküsünü** okumuştum.” (BB, 2010: 106) sözcüklerini kullanır. Emin Özdemir, eserlerin tamamında kelime yerine, “**Sözcük**lerle düşünür, sözcükler ile duyarız.” (MY, 2008: 35) sözcük ifadesini, vatandaş yerine, “Orada da **yurttaş**larımız yaşamıyor mu?” (BB, 2010: 50) yurttaş, cevap sözcüğü yerine, “Bunların **yanıtlarını** bulacaksınız.” (MY, 2008: 6) yanıt ifadesine yer verir.

Emin Özdemir’in eserlerinde yer verdiği diğer öz Türkçe sözcüklere aşağıdaki alıntılarda sunulmuştur.

“Edindiklerini sana **öğüt** verir gibi, seni yönlendirir gibi anlatıyorum.” (MY, 2008: 23).

“Yıllarca önce dostluk konusunda bir **öykü** okumuştum.” (MY, 2008: 47).

“**Çiçekçe** kadının güvercinleri de böyleymiş.” (MY, 2008: 57).

“**İpekçe** sevincinden takla atıyor.” (MY, 2008: 67).

“İlk aşamayı kazandın. **Kutlu olsun.**” (MY, 2008: 68).

“Müşterileri kentteki **varsıl** kadınlarla, onların kızlarıymış.” (MY, 2008: 88).

“Biliyorum, kimileri **düş** kurmayı olumlu özellikler saymaz.” (ÖG, 2009: 6).

“Bu yüzden bana **ad** bile taktılar.” (ÖG, 2009: 6).

“Kapağında adım yazılı kırmızı bir kaplık içinde güzel bir kalem **armağan etti** bana.” (ÖG, 2009: 22).

“Çocuklar Yazarlar ve **Ozanlar** Bölgesindeki yazarlardan biriyim.” (ÖG, 2009: 30).

“Bu **buyruğa** uyarsan adı ölümsüzlük kazanmış yazarlar arasına katılırsın.” (ÖG, 2009: 33).

“Öğretmenlerimiz ‘**bitkibilimci**’ derlerdi.” (ÖG, 2009: 58).

“Ölümünden sonra ‘İsoho’ya **Ağıt**’ adlı bir yazı yazdım.” (ÖG, 2009: 59).

“Önce söyleyin bakalım, hastamız **sayrımız** var mı?” (YSK, 2011: 7).

“Yaz **yurtluğumuz** dedikleri bu yerde hiçbir kırlangıç kalmamıştı.” (YSK, 2011: 9).

“**Belleği** çok güçlüydü. Soruların **yanıtlarını** tam isterdi.” (YSK, 2011: 16).

“**Düşü** adını sana bir derste arkadaşların takmıştı değil mi?” (YK, 2018: 23).

“Büyük yazarların, ressamların, müzisyenlerin, **buluşçuların yaşamöykülerini** oku, bunun böyle olduğunu göreceksin.” (YK, 2018: 29).

“Doruk, yıllar boyunca bu **anmalıkla** yaşadım.” (YK, 2018: 150).

“**Armağanınızı** çok iyi koruyacağım.” (YK, 2018: 151).

“Bir **kekeç** geldi, kızları büyüledi.” (YK, 2018: 168).

5.3. DİL BECERİSİ KAZANDIRMA

Türkçe eğitimi ve öğretimi süresince dört temel dil becerisi alanlarını kazandırma ve geliştirme hedefler arasındadır. Birbirleriyle iç içe olan bu beceriler, anlama ve anlatma olarak iki boyutta ele alınır. Okuma ve dinleme anlama, konuşma ve yazma anlatmayla ilişkilidir. Dinleme “iletiyi gönderen bireyin ilettiği mesajları doğru bir şekilde algılama etkinliğidir” (Özbay, 2005: 4), “ses ve konuşmaların zihinde anlamlandırılarak yapılandırılması sürecidir” (MEB, 2009: 13). “Bireyin diğer insanlarla dil yoluyla kurduğu iletişimin bir boyutunu oluşturan konuşma, sözel olarak duygu ve düşünce alışveriştir”. (İşcan, 2013: 4). “Basılı sözcükleri kavrama ve yorumlamaya dayanan zihinsel etkinlikler” (Özdemir, 1990: 3’ten akt. Temizkan; 2009: 7) olarak tanımlanan okuma, bilişsel davranışlar ve psiko-motor becerilerin ortak çalışmasıyla, yazılı sembollerden anlam çıkarma etkinliği, yazının anlamlı seslere dönüşmesi olarak nitelendirilir (Sever, 2004: 12). Yazma da “bireylerin bir konudaki duygu, düşünce, hayal, izlenim veya yaşadıklarını dilin temel kurallarına uyararak ve belli bir planlama çerçevesinde anlatma becerisidir” (Göçer, 2014: 199).

Emin Özdemir eserlerinde dört temel dil becerisine özellikle yer vererek okurlarının ana dili kullanımını önemsediğini ortaya koyar. O, eserlerinde çocuklara dört temel dil becerisini kurguyla bütünleştirerek aktarmayı seçer. Eserlerde; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri çocukların anlayabileceği ve günlük yaşamlarında kullanabilecekleri şekilde, rol model alacakları bir karakter aracılığıyla pekiştirilir.

Özgür boş zamanlarında yaptıklarını Yeter’e anlatırken, “Boş zamanlarımda ders çalışmak yerine kitap okumayı seviyorum.” (BB, 2010: 7) okuma becerisine değinir. Ayrıca Özgür, Yeter’in yazdığı mektuplarının anlatımı için, “Sana bir şey söyleyeyim mi, senin mektupların benimkinden daha güzel oluyor. Çok tatlı anlatıyorsun.” (BB, 2010:

38) ifadesiyle yazma becerisine değinir. Özgür yazmaya olan sevgisini anlattığı bir mektupta, “Öyküler, romanlar okuyorum bol bol. Haftalığımı hep kitaba yatırırım. Annem benim okuduklarıma bakıp ‘Yazar mı olacaksın, şair mi?’ diyor.” (BB, 2010: 58) diyerek hem okuma hem de yazma alanına dair çocuklarının gelişine yön verir. Yeter, Özgür’ün roman yazmasından etkilenecek, “Okumakla, düşünmekle, görmekle olunursa, dediğin gibi ben de bir gün yazar olurum.” (BB, 2010: 70) cümlesiyle yazma becerisine hem kendini yönlendirir hem çocuk okuru yönlendirir. Yeter, Özgür’ün mektubundaki betimlemelerden etkilenir ve “Mektubunda ne güzel anlatıyorsun Marmaris’i. Sanki görmüş gibi oldum mektubunu okudukça.” (BB, 2010: 85) diyerek Özgür’ün anlatımındaki gücü ve yazma becerisindeki gelişimi vurgulanır.

Mutlukent’in Yöneticisi adlı eserin başlangıcında, “Masalımızın kişisi, bilgili olduğu kadar iyi bir dinleyiciymiş de. Dinlemenin yaşamımızda önemli bir yeri olduğuna inanırmış.” (MY, 2008: 7) diyerek Özdemir, bilge adamın dinleme becerisine yönelik yeteneği ve dinleme becerisinin hayatın temelinde yer aldığı çocuğa sezdirir. Bilge adam, Emircan’ın okuma tutkusuyla ilgili, “Okudukça okuma sevgisi, okuma isteğin artacak.” (MY, 2008: 28) ifadesiyle okumanın sürükleyici yönüne değinir. Dinleme, dil becerileri için en temel beceridir ve Bilge adam vasiyetinde dinleme için, “Dinlemeyi çok iyi bileceksin. Sana söylenenleri dikkatle, anlayarak dinleyeceksin. Bunun içinde insanların arasına girmekten kaçınma. Konuşmalarına kulak ver.” (MY, 2008: 38) cümlesiyle dinleme becerisinin temeli anlatılır. Bilge adam yazma ve okuma becerisinin bir bütün olduğunu, “Yazma okumanın ikiz kardeşidir. Önceleri işe günlük tutarak başlayabilirsin. Yazarken anlatmak istediklerini tam karşılayacak sözcükler bulmaya çalış.” (MY, 2008: 39-40) ifadesiyle anlatır. Konuşma becerisinin gelişimi için Bilge adam, “Çevrendekilerle konuşmaktan kaçınma. Düşündüklerimi, duyduklarını onlarla paylaş. Konuşurken anlatmak istediklerini karşılayacak uygun sözcükler seç.” (MY, 2008: 40) ifadesiyle konuşma becerisinin gelişimi için yön gösterir.

Okuma becerisi, anlamayla ilişkili bir durumdur ve okunan bir metnin anlaşılması önemlidir. Bilge adam, “Okuduğumuzu anlama hepimiz için çok önemlidir.” (MY, 2008: 74) diyerek okuma becerisinin temeline vurgu yapar. Ayrıca yazma becerisiyle okumanın ilişki olduğuna yönelik, “Yazmaya giden yol okumadan geçer.” (MY, 2008: 128) ifadesiyle yine iki beceriyi bir bütün olarak vurgular.

Ölümsüzlük Gezegeni adlı eserde Can, çok meraklı her şeyi araştıran ve soran bir çocuktur. Kendisini çocuk okura tanıtırken “Soru sormayı da seviyorum; sormadan da

edemiyorum. Hem öğretmenimiz, soru sormanın iyi bir şey olduğunu söylüyor. Soru sorma, öğrenmenin bir yoluymuş.” (ÖG, 2009: 7) konuşma becerisine yönelik tutumuna değinir.

Can yazı yazmayı seven bir çocuktur ve öğretmeni Can’ın yazdığı bir yazı için, “Bir de okulda yazdığım kompozisyonlardan birini görmek istemiş. Son yazdığımı göturdüm; öğretmenim çok beğenmişti. Sınıfta kendisi okumuş, kompozisyonumun neden güzel olduğunu açıklamıştı.” (ÖG, 2009: 13) ifadesiyle Can’ın yazısı üzerinden Özdemir yazma becerisine değinir. Ayrıca yazma becerisi için ünlü yazarlar hakkında, “Büyük yapıtlar yazarlarına ölümsüzlük kazandırır. Ben de, bana ölümsüzlük kazandıracak yapıtlar yazacağım.” (ÖG, 2009: 23) diyen Can, yazmaya olan sevgisini ifade eder. Can’a hediye edilen bir kitap için, “Tam benim gibilerin, düş kurmayı sevenlerin, okuyacağı bir kitap.” (ÖG, 2009: 25) diye düşünerek eserde okuma becerisine dikkat çekilir. Çocukların bir kitaba yönelmesi için kapakta tasarımının da çocuğun ilgisini çekmesi gerekir. Can, okuyacağı bir kitap için, “Çok değişik bir kitap, ilk bakışta okuma isteği uyandırıyor insana.” (ÖG, 2009: 40) ifadesiyle okuma sürecinde temel olan bir noktaya değinir. Konuşma becerisinin gelişmesi için Can’ın öğretmeni sınıfta kitap tanııtma etkinliğı yapar ve Can, “Sezginler gibi biz de kitap tanııtma saatleri yapıyoruz. Öğretmenimiz sorular veriyor, bu sorulara göre okuyor, değerlendiriyoruz.” (ÖG, 2009: 40) cümlesiyle konuşma becerisinin gelişimi hakkında bir yönlendirmede bulunur. Mutlukent’in Yöneticisi’nde olduğı gibi Ölümsüzlük Gezegeni’nde de yazma ve okuma becerisinin bir bütün olduğına Özdemir, “Yazmayı öğrenmenin yolu, bir yandan okumak, bir yandan da yazmaktır Can, her gün en az bir sayfa yazmalısın.” (ÖG, 2009: 70) diyerek parmak basar. Sadako, Can’a, “Yazar olmak istiyorsanız her şeyden önce çok, hem de çok okumanız gerekir.” (ÖG, 2009: 124) diyerek okuma becerisine yönlendirir.

Yalnızlığı Seven Kırlangıç adlı eserde genellikle sözvarlığına dair beceriler ön plandadır. Dil becerilerine yönelik doğrudan ya da dolaylı ifadelere sık yer verilmemiştir.

“Yaşlı adamın kalın kalın, deri kaplı kitapları vardı. Gün boyu kitapları okur, kenarlarına bir şeyler yazardı.” (YSK, 2011: 24). (**Okuma**)

“Nice dertler, nice sorunlar dinlemiş, onlara bir çözüm yolu bulmuştu.” (YSK, 2011: 25). (**Dinleme**)

Yarışmalar Kenti adlı eserde, Erdem’i kente getiren ses, “Sen de onun gibi okumayı, düş kurmayı seviyordun, şiirler, öyküler yazıyordun.” (YK, 2018: 26) ifadesiyle

Erdem’i hem okumayı seven birisine benzetir hem de okuma becerisine bir ifade de bulunur. Yazma eylemi için yaratıcılık gerekir ve ses Erdem’e, “Yaratıcılığın temeli, çocuklukta atılır. Yazma, yaratma için de böyledir.” (YK, 2018: 28) ifadesiyle yazma becerisinin temelinde ihtiyaç duyulan yaratıcılık olgusuna değinir. Ayrıca Erdem, yazmaya olan ilgi ve sevgisinden bahsettiğinde Ses, “Demek yazarlığa yeteneğim vardı. Hep yazar olmayı düşlüyordum.” (YK, 2018: 30) diyerek yazmaya duyulan sevgiyi okura sezdirir.

Erdem katılacağı yarışmada bazı aşamaları geçmesi gerekir. Jüri Erdem’e bir metin verir ve metin üzerine bir tahlil yapılacağına yönelik, “Ardında da sesli okuyacaksın. Sonra da üzerinde konuşacağız.” (YK, 2018: 66) diyerek hem okuduğunu anlama hem de anladığını anlatma yani konuşma becerisine değinilir. Okuma becerisi sadece harfleri okuma değildir. Görselleri de okuyabilme bir okuma becerisidir. Erdem’in yarışmaya katılabilmesi için bir karikatürü inceleyip o karikatür hakkında konuşma yapması gerekmektedir. Erdem, “Beğendiği karikatürleri bana da gösterdi; ama bakalım bunları okuyup anlayabilecek miydim?” (YK, 2018: 75) diyerek görsel okuma becerisini çocuk okura aktarır. Konuşma becerisinden önce bazı hazırlık aşamaları vardır. Eserde tüm yarışmacılar konuşma öncesi dinleyicilere selam vererek başlar. Erdem de bu anları, “Okuma masasına gelince, önce Seçiciler Kurul’u, sonra izleyicileri selamladı.” (YK, 2018: 108) cümlesiyle olayı betimler.

Emin Özdemir’in çocuk kitaplarında dört temel dil becerisine yönelik tespit edilen bulgular şu şekilde listelenmiştir:

Tablo 6. İncelenen Kitaplarda Dört Temel Dil Becerisine İlişkin Bulgular

ESERLER	Dinleme	Konuşma	Okuma	Yazma
Bizler Büyüyünce	0	1	5	6
Mutlukent’in Yöneticisi	9	4	8	3
Ölümsüzlük Gezegeni	0	2	4	7
Yalnızlığı Seven Kır Langıç	1	0	1	0
Yarışmalar Kenti	1	2	3	3
Toplam:	11	9	21	19

Emin Özdemir’in eserlerinden verilen örnekler ışığında, çocuğa dört temel dil becerilerinin her biri ayrı ayrı irdelenmiş ve sezgisel olarak aktarımı konu ve kurgu yoluyla çocuk okura sunulmuştur.

5.4. ÖĞRETMEN SORUMLULUĞU VE DUYARLIĞI

Eğitim ve öğretim sisteminin öncü rollerinden biri öğretmenliktir. Öğretmen, toplumun geleceğinin bizzat sorumlusu olduğunun bilincinde olan ve tüm tutum ve davranışlarında yol gösteren kişidir. O, çağının toplumun getirmiş olduğu yeniliklerle, değişikliklerle kendini donatarak eğitim sistemi içerisindeki yerini alır. Öğretmenin çocuk üzerinde etkisi büyüktür ve bundan dolayı çocuk, yaşamı boyunca birçok öğretmenini örnek alır. Öğretmen kökenli bir yazar olan Emin Özdemir çocukları geleceğe taşımada bilinçli öğretmenler yetiştirilmesi gerektiğini düşünür ve eserlerinde öğretmenin önemine, değerine yer verir. Atılgan (2011: 81) Emin Özdemir'in öğretmenlik mesleğine bakışını şu sözlerle açıklar:

Öğretmen olgusuna eleştirel bir bakış açısıyla değinen Özdemir, öğretmenlik mesleğinde bilgiyi işleyebilmenin ve çok boyutlu düşünebilmenin önemine değinir. Ona göre eğitimci, geleneksel ve çağdaş verileri harmanlayabilmeli, olaylara nesnel bir bakış açısıyla yaklaşabilmelidir. Kalıplaşmış bilgilere yönelmemeli, sorunlara yeni ve akılcı yöntemlerle yaklaşabilmelidir. Türkçe öğretiminde yazınsal metinleri sıg bir kalıba dökmemeli, metnin yapısını tüm boyutlarıyla öğrenciye duyumsatabilmelidir.

Emin Özdemir'in çocuk kitapları incelendiğinde öğretmenin ana dili bilinci kazandırmada en etkili rolü üstlendiği görülür. Yazar eserlerinde öğretmeni yol gösterici olarak sunar, geleneksel yaklaşımla sınıf düzenini sağlamaya çalışan öğretmene karşı eleştirel tavır sergiler. Çocuk edebiyatı eserlerinde çocuğun düşünsel gelişiminin ana diliyle desteklenmesinin bilincinde olan Emin Özdemir, nitelikli bir dil eğitiminde öğretmenin kilit rol oynadığını düşünür. Emin Özdemir'in incelenen çocuk kitaplarında öğretmenlik mesleğine yüklediği anlam ve değerleri örnekleyen cümleler şu şekildedir:

“Öğretmenimin adı Neriman. Sanırım onu sen de tanırsın. İki yıl önce sizin köyde öğretmenmiş. Şimdi bizim okulda çalışıyor; bizim sınıf öğretmenimiz. Seni çok sevmiş ki unutamamış. Hemen anımsadı seni.” (BB, 2010: 6).

“Demek Neriman öğretmen şimdi sizi okutuyor. Hiç unutmuyum onu? Okuma yazmayı bize o öğretti” (BB, 2010: 11).

“Öğretmenimiz resmini gösterdi, bir şeyler anlattı ama aklımız bir türlü ermedi. ‘Resimli radyo’ gibi bir şeymiş, hem konuşanı görüyormuş hem de sesini duyuyormuşsun. Böyle anlattı öğretmenimiz.” (BB, 2010: 11-12).

“Mektubunda beni asıl şaşırtan yön de beş sınıfın bir arada, tek öğretmenle ders görmesi. Düşündüm, düşündüm bir türlü nedenini bulamadım. Neriman Öğretmen'e soracam. Evdekilerle bu konuyu tartıştık. Babama bakılırsa Türkiye'nin koşulları bunu

gerektiriyormuş. Her okula bir köy açmak, her açılan sınıf için bir öğretmen vermek olanaksızmış.” (BB, 2010: 15).

“Öğretmenim beni öğretmen okulu sınavlarına sokacak. Öyle diyor.” (BB, 2010: 20).

“Çünkü ders kitabında okurken hep mantar diye geçiyor adı. Öğretmenimiz de mantarın bizim göbek dediğimiz şey olduğunu söylüyor.” (BB, 2010: 56).

“Kazansaydım iyi olurdu. Öğretmen olurdum. Benim gibi köy çocuklarının halini daha iyi anlardım.” (BB, 2010: 70).

“Kent halkını dinleme, okuma, konuşma ve yazma eğitiminden geçirmek için ilginç bir yol bulmuş Emircan. Önce okuma, dinleme, konuşma ve yazmayı öğretecek öğretmenler yetiştirilmiş. Bunlar açılan okullarda görevlendirilmiş. Çocuklar, gençler, yaşlılar bu okullarda eğitime başlanmış.” (MY, 2008: 127-128).

“Okulda, ‘Kendimizi Tanıyalım’ adlı çalışma yaptık. Öğretmenimiz bizden, kendimizi en iyi betimleyecek üç olumlu özellik bulmamızı istedi.” (ÖG, 2009: 4).

“Birinci oluşuma Türkçe öğretmenim de çok sevindi. Öykümü, ‘Yazdıklarımız Köşesi’ne astı. O da Küçük Prens’i armağan etti.” (ÖG, 2009: 22).

“Sezginler gibi biz de kitap tanıtma saatleri yapıyoruz. Öğretmenimiz sorular veriyor, bu sorulara göre okuyor, değerlendiriyoruz.” (ÖG, 2009: 40).

“Köylülerin, çocukların çoğu Türkçe bilmezdi. Onlara Türkçeyi öğretmeye çalışıyorduk. İyi insan, iyi yurttaş olmanın yollarını öğretiyorduk.” (ÖG, 2009: 66).

“Öykünün anlatıcısı, duygulu, zeki bir çocuktur. Kentteki okuma ve yazma kulüplerinden birinin üyesiydi; şiirler, öyküler yazıyor, yazdıklarını arkadaşlarıyla paylaşıyordu. Öykü bitince öğretmenimiz sormuştu: ‘Böyle bir kentte yaşamak ister misiniz? Niçin?’ (YK, 2018: 24).

Değerler çocukların duygu, düşünce, davranış ve tutum konusundaki bireysel ve sosyal gelişimini sağladığından onlara okutulacak eserlerde değerlerin varlığı önem taşımaktadır. Bu nedenle yazarlar eserlerinde çocukların kişilik gelişimini dikkate alarak hareket etmelidir.

Emin Özdemir’in *Bizler Büyüyünce*, *Mutlukent’in Yöneticisi*, *Ölümsüzlük Gezegeni*, *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* ve *Yarışmalar Kenti* adlı çocuk kitaplarının, Millî

Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki değerler ve alt değerleri göz önüne alınarak incelenmesi sonucunda, yazarın çocukların hayal dünyasını zenginleştirip onların davranışlarında ve düşüncelerinde duyarlık sahibi kılmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Emin Özdemir çocuk kitaplarında ana dili edinimini, okuma sevgisini, dört temel dil becerisini, ulusal ve evrensel değerleri kazandırma ve geliştirmeye yönelik bir tutumla hareket etmiştir. Yazar eserlerinde ağırlıklı olarak sevgi ve dostluk değerlerini aktarmaya çalışmıştır. Gerek Türkçe sevgisi aşılması gerek birçok değeri içermesi Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının Türkçe eğitiminde nitelikli ve faydalı eserler olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTSEL İLETİ

Bu bölümde, araştırmada incelenen kitapların eğitsel iletiler açısından irdelenmesine yer verilmiştir. Çocuk kitaplarında çocuğun gelişim sürecindeki dil gelişimi, evrensel gelişim, kişilik gelişimi, sosyal gelişim ve ulusal gelişim değerlendirilmiştir.

1. EĞİTSEL İLETİ KAVRAMI

Eğitsel ileti kavramı hakkında yapılan tanımların bir kısmı şu şekildedir:

“Eğitimden beklenen; bilgi ve beceri kazandırma dışında, bireyin kişisel ve toplumsal değerleri tanımasına ve kazanmasına yardımcı olmasıdır. Değerler, davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır. Eylem ve davranışlarımızın yerindeliğini, etkililiğini, güzelliğini, ahlakiliğini belirlemeye hizmet eden ilke ve standartlardır” (Hökelekli, 2011: 285).

“Eğitsel ileti, yazıyı yönlendiren temel öge olarak da düşünülebilir. İster ileti diyelim ister ana düşünce, bu, yazarı yazmaya iten temel nedendir” (Özdemir, 2007: 114).

“Eğitsel ileti okuyucunun, okuduğu eserden toplumca kabul edilmiş değerlerle ilgili doğrudan veya dolaylı olarak çıkarması gereken mesajdır” (Yağmur ve Aytan, 2018: 67).

Eğitsel iletiler eserlerde hem düşüncelerimizde ve davranışlarımızda hem de topluma uyum sağlamamızda bizleri harekete geçiren en büyük yol göstericidir. Eğitim-öğretim sahasında çocuklara kazandırılması istenen değerler ve iletiler onlara kitaplar aracılığıyla aktarılır. Çocuk edebiyatı eserlerindeki eğitsel iletiler okuru bilişsel ve duyuşsal gelişim bakımından yönlendirme özelliğine sahiptir. Çocuklara metinler aracılığıyla dil, birey, toplum kültürü aşılanır; ulusal ve evrensel değerler sezdirilmeye çalışılır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde işlenen temaların açık ya da örtük eğitsel bir ileti ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Her tema, bünyesinde o tema ile bağlantılı bir iletiyi taşır. Yazarın, söz konusu temayı, çocuklara iletiler sunmak için seçtiği söylenebilir (Yurt ve Şimşek, 2016: 475). Çocuklar için yazılmış edebî eserlerdeki iletiler dilsel, bilişsel, kişisel ve toplumsal gelişimi olumlu etkilemeli, söz konusu eserlerdeki dil edebî bir üslup, estetik bir anlayışla ifade edilmelidir. Bu noktada eğitim alanında nitelikli çocuk edebiyatı

ürünleri okurlara eğitsel iletilerin sezdirilmesi, bilinçlendirilmesi ve kazandırılması noktasında önemli bir araçtır. Edebî eserlerdeki eğitsel iletilerin taşınması gereken nitelikleri vardır. Demirel vd. (2011: 58-59) iletilerin taşınması gereken özellikleri şu şekilde ifade eder:

- İletiler çocuğun bilişsel, duyuşsal gelişim özelliklerine uygun olmalı,
- Çocuğun söz konusu gelişim boyutlarına olumlu katkılarda bulunmalıdır.
- İletiler ile konu-tema arasında yakın bir ilişkinin olmasına dikkat edilmeli.
- İletilerin aktarımında önemli bir araç olan konu, dil ve anlatım gibi özellikler, kendi içlerinde bir uyumu barındırmalıdır.
- İletilerin aktarımında anlatılan metnin özelliği de dikkate alınarak, elden geldiğince zengin bir yola başvurulmalıdır. Yani sadece örtük iletiler şeklinde değil, yerine göre doğrudan, dolaylı ve soru şeklindeki iletilerinde metnin içine yedirmiş olmalıdır.
- İletiler tıpkı tema/ana fikir gibi eserin yazılma nedeni hâline gelebileceği için en az tema/ana fikir kadar üzerinde ciddi bir biçimde durulmalıdır.

2. EĞİTSEL İLETİ TÜRLERİ

Eğitsel iletilerin sınıflandırılması, yazarın eserinde hangi ileti türlerine ya da türüne yoğunlaştığını anlamamızı sağlar. Edebî eserlerde kullanılacak eğitsel iletiler, çocuğun gelişimin dönemi uygun, yaşamına yön verecek etkide kaleme alınmalıdır. İletiler, çocuğun davranış ve düşünce dünyasına seslenmeli ve onu harekete geçirmelidir. Eğitsel iletiler üzerine yapılan araştırmalarda çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Eğitsel iletilerin sınıflandırılmasında genel başlıklar şunlardır:

- Kişisel
- Toplumsal
- Evrensel
- Dinî
- Ulusal
- Dilsel
- Ahlaki
- Ekonomik
- Estetik Düşünce

Bu çalışmada eğitsel iletilerin sınıflandırılmasında Muhsine Helimoğlu Yavuz'un eğitsel ileti sınıflandırması dikkate alınmıştır. Yavuz'un (1997) eğitsel iletileri sınıflandırılması şu şekildedir:

1. Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler
2. Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler
3. Ahlaki Gelişimi Destekleyen İletiler
4. Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler
5. Ekonomik Gelişimi Destekleyen İletiler
6. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler
7. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler
8. Öteki Eğitsel İletiler

Emin Özdemir'in eserlerinde; dil gelişimi, kişilik gelişimi, evrensel gelişim, sosyal gelişim ve ulusal gelişim alanlarına dair birçok eğitsel ileti bulunmaktadır. Bu iletiler şu şekilde sıralanabilir:

2.1. DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER

İletişimin temel aracı dildir. Çocukların dili öğrenmesi; bilişsel ve duyuşsal beceri, algılarının açıklığı ve gelişimiyle desteklenen bir durumdur. “Problem çözme, kavram oluşturma gibi süreçlerde dil gelişimi ve bilişsel gelişim karşılıklı etkileşim içindedir. Çocuğun dili çözmesinde algısal ve bilişsel gelişimin rolü vardır” (Alpöge, 1991: 64'ten akt. Sever, 2003: 38).

Dil gelişiminin evrensel basamakları sağlıklı her çocuk için geçerli olmasına karşın; çocuğun içinde yaşadığı kültürel çevre ve bir uyaran olarak modellerin özellikleri, dil gelişiminin niteliğini etkileyebilir (Sever, 2003: 27). Çocukların dil gelişimini desteklemeye aile ortamında başlanmalı, bilinçli bir şekilde ise okulda çocuğun dil gelişimini destekleyecek ortam ve şartlar sunulmalıdır. Sever (2003: 28), dil gelişiminin desteklenmesi için çocuk ürünlerinde okul öncesi dönemden başlayarak dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara zenginleştirilmiş bir dil çevresi yaratılmasını önerir. Çocuklara ana dili bilinci kazandırmada dil gelişiminin önemi yadsınamaz. Edebî eserlerde görsel ve dilsel öğeleri bir bütünlük içerisinde kaynaştırarak çocuğun dil gelişimine destek verilmelidir. Ayrıca derslerdeki etkinliklerle çocukların dile ilgisi artırılarak sözcük dağarcığı zenginleştirmelidir.

Çocuk kitaplarında yazım ve noktalamanın çocuğun dil gelişimine uygun olması, onu dil yönünden destekler. *Bizler Büyüyünce* adlı eserde mektup arkadaşına “*Baksana*,

ben bile fiil çekimlerinde yanlışlık yapıyormuşum.” (BB, 2010: 20) diyen Özgür, söz konusu ifadesiyle dil becerisini iyi kullanamamasına değinir. Emin Özdemir’in *Mutlukent’in Yöneticisi* adlı eseri tamamen dil becerisi ve gelişimi üzerine kurulmuş bir çocuk kitabıdır. Bilge adam vasiyetinde, *“Sözdağarcığını zenginleştirdiğin kadar sözcükleri güzel, etkili kullanmanın yollarını da öğren. Bunu başardın mı dinleyenleri kolayca etkileyebilir, yönlendirebilirsin.”* (MY, 2008: 36) ifadesiyle dil gelişiminin desteklenmesine yönelik yönlendirme bulunur.

Çocuk kitaplarındaki karakterler çocuğa rol model olmalıdır. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç*’ta bir çocuğun kitaplara olan sevgisi anlatılırken *“Gün boyu kitap okur, kenarlarına bir şeyler yazarlardı.”* (YSK, 2011: 24) denilerek anlama ve anlatma becerisine dikkat çekilir. Yazarın *Yarışmalar Kenti* adlı eserinde de Ses, Erdem’i yarışma hakkında cesaretlendirmek için *“Sen de onun gibi okumayı, düş kurmayı seviyordun, şiirler, öyküler yazıyordun.”* (YK, 2018: 26) diyerek dil becerileri konusunda Erdem’den hareketle tüm çocukları güdülemeye çalışır.

2.2. KİŞİLİK GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER

“Kişilik, bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerin bütünü, şahsiyet” (TDK, 2011) olarak ifade edilir. Bireyi diğer insanlardan farklı kılan, düşünce ve tutumları, sosyal ortamı ve zihinsel ve fiziksel özelliklerinin toplamıdır. Kişilik, insanların benlik kimliğini oluşturan bir unsurdur. Sever (2003: 47) kişilik gelişimini karşılaşılan sorunlara uygun çözümler üretebilme, duygularını uygun biçimde gösterme, toplumsal çevreye uyum sağlama gibi kişinin geçirdiği bir değişim ve gelişim süreci olarak değerlendirir. Kişilik hem doğuştan getirilen genler hem de toplum ve çevre etkisiyle bir bütün oluşturur.

Çocukların kişilik gelişimini desteklemek için çocuk kitapları etkili bir araçtır. Çocuk, kitaplardaki karakterin davranış ve düşüncelerinden etkilenir ve onu uygulamak ister. Çocuğun kitaplardaki karakterlerle özdeşim kurması ve karakterleri değerlendirmesi onun kişilik gelişimini destekleyecek önemli bir unsurdur. Çocuk kitaplarının kişilik gelişimi üzerindeki etkisi şu sözlerle ifade edilir:

Çocuk kitapları, yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturacak yanıtları, verilecek tepkileri sanat bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak, çocuklara insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinletir; değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar. Okuma eylemini alışkanlığa dönüştüren çocukların, kendilerini tanıma, başka insanlarla karşılaştırma, onlarla benzeyen ya da

ayrılan yanlarını görme denemeleri, onları kendi kişiliğini tanımaya, çevresindekilerin kişiliklerini de anlamaya yönelik bir bilinçlendirme sürecine sokar (Sever, 2003: 47).

Çocuklara kişilik gelişimini desteklemek için okutulacak kitaplardaki karakterlerin davranış ve düşünceleri onların gelişimine uygun olmalıdır. Çocukların kendilerini tanımlarına yardımcı olacak eserlerdeki karakterlerin çocuk üzerinde kalıcı öğrenme ve olumlu benlik gelişimini desteklemesi sağlamalıdır.

Emin Özdemir'in *Gurbet* adlı eserinde Veli, köyü bırakıp şehre gelmekle iyi yapıp yapmadığını düşünür. Ayrıca şehir ve köy ortamındaki yaşantısı hakkında "Sonra burada ne anası, ne babası, ne bir akrabası vardı. Zaman zaman aklına köy geliyordu. Kendi kendine: 'Anam, babam haklı. Ne dedim de gurbete geldim. Gurbet yerde işler rahat derlerdi. Köy daha rahatmış' diyordu." (G, 1964: 12) diyerek düşüncelerini açığa çıkarır. Kişilik gelişiminde benlik gelişimi önemlidir. Emin Özdemir'in *Nasıl Tavukçu Oldum* adlı eserinde Osman tavuk yetiştiriciliği yapmaya başlar. Başlangıçta tavuk yetiştiriciliği hakkında hiçbir bilgisi yoktur fakat azim ve sabırla bu işi öğrenir. Osman "İyi bir tavukçu olacağım." (NTO, 1964: 5) cümlesiyle çocuklara azimli olmayı ve kendilerine güven duymaları gerektiğini sezdirir. *Talih Kuşu* adlı eserde de padişahın babasının yaptığı hatayı anlayarak bundan ders çıkarması "O günden sonra ihtiyar padişah, iyi bir padişah olmuş. Herkes için iyi düşünmüş, çok iyilik yapmış." (TK, 1964: 13) cümlesiyle okurlara aktarılır.

Kişilik gelişiminde bireyin kendini tanıması da bir başka önemli konudur. Emin Özdemir'in *Mutlukent'in Yönetici* adlı eserinde bilge adam "Önemli olan, insanın kendi gücü, kendi becerileri, daha doğrusu kendi kişiliğidir; kendisini yetiştirmesi, geliştirmesidir." (MY, 2008: 22) diyerek oğluna kendini geliştirmesi noktasında yol gösterir. *Bizler Büyüyünce*'de Özgür'le Yeter arasındaki mektuplaşmada "Her şey birden olmaz. Hele sizler büyüyün. O zaman her şey değişecek." (BB, 2010: 39) cümlelerine sık sık yer verilerek çocuklara umut aşılanmaktadır. Özgür ve Yeter farklı kültürel ve toplumsal değerlere sahip çocuklardır fakat her ikisi de gelecekte toplumun çocuğu değersiz gören kimi olumsuz düşüncelerini değiştirebileceklerini düşünür.

Emin Özdemir'in *Ölümsüzlük Gezegeni* adlı eserinde Can "Öğretmenimiz bizden kendimizi tanımlayacak üç olumlu özellik bulmamızı istedi." (ÖG, 2009: 5) diyerek öğretmenin öğrencilerin kendilerini tanımasına yönelik soru sorduğunu belirtir. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* adlı öyküde bir nine ve torunu arasında yarışta nine kısa yoldan torununu yeneceğini düşünür ama yanılır. Öyküde nine "Demek ki yaşlılık, çok gezip görme, aklın

ölçüsü olmuyor. İşte seksenime merdiven dayadım ben. Sekiz yaşındaki bir kız benim düşünemediğimi düşünebiliyor.” (YSK, 2011: 26) ifadesiyle özeleştiriyi yaparak benlik gelişimine katkıda bulunur. Yazarın *Yarışmalar Kenti* adlı eserinde yarışma için yazılan öyküler okunurken Erdem’in “Peki, benim yazdığım öykümü güzel, yoksa bu öykü mü? İçimden karşılaştırıyor, benim öykümün daha güzel olduğunu düşünüyordum.” (YK, 2018: 118) ifadesi kendi kendini sorgulamanın önemine dikkati çekmektedir.

2.3. EVRENSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER

Evrensel ve evrensellik düşüncesinin gelişimine yönelik eğitsel iletiler, bütün insanlığı ilgilendiren anlayış bütünlüğünü ifade eder. Evrensel/evrensellik, tüm insanlık için genel geçer olaylara ve düşüncelere ortak bakış açısına sahip olmaktır. Dünyaca kabul görmüş, ortak değerleri içeren, insanlıkla ilgili eğitsel iletiler evrensel ileti özelliği taşır. Evrensel iletiler tüm dünyayı ortak paydada buluşturan ortak kültür öğeleridir. Yardımlaşma, iyilik yapma, doğruluk, hayvanlara iyi davranmak, barış, demokrasi gibi konular evrensel düşünceyi geliştirici eğitsel iletilerdir (Gülgönül, 2014: 41).

İyilik kavramı tüm insanlarda ortaktır. Emin Özdemir’in *Yüz Lira* adlı eserinde genç “Pazarda yüz lira buldum. İşte yüz lira. Onu yerde buldum, getirdim, dedim.” (YL, 1961: 6) diyerek yaşlı bir ninenin parasını bulmaya yardım eder. *Yangın* adlı eserde köy halkı imece usulüyle Güllü’ye yeni ev yapmada destek olur. Eserin sonundaki “Birçok kişi çalıştı, para verdi. Güllü için güzel bir ev yaptılar.” (Y, 1964: 13) cümlesiyle iyilik ileti vurgulanır. *Nasıl Tavukçu Oldum*’da “Bak Osman, sana kitap getirdim. Al, oku. Daha çok çalış. Daha iyi bir tavukçu ol.” (NTO, 1964: 11) diyerek Osman’a destek olan iyi yöneticiler bulunmaktadır. İnsanlarla iletişim kurarak onlara bildiklerini aktarma bir iyiliktir. *Mutlukent’in Yöneticisi*’nde “Bilge kişinin de bir özelliği de bildiklerini başkalarıyla paylaşmasıymış. İnsanlara yardım etmeyi severmiş; bunu insan olmanın bir gereği sayarmış.” (MY, 2008: 7) cümlesiyle iyilik düşüncesi okura aşılanır. *Yalnızlığı Seven Kırlangıç*’ta yardımlaşmanın önemine “Hiçbiri bencilce davranmıyor. Elbette biz insanların yaşamında olduğu gibi kuşların yaşamında da yardımlaşma vardır, birbirini koruma duygusu vardır.” (YK, 2018: 85) cümlesiyle dikkat çekilir.

Çocuk hakları evrenseldir. *Bizler Büyünce* adlı eserde Yeter’in Özgür’e yazdığı “Biliyor musun, önümüzdeki yıl Dünya Çocuk Yılı. Radyoda, televizyonda sık sık konuşmalar yapılıyor. Çocuk hakları üzerine duruluyor.” (BB, 2010: 38) cümleleri yaşadığı toplumun ve kültürünün zorluğunu ortaya koymaktadır. İnsanlık ve medeniyet

için birçok çalışma ve buluş yapmanın önemini anlatan *Ölümsüzlük Gezegeni*'nde Sadako'nun Can'a yazdığı bir mektuptaki şu sözler önemlidir: "Bunun gibi buluşlarıyla insanlığa büyük yararları dokunmuş, uygarlığı geliştirmiş kişiler, uluslarını özgürlüğe kavuşturmuş, büyük önderler, kahramanlar da yine buraya, Ölümsüzlük Gezegeni'ne geliyor." (ÖG, 2009: 29). Söz konusu cümlelerle çalışmanın, üretmenin ve keşfetmenin insanlığa/dünyaya katkısı çocuklara aktarılır.

2.4. SOSYAL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER

Çocuk, toplumun geleceğidir ve bu nedenle onun gelişiminde en önemli süreci ebeveyni dışında toplumda kabul görme ve tanınma çabası oluşturur. Kitaplar çocuklarla toplum arasında bir köprü vazifesi görür. Çocuk kitapları aracılığıyla kültür çocuğa aktarılır. Eserlerdeki çatışma unsurları ve karakterler toplumun bakış açısını çocuğa sunarak onu yönlendirir.

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri toplumsallaşmadır. Yalın bir anlatımla toplumsallaşma, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri hâline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandırdıkları süreçtir (Gander ve Gardiner, 2001: 297'den akt. Sever, 2003: 54). Bu süreç, çocukların toplumda yer edinmelerine ve toplum hakkında bilinçlenmelerine ön ayak olur. İlk çocukluk döneminden itibaren kitaplardaki toplumsal gelişimi destekleyici ifadeler çocuğu eğitir.

Yaşlılara saygı hemen her toplumda kabul gören bir değerdir. Emin Özdemir'in *Yüz Lira* adlı eserinde kaybedilen parayı bulan genç "Olmaz, Hatice Ana olmaz. Ben bu yüz lirayı pazarda buldum. Getirdim karakola verdim. Yirmi lirayı bana verme. Bana para verme. Sağ ol Hatice Ana." (YL, 1961: 11) diyerek çocuklara karşılık beklemeden iyilik yapmayı aşılar. Köyde çocuğa genellikle ileride işlere yardımcı olacak bir varlık gözüyle bakılır. Özgür "Babam, 'Köyde yaşayanlar için çok çocuklu olmak bir zorunluluktur. Her doğan çocuk, ailenin gelirini yükseltir ileride' dedi." (BB, 2010: 14) diyerek köylülerin çocuk algısını ortaya koyar. *Mutlukent'in Yöneticisi*'nde Çiçekçe, Dertlikent'e yeni bir yöneticinin seçilmesi gerektiğini düşünerek bu yöneticide bulunması gereken özellikleri şu sözlerle açıklar: "Kente genç, bilgili, sezgili, bir yönetici gerek. Bu yönetici öyle biri olmalı ki herkesi dinlemeli, haklıyı haksızdan doğruyu yanlıştan ayırabilmeli. Kolayca karar verebilecek güçte olmalıdır." (MY, 2008: 60). Bu sözlerle ancak belirli nitelikleri taşıyan kişilerin toplumu daha iyi yönetebilecekleri belirtilir.

Emin Özdemir'in *Ölümsüzlük Gezegeni* adlı eserinde Can "Biz çocuklar kuşsuz bir dünyada yaşayacağız; kuşları tanımadan kuşların sesini duymadan büyüyeceğiz. Bunun gibi yeşil alanları da yok ediyorlar; ağaçları kesiyorlar. Buralara da dev gibi büyük bina yapıyorlar." (ÖG, 2009: 54) diyerek toplumun doğaya karşı duyarsızlaşmasına dikkat çeker. Yine, *Yarışmalar Kenti*'nde Erdem'e bir karikatür gösterilir ve ondan ne düşündüğünü ifade etmesi istenir. Erdem'in karikatüre yönelik "Televizyon bağımlılığının çocukları nasıl beyinsizleştirip aptallaştırdığı vurgulanıyor." (YK, 2018: 78) ifadesi çocukları televizyonla aralarına bir mesafe koymaları gerektiği konusunda bilinçlendirmeye çalışır.

2.5. ULUSAL GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN EĞİTSEL İLETİLER

Ulusal, tek bir millete özgü olma durumunu ifade eder. Türk Milleti'nin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar yetiştirmektir (Demirel, 2004: 13'ten akt. Gülgönül, 2014: 41).

Çocuk kitaplarında davranışların ve düşüncelerinin ulusal bir açıdan geliştirilmesi hedeflenir. Bu nedenle kitaplarda dil, vatan, bayrak, gibi konularla ilgili ulusal iletilere yer verilir. *Bizler Büyüyünce* adlı eserde Özgür, Cumhuriyet Bayramı için hazırladıkları piyesle ilgili olarak "Piyesimiz çok güzel. Adı 'Küçük Kahraman'. Kurtuluş Savaşı'nda küçük bir çocuğun gösterdiği kahramanlığı anlatıyor." (BB, 2010: 43) değerlendirmesinde bulunarak hem Yeter'e hem de çocuklara ulusal bilinç aşılar. *Ölümsüzlük Gezegeni*'nde ise Can'ın Kurban Bayramı'nı anlatırken dile getirdiği "Arife günü, kapıcımız koçu süsledi, ayaklarını, sırtını kınaladı." (ÖG, 2009: 138) sözleriyle bir başka ulusal geleneğe dikkati çekilir.

Emin Özdemir'in eserlerindeki eğitsel iletiler Tablo 7'deki kategorik kodlamada; dil gelişimini destekleyen eğitsel iletiler "D", kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletiler "K", toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler "T", ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler "U" ve evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen eğitsel iletiler "E" harfiyle kodlanmıştır.

Tablo 7. İncelenen Kitaplardaki Eğitsel İletilerin Sayısal Dağılımı

Eserlerin Adı	Yayın Yılı	Türü	Dil gelişimi destekleyen eğitsel ileti sayısı (D)	Kişisel gelişimi destekleyen eğitsel ileti sayısı (K)	Sosyal gelişimi destekleyen eğitsel ileti sayısı (T)	Evrensel gelişimi destekleyen eğitsel ileti sayısı (E)	Ulusal gelişimi destekleyen eğitsel ileti sayısı (U)
Yüz Lira	1961	Öykü	0	0	1	1	0
Zeki ile Köpeği	1963	Öykü	0	0	0	0	0
Gurbet	1964	Öykü	0	1	0	0	0
Yangın	1964	Öykü	0	3	0	0	0
Nasıl Tavukçu Oldum?	1964	Öykü	0	2	0	1	0
Talih Kuşu	1964	Masal	0	1	0	0	0
Bizler Büyüyünce	2010	Roman	1	4	12	3	2
Mutlukent'in Yöneticisi	2008	Masal	23	8	5	4	0
Ölümsüzlük Gezegeni	2009	Roman	14	2	6	8	1
Yalnızlığı Seven Kırlangıç	2011	Öykü	2	4	5	11	0
Yarışmalar Kenti	2018	Roman	8	5	3	7	0

Emin Özdemir'in incelenen eserlerinin tamamında çocuğu eğitsel iletiler yönden geliştirecek ve destekleyecek ifadeler yer verildiği saptanmıştır. İncelenen kitaplarda dil gelişimine, kişilik gelişimine, evrensel gelişime, sosyal ve ulusal gelişime ilişkin birçok örnek bulunmaktadır. Tablo 7'ye bakıldığında incelenen kitaplarda dil gelişiminin %32,43, evrensel gelişimin %23,64, toplumsal gelişimin %21,62, kişisel gelişimin %20,27 ve ulusal gelişimin %2,02 oranında yer aldığı görülmüştür. Kitaplarda oransal açıdan en çok dil gelişimi (%32,43), en azsa ulusal iletiler (%2,02) yer almıştır. Emin Özdemir'in kitaplarındaki eğitsel iletilerin çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimini destekleyici nitelikte oldukları tespit edilmiştir. Yazarın incelenen eserlerindeki eğitsel iletiler, çocuğu günlük hayata hazırlayan ve ona yol gösteren olay ve durumları yansıtmaktadır. Eserlerin temelinde ana dilinin önemi, dil becerilerinin kullanımı ve geliştirilmesi yatmaktadır. Yazarın çocukları tıpkı birer yetişkin gibi gördüğü, onlara çevresindeki insanlara ve topluma karşı eleştirel bakış açısı kazandırmayı amaçlayarak türlü eğitsel iletilerle seslenmeye çalıştığı görülmüştür.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri ve Türkçe eğitimi açısından incelenmesine dayanan bu çalışmada incelenen *Yüz Lira*, *Zeki ile Köpeği*, *Gurbet*, *Yangın*, *Nasıl Tavukçu Oldum*, *Talih Kuşu*, *Bizler Büyüyünce*, *Mutlukent'in Yöneticisi*, *Ölümsüzlük Gezegeni*, *Yalnızlığı Seven Kırlangıç* ve *Yarışmalar Kenti* adlı on bir eserin biçim, içerik ve değerler bakımından çocuklara uygun olduğu görülmüştür. Yazarın çocuğu önceleyerek ona büyük değer atfettiği bu eserlerdeki olay, durum ve karakterlerden hareketle çocukların geleceği şekillendiren yegâne varlık olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Yazar eserlerinde özellikle ana dili eğitimi üzerinde durarak bu eğitimde titiz davranılması gerektiğini ve dilin birey açısından en önemli unsur olduğunu savunur.

Emin Özdemir eserlerinde çocukların kolay empati kurabileceği karakterlere yer vermiştir. Yazar, eğitimci kişiliğinin de etkisiyle, eserlerinde olay örgüsünü kurgularken çocukların gelişim dönemlerini, ilgi ve beklentilerini de dikkate alarak hareket eder. İncelenen çocuk kitaplarındaki konuların işleniş heyecan ve merak unsuruyla pekiştirilerek eserlerin sürükleyiciliği sağlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu eserlerin ana konusu dilin önemi, dili doğru kullanmanın gerekliliği üzerinedir. Bu konular işlenirken de yazar daha çok arkadaşlık, dostluk, sevgi, çevre duyarlılığı gibi değerler üzerinde durmuştur.

Emin Özdemir eserlerinde günümüz dünyasının ve toplumunun yaşadığı sorunları çocuklara sunmaya özen göstermiştir. Bu yolla çocukların çevrelerine ve yaşamın zorluklarına eleştirel gözle bakmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Eserlerde yer verilen ileti ve değerler yazarın pedagojik özenle hareket ettiğini gözler önüne sermektedir. Yazar, ele aldığı karakterler aracılığıyla çocuklara olumlu ve olumsuz örnekler sunarak onların düşünüp sorgulayarak çıkarımlarda bulunmasını amaçlar. Onun eserlerinde yer verdiği karakterler kimi zaman kendi düşüncelerini okura aktarmaya çalışır.

Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının dili; hedef kitlenin sözcük dağarcığını geliştirmeye çalışan, öz Türkçe sözcük kullanma bilinci aşıl原因, dört temel dil becerisinin önemine dikkat çeken özelliklere sahiptir. Yazarın eserlerindeki sözcük ve cümlelerde akıcı ve ahenkli bir söyleyişi görmek mümkündür. İncelenen eserlerde deyimden atasözüne, ikilemeden pekiştirmeye pek çok söz varlığıyla karşılaşılmıştır.

Ayrıca yazarın Türkçe duyarlılığı, dil bilinci kazandırma çabasının önünü açmış ve eserlerinde sade ve anlaşılır ifadeler kullanmasını sağlamıştır.

Emin Özdemir'in eserlerinin kapak ve iç resimlerinin tasarımının okurun hayal ve düşünce dünyasını zenginleştiren bir yapıda olduğu görülmüştür. Eserlerdeki çizimlerin dikkat çekici bir nitelik taşıdığı gerek sayfa düzeni gerekse de harflerin büyüklüğüyle çocuklara uygun olduğu tespit edilmiştir.

Emin Özdemir eserlerinde çocuklara değerler ve eğitsel iletiler yönünden zengin içerikli ürünler sunmaya çalışmıştır. Yazarın üzerinde sıkça durduğu değerler sevgi, saygı ve adalettir. O, çocukları doğrudan yönlendirmeye çalışmaz; kurguladığı olay ve durumlardan hareketle okurlardan düşünen, sorgulayan ve eleştiren bireyler olmalarını ister.

Emin Özdemir'in eserlerindeki resimler konunun akışına ve çocuğun hayal dünyasına uygun olarak çizilmiştir. Yazarın 2000 yılı sonrası kaleme aldığı eserlerindeki resimlerin çizgi tekniğine dayanması görsel zenginliği azaltmaktadır. Konusu oldukça sürükleyici olan ve okurlara okuma isteği aşılayan bu eserlerde renkli resimlerin kullanılabilir.

Ebeveyn ve öğretmenler çocuklara kitap önerirken yaş seviyesine uygun hareket etmelidirler. Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının hangi yaş aralığına hitap ettiğinin belirtilmemiş olması söz konusu eserlerin önemli bir eksikliğini oluşturmaktadır. Eserlerin yeni baskılarında bu eksiklik giderilebilir. Yazarın çocuk kitapları günümüz imlası dikkate alınarak yeniden gözden geçirilebilir. Özellikle yayınevi tarafından söz konusu yazım ve noktalama yanlışları düzeltilerek okurların karşısına daha doğru bir Türkçeyle çıkılabilir.

Emin Özdemir'in çocuk kitaplarının Türkçe öğretmenlerince derslerde kullanılması öğrencilerin ana dili bilinci kazanarak Türkçeyi doğru kullanmalarının da önünü açabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2004). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Etkinlik Örnekleri. *14. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, 361-384.
- Atılğan, A. (2011). *Emin Özdemir'in Dil, Edebiyat ve Eğitim Anlayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Coerr, E. (2010). *Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu* (Çev. Z. Yeke). İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.
- Çağlar, A. (2005). Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi* (Ed. M. Sevinç) içinde (s. 304-310). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Eco, U. (1992). *Açık Yapıt* (Çev. Y. Şahin). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ekşi, H.ve Katılmış, A. (2015). *Karakter Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Enginün, İ. (1987). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Ed: M. R. Şirin) içinde (s. 54-60). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Göçer, A. (2014). Yazma çalışmalarını değerlendirme. *Yazma Eğitimi* (Ed: Özbay M.) içinde (s. 73-94). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gönen, M. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Gülgönül, B. (2014). Bilgin Adalı'nın hikâye ve romanlarında yer alan eğitsel iletiler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Hökelekli, H. (2011). Ailede, Okulda, Toplumda. İçinde; *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınevi.
- Karagöz, B. (2018). Emin Özdemir'in Çocuk Kitaplarına Değerler Eğitimi Bağlamında Bir Bakış: Bir Çözümleme Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 66-82.
- Kılınç, A. ve Şahin, A. (Ed.). (2013). *Konuşma Eğitimi*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kutlu, M. (1990). *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi devirler, isimler, eserler, terimler C IIV*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu.
- Meriç, C. (1987). Çocuk Edebiyatı. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987* (Ed: M. R Şirin) içinde (s. 3-13). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Özdemir, E. (1981). *Anadilin Toprağında*. İstanbul: Dünya Kitapları.
- Özdemir, E. (2004). *Erdemin Başı Dil*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Özdemir, E. (2005). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (1961). *Yüz Lira*. Ankara: Halk Eğitim Yayınları.
- Özdemir, E. (1963). *Zeki ile Köpeği*. Ankara: Halk Eğitim Yayınları.

- Özdemir, E. (1964a). *Gurbet*. Ankara: Halk Eğitim Yayınları.
- Özdemir, E. (1964b). *Yangın*. Ankara: Halk Eğitim Yayınları.
- Özdemir, E. (1964c). *Nasıl Tavukçu Oldum?* Ankara: Halk Eğitim Yayınları.
- Özdemir, E. (1964d). *Talih Kuşu*. Ankara: Halk Eğitim Yayınları.
- Özdemir, E. (2008). *Mutlukent'in Yöneticisi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2009). *Ölümsüzlük Gezegeni*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2010). *Bizler Büyüyünce*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Özdemir, E. (2011). *Yalnızlığı Seven Kırlangıç*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2018). *Yarışmalar Kenti*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2006). *Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (1998). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2016). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Temizkan, M. (2009). *Metin Türlerine Göre Okuma Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yağmur, S. ve Aytan, T. (2018). Mustafa Ruhi Şirin'in Eserleri Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezler Yönelik Bir Değerlendirme. *International Journal of Social Science Research*, 7(1), 62-82.
- Yalçın, A. ve Aytas, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, M. (2001). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yavuz, M. H. (1997). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). Nitel Araştırmanın Planlanması. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 49-91). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yurt, S. U. ve Şimşek, T. (2016). Sevim Ak'ın Öykülerinin Eğitsel İletileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 474-488.